

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİNDE OKUYAN VE
ÜNİVERSİTELER ARASI MÜSABAKALARDA YARIŞAN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

FATİH KIRKBİR

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Kütahya
2014**

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
ANABİLİM DALI**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİNDE OKUYAN VE
ÜNİVERSİTELER ARASI MÜSABAKALARDA YARIŞAN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH KIRKBİR

**Danışman:
Doç. Dr. Mehmet ACET**

**Kütahya
2014**

ONAY SAYFASI

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne:

Fatih KIRKBİR'in hazırladığı “Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Programında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

... / ... / 2014

İmzalar

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Arslan KALKAVAN

.....

Besyo Öğretim Üyesi

Danışman: Doç. Dr. Mehmet ACET

.....

Besyo Öğretim Üyesi

Üye: Besyo Öğretim Üyesi

.....

Yrd. Doç Dr. Çetin ÖZDİLEK

ONAY:

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Figen TAŞER

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince, bu tezin yürütülmesi ve ortaya çıkarılması aşamasında her türlü desteğini benden esirgemeyen, eleştiri ve önerileriyle beni yönlendiren, çalışmamı tamamlamamda büyük emekleri olan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Mehmet ACET'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında engin bilgi ve deneyimlerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, yoğun temposu ve programlarına rağmen değerli vaktini bana ayıran çok değerli hocam Prof. Dr. Arslan KALKAVAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca anketlerin uygulanması aşamasında büyük bir sabır ve ciddiyetle anketleri doldurarak bu çalışmada büyük pay sahibi olan öğrenci arkadaşlara şükranlarımı sunarım.

Son olarak, beni bu günlere getiren, hayatımın her döneminde desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili Ailem'e teşekkür ederim.

ÖZET

Kırkbir, F. Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2014. Bu çalışmanın amacı Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim görmekte olan ve okulun sportif faaliyetlerine katılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin araştırılmasıdır.

Araştırmanın evrenini, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde 2013-2014 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise evrenden tesadüfi olarak seçilen, 120'si erkek, 96'sı bayan olmak üzere toplam 216 sporcudan oluşmaktadır. Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" (Kiper 1984) ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin genel dağılımları ve yüzde frekansları tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyet ve spor türüne göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız örneklem T Testi (Independent Sample T Test) uygulanmıştır. Yaş ve spor yapma yılına göre ise saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) uygulanmıştır. Anlamlı bulunan gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek içinse Tukey HSD uygulanmıştır.

Çalışma sonucunda yaş ve cinsiyete göre öğrencilerin genel saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunurken, spor türü ve spor yapma yılına göre genel saldırganlık düzeyleri arasındaki farklar anlamsız bulunmuştur. Bu sonuçlara göre öğrencilerin yaşları arttıkça genel saldırganlıklarının da görülmüştür. Spor yapma yılına göre ise 3-5 yıldır spor yapan öğrencilerin diğer gruplardan genel olarak daha az saldırgan olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında erkelerin kızlardan, bireysel spor yapanların da takım sporu yapan öğrencilerden genel olarak daha saldırgan oldukları bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Spor, Üniversite, Öğrenci

ABSTRACT

Kırkbir, F. The investigation of the aggressiveness level of student athletes who are currently studying in the Karadeniz Technical University and participate in the inter-collegiate athletics. Dumlupınar University, Institute Health Sciences, Department of Physical Education and Sports. Master's Thesis, Kütahya, 2014.

The aim of this study is to investigate the level of student athletes' aggressiveness, who are currently studying in the Karadeniz Technical University and participate in the university's sports activities.

The population of the study are the student athletes who study in the Karadeniz Technical University in the Academic Year of 2013-14. The participants of the study are randomly selected one hundred and twenty (120) male, ninety-six (96) female student athletes studying in the aforementioned university. The "Aggressiveness Scale" (Kiper 1984) and the demographic information questionnaire developed by the researcher have been used to collect the data of the study. Descriptive Statistics have been used to calculate the percentage and the distribution of the participants. An Independent Samples T-Test for Equality of Means on the gender and sports type has been conducted at the significance level of $\alpha=0.05$. Moreover, to test the statistically significant difference of age and the year of sports experience on the level of aggressiveness One Way ANOVA (Analysis of Variance) has been conducted. To find out the difference between the statistically significant groups Tukey HSD test has been conducted.

The findings of the study reveal that there is statistically significant difference between the age and gender of the participants on the aggressiveness level of student athletes while there is no statistically significant difference between the sports type and the year of sports experience. These findings also suggest that as the student athletes' age increase their aggressiveness level also increase. The student athletes who have three to five year experience have less aggressiveness level than other groups in terms of the year of sports experience. The study also reveals that the male student athletes are more aggressive than the girls and the student athletes in individual sports are more aggressive than the student athletes in team sports.

Keywords: Aggressiveness, Sport, University, Student

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.3.1. Alt Problemler.....	3
1.4. Hipotezler.....	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2.GENEL BİLGİLER	7
2.1. Giriş.....	7
2.2. Spor Psikolojisi	8
2.3. Sporda Şiddet	9
2.4. Saldırganlık	13
2.4.1. Anlamlarına Göre Saldırganlık Türleri	15
2.4.1.1. Sportif Anlama Göre Saldırganlık	15
2.4.1.2. Biyolojik Anlama Göre Saldırganlık	16
2.4.1.2.1. Artmış Fizyolojik Uyarılma	16
2.4.1.2.2. Cinsel Uyarılma	16
2.4.1.2.3. Ağrısız Uyarılma.....	17
2.4.1.2.4. İlaçlar ve Diğer Maddelerle Uyarılma	17
2.4.1.2.5. Beyin Anatomisi, Nörotransmitterler ve Hormonların Etkisi	17

2.4.1.3. Psikolojik Anlamına Göre Saldırganlık	18
2.4.1.3.1. Engellenme.....	18
2.4.1.3.2. Doğrudan Proveke Edilme	20
2.4.1.3.3. Saldırganlık Gösteren Örneklere Maruz Kalma.....	20
2.4.1.4. Sosyolojik Anlamına Göre Saldırganlık	21
2.4.2. Saldırganlık Türleri	22
2.4.2.1. Araçlı Saldırganlık	22
2.4.2.2. Düşmanlık İçeren Saldırganlık.....	23
2.4.2.3. Atılgnalık	24
2.4.3. Saldırganlığın Kaynağı ve Oluşumu	24
2.4.4. Saldırganlık Kuramları.....	26
2.4.4.1. İçgüdü Kuramı	26
2.4.4.1.1. Katarsis.....	27
2.4.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	28
2.4.4.3. Biyolojik Kuram	30
2.4.4.4. Engellenme Saldırganlık Kuramı.....	31
2.4.5. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	32
2.4.6. Saldırganlığın Nedenleri	37
2.4.6.1. Davranış Türü.....	38
2.4.6.2. Taraftarlık.....	38
2.4.6.3. Holiganlık.....	39
2.4.6.4. Çevresel Nedenler	40
2.4.6.4.1. Hava Kirliliği	40
2.4.6.4.2. Gürültü	41
2.4.6.4.3. Kalabalık	41
2.4.6.5. Alkol, Uyuşturucu ve İlaçların Etkisi.....	41
2.4.7. Saldırganlığın Psikolojik Nedenleri	42
2.4.7.1. Mensubiyet Duygusu	42
2.4.7.2. Engellenme.....	42
2.4.7.3. Cinsiyet farklılığı	43
2.4.7.4. Erotizm.....	43
2.4.7.5. Algılar	43

2.4.7.6. Kitle Faktörü	44
2.4.7.7. Kitlelerin Büyüklüğü.....	44
2.4.7.8. Kişilik.....	44
2.4.8. Sporda Saldırganlık.....	44
2.4.8.1. Sporda Saldırganlık ve Şiddet İlişkisi.....	46
2.5. Alanla İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmalar.....	47
2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Bilimsel Çalışmalar.....	47
2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Bilimsel Çalışmalar	60
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	65
3.1. Araştırma Modeli	65
3.2. Evren ve Örneklem	65
3.3. Araştırma Grubu.....	65
3.4. Araştırma Tekniği ve Protokol.....	67
3.5. Veri Toplama Araçları	67
3.6. İstatistik Yöntem	68
4.BULGULAR.....	69
4.1. Deneklerin Genel Özellikleri	69
4.1.1. Yaş Durumuna Göre Sporcuların Genel Özellikleri.....	69
4.1.2. Cinsiyet Durumuna Göre Sporcuların Genel Özellikleri.....	69
4.1.3. Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Özellikleri	70
4.1.4. Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Özellikleri	70
4.2. Hipotez 1: Yaşa Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	71
4.3. Hipotez 2: Yaşa Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	71
4.4. Hipotez 3: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	72
4.5. Hipotez 4: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	73
4.6. Hipotez 5: Cinsiyete Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	73
4.7. Hipotez 6: Cinsiyete Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	74
4.8. Hipotez 7: Cinsiyete Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	74
4.9. Hipotez 8: Cinsiyete Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	75
4.10. Hipotez 9: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	76
4.11. Hipotez 10: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	76
4.12. Hipotez 11: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları...	77

4.13. Hipotez 12: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	77
4.14. Hipotez 13: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	78
4.15. Hipotez 14: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	79
4.16. Hipotez 15: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları	80
4.17. Hipotez 16: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları	80
5. TARTIŞMA	82
5.1. Hipotez 1: Yaşa Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	82
5.2. Hipotez 2: Yaşa Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	82
5.3. Hipotez 3: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları	83
5.4. Hipotez 4: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	83
5.5. Hipotez 5: Cinsiyete Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	83
5.6. Hipotez 6: Cinsiyete Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	84
5.7. Hipotez 7: Cinsiyete Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	85
5.8. Hipotez 8: Cinsiyete Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	85
5.9. Hipotez 9: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	86
5.10. Hipotez 10: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	87
5.11. Hipotez 11: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları... ..	87
5.12. Hipotez 12: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	88
5.13. Hipotez 13: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	88
5.14. Hipotez 14: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	89
5.15. Hipotez 15: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları	89
5.16. Hipotez 16: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları	90
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
6.1. Sonuç.....	91
6.2. Öneriler	93
KAYNAKÇA	94

EKLER.....	104
Ek-1: Bilimsel Çalışma İzni	104
Ek-2: Yazışmalar.....	105
Ek-3: Veri Formu	106
Ek-4: İpek İlter Kiper'in Saldırganlık Envanteri	107
Ek-5: Veriler.....	108
Ek-6: İstatistik Test Sonuçları	110

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 4.1: Yaşa Göre Sporcuların Dağılımı	69
Grafik 4.2: Cinsiyete Göre Sporcuların Dağılımı	69
Grafik 4.3: Spor Türüne Göre Sporcuların Dağılımı	70
Grafik 4.4: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Dağılımı	70
Grafik 4.5: Yaşa Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	71
Grafik 4.6: Yaşa Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	72
Grafik 4.7: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	72
Grafik 4.8: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	73
Grafik 4.9: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	74
Grafik 4.10: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları	74
Grafik 4.11: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları	75
Grafik 4.12: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları	75
Grafik 4.13: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	76
Grafik 4.14: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları.....	77
Grafik 4.15: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları.....	77
Grafik 4.16: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	78
Grafik 4.17: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları	79
Grafik 4.18: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları	79
Grafik 4.19: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları..	80
Grafik 4.20: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları.....	81

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Araştırma Grubu	66
Tablo 3.2: Spor Yapma Yılına Göre Denekler.....	66
Tablo 3.3: Cinsiyete Göre Denekler.....	66

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. Aktaran

SPSS Statistical Package for Social Sciences

vd. Ve diğçerleri

vb. Ve benzeri

ark. Arkadaşları

öte. Ötekiler

1.GİRİŞ

Spor, insan hayatında yaşamın sağlıklı olarak sürdürebilmesi için gerekli olan en önemli unsurlardan biridir. Sporun insan sağlığı üzerinde fiziksel olduğu kadar, ruhsal anlamda da olumlu katkıları bulunmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar, düzenli sporun kişileri düzgün bir fiziksel görünümün yanında, kalp ve damar rahatsızlıkları başta olmak üzere birçok fiziksel rahatsızlıktan da uzak tuttuğunu göstermiştir. Bununla birlikte sporun insan vücudunda biriken negatif enerjiyi atmasında ve bu negatif enerjinin yaratabileceği stres, öfke, saldırganlık, şiddet gibi davranış şekillerinin önlenmesinde de etkili olduğu söylenmektedir. Özellikle günümüz şartlarında gerek ulaşım araçlarının yaygınlığı, gerek zaman darlığı ve çalışma şartlarının uygunsuzluğu kişileri spor yapmaktan alıkoymaktadır. Bu durum her geçen gün kalp ve damar hastalıklarının kişileri daha fazla tehdit etmesine, psikolojik olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca çalışma alanlarının teknolojik gelişmelerle birlikte fiziksel olmaktan çok zihinsel doğru yoğunlaşması, başka bir deyişle kişilerin beyin gücü ile çalışma oranlarının artması hareketsizliği de beraberinde getirmiştir (94).

Sporcu ve spor yapanlarda saldırgan davranışlar görülebilir ve beklenebilir. Takım kurulurken dikkate alınmayacağı duygusuna kapılan oyuncu, çalıştırıcısına ve arkadaşlarına hareket edebilir, fiili olarak saldırıda bulunabilir, tartışabilir. Sporu ve sporcuları teşvik etmek, saldırganlığı önlemek demektir(16).

Spor eylemindeki saldırganlığın sınırlarını, o spor dalının kurallarına uygun olarak yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt unsuru belirler. Spor dalına bağlı olarak her bir hareketin ayrı bir değerlendirilmesi yapılabilir. Örneğin; bir boks karşılaşmasında rakibe yumruk atmak (kurallar çerçevesinde), güreşte el ense çekmek, o spor dallarının ruhuna uygun hareketler olduğundan “saldırgan” davranış olarak nitelendirilemezler (85).

Sporunda ve günlük hayatımızda önemli bir yer tutan saldırganlık olgusunu araştırırken amacımız farklı branşlarda bireysel ve takım sporları yapan üniversite öğrencilerindeki saldırganlık düzeylerini betimsel olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle sporcuların sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlemek

amacıyla birtakım sorular sorulup, ardından saldırganlık düzeylerini belirlemek için İpek İter Kiper'in saldırganlık envanteri uygulanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim görmekte olan ve okulun sportif faaliyetlerine katılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin araştırılmasıdır. Çalışmada elde edilecek veriler spora katılımın üniversitedeki sportif faaliyetlere katılan öğrenciler üzerindeki saldırgan davranışların etkisini belirleyeceği ve bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutmada önemli kaynak olma özelliği yönünde önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Saldırganlık, günümüzde hayatın her kademesinde, sokakta, okulda, aile içerisinde her geçen gün artan önemli bir sorundur. Günümüzde saldırganlık ve şiddet içeren olayların artması, bu artışla saldırganlığın üniversitelere kadar sıçraması, üniversitedeki spor yapan gençleri de içine alır şekilde yaygınlaşması, uzmanların bilim çerçevesinde önleyici ve kalıcı eylem planları belirlemelerini zorunlu hale getirmiştir.

Toplumlarının devamını sağlayacak, kişileri yetiştiren ve yetiştirdiği kişilere bilgiyi alma ve alınan bu bilgiyi, kullanabilmeyi öğretmeyi hedefleyen, bilimsel anlamda ülke gelişimine katkıda bulunan, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini temsil eden, ülkelerin en önemli yapı taşlarından biri olan üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin psikolojik olarak da sağlıklı ve düzgün fiziki yapıya kavuşmuş kişiler olarak yetişmesi, toplumların sağlıklı olarak devamı için en önemli faktörlerin başında gelmektedir. İnsan psikolojisinde var olan ve saldırganlık olarak adlandırılacak davranışlar, hem saldırıyı uygulayan açısından hem de saldırıya uğrayan açısından bazı sorunların ortaya çıkmasının sebebidir. Eğer saldırgan davranış fiziksel ise bedensel zararlara yani maddi zararlara, sözel bir saldırganlık söz konusu ise psikolojik zararlara neden olabilir.

Üniversitelerdeki beden eğitimi dersleri ve sportif aktiviteler, fiziki gelişimin yanında sağlıklı yaşam bilincine varan, sosyalleşme süreçleri hızlanan, haklarının farkında, çevresindekilere saygılı, kendine güvenen bireyler yetiştirilmesinde etkisi olduğu belirlenmiştir. İnsanların psikolojik ve fiziki açıdan geliştirilmesinde etkisinin

tartışılmaz olduğu bilinen beden eğitimi ve sporun, eğitim kurumlarında da saldırganlık ve şiddetin önlenmesinde, azaltılmasında ya da saldırganlığın kontrol altında yansıtılmasında önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada Karadeniz Teknik Üniversitesinde okuyan ve üniversiteler arası müsabakalarda yarışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri araştırılmıştır. Bu çalışmadan elde edilecek verilerin bu konudaki literatüre benzer konularda araştırma yapacak değerli araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

İnsanoğlunun kabileler halinde yaşadıkları süreçten, teknolojinin insan hayatına girip gelişerek günümüze kadar geldiği bütün zaman dilimlerinde saldırganlık ve şiddet farklılıklar göstererek varlığını sürdürmüştür. İnsanlar karşılaştıkları çeşitli zorluklarla kendilerini savunma, sorunlarla mücadele etme ve bunlara çözüm yolu üretme durumunda saldırgan davranışlara yönelmişlerdir. Kısacası; saldırganlık ve şiddet tüm toplumların kültürel yapısı içinde var olup evrensel hale gelmiştir (103).

Son yıllardaki üniversiteler arası müsabakalarda yaşanan saldırgan davranışlar ve şiddet olayları, araştırmacıları sporculardaki bu davranış biçimlerinin ortaya çıkış sebeplerini aramaya ve sonuçlara göre önlemler almaya sevk etmiştir. Üniversitelerin en önemli görevlerinden biri de öğrencilerin eğitimlerini güvenli bir şekilde gerçekleştirirken katıldıkları sportif faaliyetlere güvenli bir ortam sağlanmasıdır. Bununla birlikte insan yaşamına olumlu yönde katkısı göz ardı edilemez derecede önemli olan sportif faaliyetlerin bu tür davranışların engellenmesi hususunda önemli bir faktör olduğu düşünülebilir.

1.3.1. Alt Problemler

1. Yaşa bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

2. Yaşa bağlı olarak sporcuların Atılganlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

3. Yaşa bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

4. Yaşa bağlı olarak sporcuların Genel Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

5. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

6. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Atılđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

7. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

8. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Genel Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

9. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

10. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Atılđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

11. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

12. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Genel Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

13. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

14. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Atılđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

15. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

16. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Genel Saldırđanlık Puanları arasında bir fark var mıdır?

1.4. Hipotezler

1. Yaşa bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. Yaşa bağlı olarak sporcuların Atılgnlık Puanları arasında bir fark yoktur.

3. Yaşa bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

4. Yaşa bağlı olarak sporcuların Genel Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

5. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

6. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Atılgnlık Puanları arasında bir fark yoktur.

7. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

8. Cinsiyete bağlı olarak sporcuların Genel Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

9. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

10. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Atılgnlık Puanları arasında bir fark yoktur.

11. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

12. Spor Türüne bağlı olarak sporcuların Genel Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

13. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

14. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Atılgnlık Puanları arasında bir fark yoktur.

15. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

16. Spor yapma yılına bağlı olarak sporcuların Genel Saldırganlık Puanları arasında bir fark yoktur.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2- Araştırmada seçilen örneklem gurubunun araştırmanın evrenini temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3- Araştırmaya katılan öğrencilerin testleri samimiyetle ve dürüst olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

4- Araştırmada kullanılan istatistikî yöntemlerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Karadeniz Teknik niversitesi'nde 2013-2014 eğitim ğretim yılında öğrenim gören, niversite Sporları Federasyonu kapsamında düzenlenen okullar arası spor müsabakalarına katılan niversite öğrencileri ile sınırlıdır.

Araştırmada kullanılan saldırganlık envanteri İpek İter Kiper tarafından; kişisel bilgi formu ise araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Ayrıca bu araştırma spor yapan ğrenci gurubuyla sınırlıdır.

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Giriş

Spor, resmi ve organize olmuş durumlar altında ortaya çıkan yarışmalar biçimidir. Başka bir deyişle, spor, kurum haline gelen fiziksel bir aktivite yarışını içerir (104).

Sporun, genelde, ülkeleri ve insanları yakınlaştırıcı, barışa katkı sağlayan özelliğinden söz edilir. İstisnasız tüm spor tarihi kitapları eski Yunanda, olimpiyatlar sırasında savaşların kesildiğinden bahseder (97).

Bununla beraber yaşadığımız çağda, spordan milletlerarası politikada siyasi etkiyi artırıcı bir propaganda aracı olarak da faydalanılmaktadır. Bazı sosyal bilimciler, bu bakımdan sporu, bir “soğuk harp” aracı olarak da değerlendirmektedirler. Oysaki bilindiği üzere sporda istenmese bile bu soğuk harp, “sıcak harp” gibi şiddete dönüşmektedir. Sporda şiddet, kendisini oyun sahası içerisinde sporcuların birbirleriyle, hakemle ve seyirciyle ilişkilerinde gösterdiği gibi, zaman zaman oyun sahası dışında seyirciler arasında da göstermektedir (88).

Genellikle sporun, spor yapan ve izleyenler üzerinde saldırgan davranışları ve gerginlikleri azaltıcı bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Hatta daha ötesinde, spor yapanların spor etkinlikleri içerisinde saldırganlık eğilimlerini kontrol etmeyi öğrendikleri, bu yönüyle spor dışı yaşantılarında daha ölçülü oldukları öne sürülmektedir (12). Ancak birçok spor müsabakasında özellikle de futbolda, saldırgan eylemlerin sayı ve şiddetinin son zamanlarda arttığı gözlenmektedir (20).

Yine sporun çeşitli dallarında bilhassa takım sporlarında, sporcuların saldırganlık eğilimlerini kurallar içerisinde kontrol edemedikleri görülmektedir. Bunun sonucu olarak sporun özüne yakışmayan pek çok olumsuz olay ortaya çıkmaktadır. Hatta bu olayların ölümle sonuçlandığı bile gözlenmektedir (12). 15 Nisan 1989’da Liverpool ve Nottingham Forest takımları arasında oynanan FA Kupası yarı final maçı 53000 kişiyle başlamış ancak 15 dakika sonra 52904 kişiyle bitmişti. O gün 96 kişi ezilerek hayatını kaybetmişti (19).

İnsanlık tarihi boyunca ve günümüzde birçok toplumda ve de toplumumuzda, erkeklerin düzenleyici, lider, koruyucu, kahraman, mert, savaşçı, yiğit, yetkili,

yönetici gibi niteliklerle anılması kadınlardan daha güçlü ve saygın kabul edilmesi saldırgan davranışlar ve şiddet eylemlerine ilişkin hatalı, kötü örnekler oluşturmuştur. Bu örnekler babadan oğula, nesilden nesile geçerek saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin artmasına, yayılmasına yol açmıştır (105).

Gerek saha içinde gerekse saha dışında meydana gelen şiddet olaylarının son yıllarda sayıca artış göstermesi, özellikle sporda psiko-sosyal alanlarda çalışan bilim adamlarının ilgisini bu konu üzerine çekmeye yetmiştir. Önceleri ilgili kuruluşlar tarafından çözüm olarak öngörülen cezai yaptırımlar, bu problemin ortadan kalkması yolunda yeterli görülüyordu. Ancak, bu yöntemin problemin çözümüne dair pek de etkili olmadığı gerçeğinin fark edilmesinin ardından konu daha geniş bir tabanda ele alınmış ve problemin özüne inilerek onu ortaya çıkaran sebepler üzerinde bilim adamlarınca araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.

Günlük hayatımızda ve sporda önemli bir yere sahip olan saldırganlık davranışlarını araştırırken amacımız Karadeniz Teknik Üniversitesinde okuyan ve üniversiteler arasında yapılan spor müsabakalarında yarışan sporcuların saldırganlık düzeylerinin betimsel olarak incelenmesidir.

2.2. Spor Psikolojisi

Özellikle yirminci yüzyılda spor etkinlikleriyle ilgili çok sayıda kural getirilmiş, sporculardan beklentiler çok yükselmiştir. Getirilen her kural sporcu bedensel ve ruhsal yönlerden zorlamıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında iletişim araçlarının hızla gelişmesi, sporun amaçları arasına propagandayı ve reklamı da sokmuştur. Toplumun spora ilgisinin artmasıyla, spor bir kazanç kapısı ve ticari sektör durumuna gelmiştir. Tüm bunlar sporcuların antrenman biçimlerini, güdülenmelerini, performans düzeylerini, verimliliklerini, kişilik özelliklerini, sporcu seçimini bilimsel olarak daha iyi ve yakından incelemeyi gerekli kılmıştır (34).

Diğer taraftan bir başka tanımda spor psikolojisi, “spor içinde yer alan insan davranışlarıyla” ilgili sorulara yanıt bulmaya çalışan spor ve egzersiz biliminin bir dalı şeklinde de tanımlanmaktadır (12).

Sporcuların daha başarılı ve mükemmel olma istemleri, sporun politik bir araç haline gelmesi ve ülkelerin tanınmasına yardımcı olması, sporda büyük paraların dönmesi ve sporun büyük bir iş kolu haline gelmesi, spor aracılığı ile tanınma ve

sporun benlik saygısının gelişimine olan yararları, seyircilerin devamlı var olan ilgisi, sağlıklı yaşam ve kondisyonla ilgili hareketlerin ortaya çıkışı, “Spor Psikolojisine” olan ilginin büyümesine ve “Spor Psikolojisi”nin bir mesleki alan haline gelmesine olanak sağlamıştır (69).

Spor psikolojisinin merkezi problemi, hareket davranışı ve spor eylemlerini içeren sistem içindeki tüm etkinliklerdir. Bir yönüyle spor psikolojisi özel bir eylem bilimidir. Spor eylemlerinin en belirgin özelliği edinme(başarı-performansa) yönelik olmasıdır. Bu nedenle spor psikolojisi, salt spor etkinliklerinin hareket ve eylem yasalarına uygunluğunu değil, aynı zamanda sportif başarının yükseltilmesinde psikolojik koşulların etki ve katkısını da araştırır. Bu yaklaşım, bir yönüyle tüm bedensel eğitim süreci içinde yer alan etkinliklerin psikolojik açıdan doğruluğu ve ilkelere(wardsa yasalara) uygunluğu anlamına gelmektedir (67).

Spor psikolojisi, psikolojik olgu ve prensipleri spor alanındaki insan davranışlarına uygulamaya çalışır. Sporla dünyanın her tarafında, her uygarlık düzeyinde gerek sporu yaparak, gerekse seyircisi olarak pek çok insan ilgilenmektedir. İşte spor psikolojisi bu evrensel faaliyet alanının birçok sorununu ele alır, ortaya çıkardığı deneysel ve teorik sonuçları, özellikle sporcuların eğitiminde bilimsel yöntemlerin geliştirilmesine katkı amacıyla eğitimcilerin hizmetine sunar (82).

2.3. Sporda Şiddet

Spor, insanın bedensel, ruhsal ve aynı zamanda sosyal alanda gelişmesini sağlayan bir uğraşı olup, insanın doğayla savaşından kaynaklanmış bir olgudur. Bilindiği gibi ilk insanlar, beslenmek, vahşî, yırtıcı hayvanların saldırılarından korunmak ve kurtulmak amacıyla avcılık yapmışlar, avladıkları hayvanların etinden, derisinden yararlanmışlardır. Böylece avcılık, insanoğlunun hayatında önemli bir uğraşı olarak yer almış, insanlık tarihi boyunca bir spor dalı olarak gelişmiş ve öteki spor dallarının kaynağını oluşturmuştur. Bu nedenle tüm spor dallarının temelinde, geniş kapsamlı bir kavram olarak insanın kendisiyle ve başkalarıyla mücadelesi yer alır (72).

Spor her ne kadar, daha hızlıya, daha güçlüye ve daha yükseğe ulaşmak için yapılan büyük bir mücadele ise de, aynı zamanda evrensel ilke ve kurallarla yapılan

bir oyun, yarış ve eğlencedir. Spor, yarışma ve rakip olmanın yanında sevgi, barış ve kardeşliktir. Sporu yapanların ya da seyirci ve taraftarların bireysel ya da sosyal nedenlerle bu amaçları görmezlikten gelmeleri, saptırmaları, kötüye kullanmaları, sporun, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin yer aldığı savaş alanına dönüştürülmesine neden olmuştur (1).

Öfke ve saldırganlık, alan yazında sıklıkla birlikte kullanılan kavramlardır. Araştırmalarda öfke ve saldırganlık çoğu zaman birbiriyle ilişkili olarak ele alınmakta ve birbiriyle bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak öfkenin tanımına bakıldığında, öfke kavramı orta düzeyde sinirlenme ya da sıkıntıdan, hiddet ve şiddetli öfkeye kadar değişen geniş bir duygusal yaşantı olarak tanımlanmaktadır (74).

Sporla şiddet olaylarına, saldırganlık dürtüsünü bastıramayan, denetlemeyen, günlük hayatında amaç ve beklentilerine ulaşamayan, yeterince sosyalleşmemiş, benlik, kimlik, kişilik bunalımı içinde bulunan gençlerin yol açtığı bilinmektedir (1).

Bu tip kişilik yapısında olan gençler, taraftarı oldukları takımla, takımın renkleriyle bütünleşir, özdeşleşirler. Tüm amaçlarını, beklentilerini takımın gücüne, üstünlüğüne, galip gelmesine bağlarlar. Taraftarı oldukları takımın fedailiğini yaparak toplumda yer ve rol kazandıklarına inanırlar. Tuttukları takımları uğruna, saldırganlığı ve şiddeti saygınlık simgesi olarak görürler. İçinde buldukları alt kültürün, grubun, sosyal kesimin yarattığı boyun eğme, uyma, korkutma, sindirme, sosyal hızlanma ve riske girme gibi süreçlerin etkisi altında, saldırganlığı ve şiddeti bağlı oldukları renklerin ortak değeri olarak benimserler. Diğer takımlara ve rakiplere aşırı bir düşmanlık besler ve kendilerini toplumdan soyutlarlar (105).

Sportif şiddetin en yoğun olarak sergilendiği spor branşı şüphesiz futboldur. Diğer spor branşlarına göre daha popüler olan ve daha geniş seyirci topluluğuna hitap eden futbolda, şiddet içerikli görüntülerin gün geçtikçe arttığını, bu gibi şiddet olaylarının artarak karşımıza çıktığını görmekteyiz (81)

Sporla saldırgan davranışlar ve şiddeti sadece taraftarlar değil, sporun içinde bulunan sporcu, yönetici, hakem, amigo, medya vb. faktörler de teşvik etmektedir. Örneğin, maçlardan önce kulüp başkanı ya da sözcülerinin, karşı kulübe ve taraflarına yönelik sözlü saldırı ve kışkırtıcı davranışları, maç sırasında taraftarların

gösteri ve tezahüratları, oyuncuların sert davranışları, amigoların kışkırtmaları, bilerek ya da bilmeyerek hakemlerin hatalı kararları, tartışmalı durumlar, spor yazar ve yorumcularının taraflı, kırıncı, yanlış ve sert yorumları, özellikle özel televizyon kanallarının reyting uğruna federasyonu, hakemleri, kulüpleri suçlayan yayınları, sporda saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine açık davetiye çıkartmaktadır (72).

Spor karşılaşmalarında yenmek ve yenilmek, iki yüzü keskin bir kılıç gibidir. Bu durum, sporcuya devamlı baskı ve tehdit altında olma hissini yaşatır. Tüm spor karşılaşmalarının kuralları uluslar arası düzeyde belirlenmekte ve bu kuralların ihlâl edilmemesi için gerekli tüm tedbirler alınmaktadır. Buna rağmen, normal şartlar ve kurallar çerçevesinde yarışı kazanamayacağını anlayan sporcu ya da diğer ilgililer, kuralları ihlâl ederek ve rakibe saldırgan davranışlarda bulunarak yarışı kendi lehine çevirmeye çalışırlar. Bu ise sporun ruhuna, amacına, centilmenlik anlayışına tamamen zıt, insana, sporcuya ve spor adamına yakışmayan bir davranış biçimidir (1).

Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında, spor karşılaşmasının ne pahasına olursa olsun kazanılmasını düşünen ve bu yolda hareket eden sporcu kadar, bu zihniyetle hareket eden yönetici, antrenör ve taraftarın da büyük rolü bulunmaktadır. Bu anlayış, spora yakışmaz ve zarar verir. Çünkü spor karşılaşmaları, amatörlük ruhuna uygun olarak bedenlen ve ruhen sağlıklı ve dayanıklı olmak için, centilmenlik duyguları ile dostluk ve samimiyet içinde yapılmadıkça anlam ve önemini yitirirler. Spor karşılaşmalarının amacı, centilmence yarışmak ve kazanmanın yanında sporcuları, yöneticileri, taraftarları, kulüpleri ve hatta toplumları birbirine yaklaştırmaya, kaynaştırmaya ve dostluk bağlarını kuvvetlendirici olmalıdır(1).

Sporda şiddet olaylarının ortadan kaldırılabilmesi için önce saldırganlık ve şiddeti doğuran sebeplerin ortadan kaldırılması gerekir. Her şeyden önce, ülkedeki eğitim sisteminde ve politikalarında, spor eğitimi zamanında ve yeterince öğretilmeli ve uygulanmalıdır. Spor bilimi ve spor yapma becerileri, ülke insanına ancak genç yaşlarda verilebilirse istenen sonuçlara ulaşılır (105).

- Sporun bir kavga değil, barış, kardeşlik, dostluk duyguları içinde mertçe yapılan bir yarışma olduğu herkese öğretilmelidir.

- Sporun hangi kurallarla yapılacağı evrensel kriterlerle belirlenmiştir. Her spor kendi kural ve ilkeleriyle yapılır. Sporculardan, dinleyici ve seyirciye kadar herkese bu ilke ve kurallar öğretilmelidir.
- Sporcular karşılaşmalara iyi hazırlanmalı, kendini ve seyirciyi kandırıcı, tahrik edici davranışlardan kaçınmalıdır.
- Spor karşılaşmaları için çok iyi hakemler yetiştirilmeli ve herkes hakemlere güvenmelidir. Tabi ki hakemler çok iyi hazırlanarak bu güvene lâyık olmalıdırlar.
- Sporu çirkinleştiren, amacından saptıran ve kitleleri yanlış yönlendiren her kim olursa olsun hak ettiği muameleye, cezaya çarptırılmalı ve bu örnek olay olarak kamuoyuna açıklanmalıdır.
- Statlarda hakeme ve başkalarına küfür kesinlikle önlenmelidir.
- Spor karşılaşmalarında gerekli tüm güvenlik tedbirleri alınmalı ve hiçbir çirkinliğe müsaade edilmemelidir.
- Sporcu ve spor adamlarının, Atatürk'ün dediği gibi "zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklı", sportif olgunluğa ve erdeme sahip, toplumda örnek kişi olmaları gerekir.
- Spor yöneticilerinin sorumsuz tutum ve söylemlerden kaçınmaları, kucaklayıcı, hoşgörülü ve sağduyulu davranmaları gerekir.
- Spor yayınları kışkırtıcılıktan uzak, doğru, objektif, yanlış anlamalara neden olmayacak; taraftarı, izleyiciyi, halkı eğitici tarzda olmalıdır.
- Gelecek kuşakların hoşgörülü, bilinçli nitelikli olup olmaması, içinde yaşayacakları ortamla bağlantılıdır. Bu nedenle toplumsal ortamın temelini oluşturan aile, aile içi ve okul eğitimi, din, gelenek, görenek, töre gibi kurumların insanı hoşgörü içinde kucaklayan niteliklere sahip olması gerekir.
- Aile içi eğitim ve iletişimden başlayarak toplumsal ortamı oluşturan bütün sosyal kurumlar bu açıdan değerlendirilmeli, hoşgörüyü arttıran davranış kalıplarına etkinlik kazandırmak için gayret sarf edilmelidir. Temel sosyal

kurumlar ve yapılar, insanın ve insanlığın mutluluğu için insanlar tarafından oluşturulan ilke ve kuralları uygulamalıdır (72)

Yöneticiler ve antrenörler, “İnsanların ölmesinden önce maç kaybederim.” felsefesine bağlı kalarak, “ne pahasına olursa olsun kazanmak” düşüncesine bağlı olmadan, seyirciler üzerindeki etkilerini kullanarak şiddeti azaltma yönünde çaba gösterirlerse, olumsuz davranışların önlenmesinde önemli bir mesafe kat edilir düşüncesindeyiz. Sonuç olarak spor; insan, toplum ve insanlık için barış, kardeşlik, yarış, oyun, eğlence, zevk ve boş zamanları değerlendirme aracıdır. Spor sağlık, güzellik ve başarıdır, ama asla şiddet değildir (1).

2.4. Saldırganlık

Saldırganlık sözcüğüne etimolojik açıdan bakıldığında, Latince “ad” (Doğru) ve “gradi” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizcede “Agression” olarak ifade edilen sözcük ileriye doğru hareket etme anlamını taşımaktadır. Bu sözcüğe zıt anlamı olarak ortaya çıkan sözcük ise “Regression”dır ve geriye doğru hareket etme anlamında kullanılmaktadır (92).

Üzerinde önemle durulan kavramlardan birisi olan saldırganlık, insanoğlunun var olduğu günden beri süregelen bir davranış biçimidir. Çocukların oyunlarındaki kavgalardan, sokak çatışmalarından, savaşa kadar bir insanın bir diğer varlığa acı verme çabası, belki de üzerinde en çok araştırma yapılmış insan davranışlarından birisidir. (29)

Saldırganlık, günlük hayatımızda ve sporda artan bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Günlük yaşantımızda saldırgan davranışlar; iş hayatının stresi, ekonomik sıkıntılar, rutin hayatın getirdiği olumsuzluklar sonucu kendini gösterirken, sporda başarı rakibin engellenmesine bağlı olduğundan kurallara bağlı olarak buna izin verilir. Sporcu, yarışmalar sırasında başarılı olabilmek için rakibiyle rekabet içindedir. Aslında sporcu her yarışmada aynı zamanda kendisiyle ve çevresiyle yarışır. Sporcular başarısız olmama ve kendisine gösterilen ilgiyi devam ettirme gayreti sonucunda, mevcut yeteneklerine uygun düşmeyen aşırı riskli eylemlerde bulunabilirler. Kuralları ihlal ettiğinde de rakibine ya da kendine zarar vereceğinden cezalandırılırlar (50).

Spor dalına özgü kurallar çerçevesinde belirli bir engellenme söz konusudur ve bu sporcular tarafından karşılıklı olarak beklenir. Kuralların ihlal edildiği noktadan itibaren gerçek saldırgan davranışa geçiş gerçekleşir. Genel kabul gören kuralların dışına çıkarak rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi durumunda, saldırgan davranıştan söz edilebilir (20).

Konter, öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine, zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel ve sembolik her türlü davranış olarak tanımlamıştır (69).

Esas itibarıyla saldırganlık kavramı, başka birisinin mal ve mülkünü yok eden veya bir insana psikolojik ya da fiziksel olarak zarar veren davranış olarak açıklanabilir (104).

Saldırganlık, doğrudan ve dolaylı nedenlere bağlı olarak sosyal ve kültürel ortam tarafından saldırganca kabul edilen, kişisel acı veya maddi zarar doğuran davranışlardır (92).

Sporunda bir davranışın saldırgan nitelik taşıyıp taşımadığı, o davranışta bulunan sporcunun amacıyla ve belirlenen kuralların sınırları dışına çıkıp çıkmamasıyla yakından ilgilidir. Bir sporcu salt oyunun gerektirdiği ve kurallara uygun sertlikte bir davranışta bulunmuşsa, rakibine zarar verici bir amacı yoksa, o davranış saldırganlık olarak kabul edilmez. Ancak bir sporcu rakibine zarar vermek amacıyla bilerek bir davranışta bulunursa, o davranış saldırganlık olarak kabul edilir ve yaptırım uygulanır (34).

Gümüşdağ ise saldırganlıktan söz edebilmek için öncelikle bir davranışın ortaya çıkması, davranışın zarar ve incitme niyeti taşıması, zarar verme veya incitmenin gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu fiziksel ya da psikolojik yollarla olabilmektedir. Vurmak veya tekmelemek kadar birisine küfür etmek ve kötü söz söylemekte bir saldırganlıktır (49).

2.4.1. Anlamlarına Göre Saldırganlık Türleri

2.4.1.1. Sportif Anlama Göre Saldırganlık

Kişinin bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik davranışta bulunmasına 'saldırı' (aggression) denmektedir. Saldırganlık ise, kişide saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilimi anlatmaktadır. Yukarıda bahsedilen ifadeler, sporda görülen saldırganlığın açıklanması için yetersiz kalmaktadır. Sporda üzerinde durulması gereken iki önemli nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, saldırının hangi amaçla ve kasıtlı yapıldığıyla ilgilidir. İkinci nokta ise, saldırının yöneldiği hedefidir. Spor müsabakaları ve rekabetin yaşandığı şartlar, saldırganlık gösterileri için uygun bir zemin oluşturur. Fakat, rakibe zarar veren her davranış da saldırganlık olarak nitelendirilmemelidir. Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının kurallarıyla yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt belirlemektedir (54).

Sporda saldırganlık bir boşalma vasıtasıdır. Rakibi yenme gibi arzulara bir takım hareket yaptırıcı manada kullanılan mobiller teşkil ediyor. Böylece saldırganlığın tatmini sağlanıyor. Kişi cemiyetin normal şartlarda men ettiği saldırgan davranışları spor ile yok edebiliyor. İnsanlar da otoriteye isyan, baskıya boyun eğmeme gibi isyanların yerine spor faaliyetlerinde bu hırs ve agresiv davranışlarda bulunmakta ceza vermekten zevk duymaktadır. Bu kişiler spor sayesinde zihni ve bedeni bakımdan rakiplerini yenerek tatmine kavuşmaktadırlar. Bazıları da saldırganlık arzularının spor ile boşalmadığını, aksine spor ile bu arzularının daha da arttığını savunmaktadırlar (92).

Bir sporcunun, ilgili spor dalına ait kuralların dışına taşarak, karşısındakine "zarar vermek niyet ve kası ile bir davranışta bulunma eğilimini göstermesidir. Sporda saldırganlık davranışları söz, beden ve işaretlerle yapılır. Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakibe veya hakeme karşı yapılan hareket veya onlarla ala etme, sözlü saldırganlığa örnektir. İşaretlerle saldırganlık, yumruk, tenis raketi vb, aletlerle rakibe veya tehdit etmeyi kapsar. Aynı şekilde birtakım el-kol hareketleriyle veya bakışlarla bu tür saldırganlık sergilenebilir. Yukarıdaki iki saldırganlık çeşidine sporun türünde ve dalında rastlayabiliriz. Bedeni saldırganlık ise sadece temasa izin

veren takım ve bireysel mücadele sporlarında uygulanır. Çelme takma, tekme veya yumruk atma, spor aletleriyle rakibe vurma gibi (54).

2.4.1.2. Biyolojik Anlama Göre Saldırganlık

Günümüzde spor tarif edilirken, onun çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırma ve öfke patlamalarını hafifletme imkânını sağladığından söz edilir. Diğer taraftan, birçok spor müsabakasında, özellikle de futbolda, saldırgan eylemlerin sayı ve şiddetinin arttığı gözlenir. Burada, "spor faaliyetlerine bağlı olarak saldırgan eylemler artar mı, yoksa azalır mı?" sorusuyla bizi karşı karşıya getiren iki eğilimin varlığı açıkça görülmektedir. Sporda saldırganlık problemiyle ilgili olarak doğru bir ifadeye bulunabilmek için, en azından teorik esasların kısaca ortaya konması gerekir (20).

Saldırganlıkta biyolojik etkenler sırasıyla;

2.4.1.2.1. Artmış Fizyolojik Uyarılma

Bazı çalışmalar, yarışma etkinlikleri, aşırı alıştırma, provokatif filmler seyretme gibi çeşitli kaynaklardan köken alan artmış uyarılmışlık halinin, açık saldırganlığı artırdığını göstermiştir. Örneğin; Bir sporcu, uluslararası bir müsabakaya hazırlanırken, aşırı derecede milli ve manevi duygularla, hem psikolojik hem de fizyolojik olarak uyarılır. Bu durum sporcuyu ağır bir sorumluluk duygusu içerisine iter. Eğer sporcu, bu sorumluluğu kaldıramayacak kadar zayıf fiziki kapasiteye ve iradeye sahipse, sonuçta ağır fiziki çalışmaların ve aşırı fizyolojik uyarılmışlığında tesiriyle hem kendine hem de takımına zarar verir. Çünkü bu gibi durumlarda aşırı uyarılmışlık, kişiyi başarısızlığa ve sonuç olarak ta saldırganlığa yöneltir (92).

2.4.1.2.2. Cinsel Uyarılma

Genellikle cinsellik ve cinsel dürtülerle, saldırganlık ayrı ayrı konularmış gibi düşünülse de hayvanlarda ve insanlarda yapılan çalışmalar iki dürtünün birbiriyle ilgili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu konuda ilk kanıt, hem saldırganlığın hem de cinselliğin en azından erkeklerde, erkeklik hormonları (Androjenler) tarafından etkilenmesidir. Hormonal etkiler dışında hangi nedenle olursa olsun cinsel uyarılmayla da saldırganlık arasında bağlantı olabileceğinden söz edilmektedir.

Örneğin; Son yapılan davranışsal araştırmalarda, cinsel uyarılmaya yol açan erotik materyalin niteliğine göre bireyin tepkisinin ortaya çıktığı gösterilmiştir. Buna göre, kullanılan erotik materyalin yumuşak nitelikte ise (örneğin; çekici çıplak kadın fotoğrafları gibi) saldırganlık azalmaktadır. Ama açık cinsellik içeren materyal örneğin cinsel ilişki esnasındaki çiftler gibi) saldırganlığı artırmaktadır (92).

2.4.1.2.3. Ağrısız Uyarılma

Fiziksel ağrı, başka insanlara zarar vermeye ve incitmeye güdüleme yoluyla saldırgan dürtüler doğurabilir. Bu dürtü, ağrıya yol açan durumla herhangi bir bağlantısı olmayan, herhangi bir hedefte bile ifadesini bulabilir. Bu varsayım, kısmen saldırganlığa maruz kalan insanların saldırganlık gösterdiklerini de açıklamaktadır. Örneğin; bir futbol müsabakasında, rakip oyuncuyla girilen mücadelede, faule maruz kalan oyuncu, canı yandığı için aniden yerden kalkıp, "herkesin gözü önünde kendisine faul yapan oyuncuya kafa veya yumruk atabilir. Buda ağrısız bir uyarılmanın, ani-tepkisel saldırganlığa geçiş durumudur (92).

2.4.1.2.4. İlaçlar ve Diğer Maddelerle Uyarılma

İlaç, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı kullanımıyla saldırganlık arasındaki ilişki ile ilgili şu genel bilgileri verebiliriz. Küçük doz alkol saldırganlığı azaltırken, doz arttıkça saldırganlıkta artar. Aeorosol ve diğer kimyasal çözücü ve uçurucular alkolün etkilerini taklit ederler. Kaygı gidericiler (Anksiyolitikler) genel olarak saldırganlığı ketlerle, bazen paradoksik olarak saldırganlık gözlenebilir. Opioid bağımlılığına, aynen kokain, uyarıcılar ve halüsinojenlere olduğu gibi artmış saldırganlık eşlik eder. Esrar, değişen dozlarda bazen saldırganlığa yol açabilir. Uyuşturucu ilaç ve maddelerle uyarılan insanlar, düşüncelerini ve hareketlerini kontrol edemezler. Alkol ve uyuşturucunun aşırı dozdaki etkisiyle kontrol mekanizmalarını kaybedenler, bu maddenin etkisine girer ve ona yenik düşer. Bu nedenle ilaç ve uyuşturucu maddelerle aşırı derecede uyarılan kimseler saldırganlık durumuna geçer. Saldırganlık durumuna geçen bu insanlar, çevresindeki insan, araç ve gereçlere zarar verirler (92).

2.4.1.2.5. Beyin Anatomisi, Nörotransmitterler ve Hormonların Etkisi

Beyindeki sinirsel iletimi sağlayan maddeler olan nörotransmitterlerin, saldırganlığın da aralarında olduğu birçok davranışa olan etkileri, son yıllarda

üzerinde en çok çalışılan konulardandır. Hayvan çalışmalarında saldırganlıkla ilgili psikobiyolojik süreçlerin düzenlenmesinde beyinde yer alan bir bölge olan limbik sistemin rol oynadığı bulunmuştur. Henüz limbik sistem Nörotransmitterler ve hormonların nasıl bir karşılıklı etkileşim içinde saldırgan davranışı düzenlemekte oldukları tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Tüm bunların ötesinde bireyin çevresi, kişisel geçmişi ve yaşadığı olaylarla bu biyolojik süreçleri arasında karşılıklı ve dinamik bir etkileşim olduğu unutulmamalıdır (92).

2.4.1.3. Psikolojik Anlamına Göre Saldırganlık

Kişilerin, ruhsal ve manevi sorunlarına dayalı olarak ortaya çıkan eylemsel davranışlara psikolojik saldırganlık denir.

Şiddet ve saldırganlık konusunda söylenmiş evrensel bir söz, belirlenmiş evrensel bir bilgi yoktur. Her toplumun ve bireyin kendine özgü şiddet ve saldırganlık sorunları vardır ve bu sorunlar o toplumlara ve bireylere özgü normlar tarafından belirlenmektedir. Yapılması gereken belli önyargılara saplanıp kalmak, belli çözüm yollarında körü körüne ısrar etmek değildir. Bilimsel bir görüşü ve farklı bakışı içerebilmek çok yönlülük ile soruna değişik biçimlerde yaklaşabilme esnekliği gösterilmelidir.

Saldırgan davranışı belirleyen psikolojik etkenleri şöyle sıralamak mümkündür;

2.4.1.3.1. Engellenme

İnsanı saldırganlık ve şiddete teşvik eden en güçlü şey engellenmedir. John Dollard'ın Engellenme - Saldırganlık varsayımı bu ilişkiye dayanır. Bu varsayımın özgün şekline göre engellenme, daima bir biçimde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima engellenmeden köken alır (68).

Psikoloji literatürün de saldırganlığın, bir kişi veya nesnenin zarar görmesi şeklinde anlaşılması konusunda büyük ölçüde bir birliktelik mevcuttur. Gabler, sporda engelleme ve zarar verme ayrımını yapar (20). Saldırganlığın daima engellenmeden kaynaklandığı ileri sürülse de, bununla birlikte engellenmiş insan, her zaman saldırganlığa başvurmaz. Küskünlükten, ruhsal çöküntüye, engellenmeye yol açan durumu ortadan kaldırmaya yönelik davranışlara dek bir dizi tepki gösterebilir.

Her engellenme saldırganlığa yol açmadığı gibi saldırganlığın tamamı engellenmeden kaynaklanmaz. Kimi insanlar, örneğin; Boksörler, futbolcular birçok nedene ve uyarana bağlı olarak saldırgan davranışlar gösterebilirler. Spor dalına özgü kurallar çerçevesinde belirli bir engelleme her zaman söz konusudur ve bu sporcular tarafından karşılıklı olarak beklenir. Değişik spor dallarında ve futbol müsabakalarında rakip futbolcuların özellikle birebir mücadelelerde ve birbirlerine üstünlük sağlama gayretlerinde bir engelleme söz konusudur. Bu engelleme mücadelesinde bazen çok değişik sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Aşağıda vereceğimiz örnekte, engellenenin, engellenenin ve verilen kararın çok değişik sonucunu göreceğiz (92).

1998 Dünya kupasında, Hollanda ve Belçika takımları arasındaki futbol karşılaşmasında Hollanda milli takımının çok etkili ve her an sonucu değiştirebilecek bir forvet oyuncusu olan Kluivert, maçın 25 dakikasında kırmızı kart görerek oyundan atıldı. Burada asıl olan Kluivert'in kırmızı kart görmesi değil, kırmızı kart görmesinin sebebidir. Kluivert kırmızı kart gördüğü maçın ertesi günü basında yaptığı açıklamada olaya açıklık getirdi. Maçın başından itibaren Kluivert ile adam adama oynayan, Belçikalı Staelens, sürekli olarak Kluivert'e "tecavüzcü" diyerek tahrik ediyor. Maçın 25 dakikasında da Kluivert, Staelens'e dirsek vuruyor ve oyundan atılıyor. Kluivert ve birkaç arkadaşı 1997 yılında tecavüz suçundan yargılanmış ve serbest bırakılmıştı. Staelens de maç esnasında Kluivert'in bu zayıf yönünü sürekli olarak ön plana çıkarmış ve tahrik etmiştir. Kluivert'te, Staelens tarafından sık sık tekrarlanan "tecavüzcü" ifadesi ile psikolojik olarak sürekli engellenmiş, oyundan düşmüş ve sonuçta saldırganlık durumuna geçmiştir. İşte bazen rakipler, gözle görülebilir oyun kurallarının dışında hakemin göremediği ve pozisyona uzak olduğu durumlarda sözlü sataşmalarla rakibini engelleyebiliyor ve sonuçta onu saldırgan duruma geçirebiliyor. Yalnız burada şunu belirlemek gerekir. Haklı olan ve sözlü tahrik unsuruna maruz kalan sporcular bu örnekte olduğu gibi haksız duruma düşebiliyor ve sonuçta bedelini hem kendisi hem de takımı çok ağır ödeyebiliyor (92).

Karşılaşmalarda rakip oyuncular, teknik-taktik ve fiziksel mücadelelerin dışında, rakiplerini oyundan düşürebilmek için onların yaşadıkları kötü olayları, bir

zayıflık biçiminde ön plana çıkarıyor, onu psikolojik olarak engelliyor ve fiziksel olarak saldırganlık durumuna geçirebiliyor (92).

İşte yukarıdaki örnekte olduğu gibi kuralların ihlal edildiği noktadan itibaren gerçek saldırgan davranışa geçiş gerçekleşiyor. Engellenmenin hangi durumlarda saldırganlığa yol açtığıyla ilgili çalışmalarda engellenmeyi yaratan etkenin bunu belirlediği saptanmıştır. Engellenme yaratan etken, sadece yoğun olduğu zaman saldırganlığa yol açmaktadır. Engellenme hafif veya orta derecede olduğunda ise saldırganlığı artırmayabilir. Ayrıca engellenme, keyfi veya haksız olarak görüldüğünde saldırganlığı artırmaktadır (92).

2.4.1.3.2. Doğrudan Proveke Edilme

Araştırmalarda elde edilen bulgulara göre fiziksel kötüye kullanım ve alay insanlarda saldırgan davranışları artırmaktadır. Bir kez saldırganlık ortaya çıktı mı? Bu öngörülmez bir şekilde artarak sürebilmektedir. Hafif sözel dalga geçmeler veya bakışlar bile süreci başlatarak daha şiddetli proveke edici davranışlara ve artan şiddet tepkilerine yol açabilmektedir. Müsabaka esnasında rakip oyuncuya sözel olarak yapılan saldırının temelinde onlara zarar verme amaçlanır. Kişiye küfür etme, hakaret, alay edici ifadeler, proveke edilen kişiyi saldırı durumuna geçirir. Bir kişiyi proveke edebilmenin temelinde onun zaaflarını ve eksik yönlerini ön plana çıkarma söz konusudur. Eğer bir kişi proveke edilirse hem kendisine hem de mensubu olduğu gruba büyük ölçüde zarar verir. Eğer kişi sakin olabilir ve bu ifadelere aldırmasa rakibinin amacına ulaşmasını engellemiş olur. Proveke edilme, engellenmeyle amaç bakımından büyük oranlarda benzerlik arz etmektedir (92).

2.4.1.3.3. Saldırganlık Gösteren Örneklere Maruz Kalma

Kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet öğelerinin etkileri, toplumun saldırganlık konusunda en fazla duyarlı olduğu alanlardan birisidir. Bu konuda çok çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Televizyondaki şiddet ile saldırganlık arasında bağlantı, artık bilinen ve kabul edilen bir saptamadır. Çocukların televizyonda izledikleri şiddet içeren filmler arttıkça, akranlarına karşı daha saldırgan oldukları görülmüştür. İlişkinin şiddeti, izlenme zamanı ile orantılı olarak artmaktadır. Görsel olarak şiddete maruz kalmanın en önemli etkisi çocuklar üzerindedir. Küçük çocuklar şiddet uyguladıklarında kurbanın acı çekmesine aldırmadan yaptıkları şeyi

sürdürebilirler. Diğer yandan büyük çocuklar ve yetişkinler kurbanın çektiği acıdan etkilenecek durabilir. Yine çeşitli yaşlardaki çocuklarla yapılan bir deneyde, şiddet ögesi içeren bir ilimin başı gösterildikten sonra çocuklara film için bir final seçmeleri söylendiğinde küçük çocukların saldırgan sonlar, büyük çocukların ise şiddet içermeyen sonlar seçtikleri görülmüştür (92).

2.4.1.4. Sosyolojik Anlamına Göre Saldırganlık

Bireyin, içinde bulunduğu toplumun ve sosyal şartların gereklerinden etkilenecek eylemsel davranışlarda bulunmasına sosyolojik saldırganlık denir. Şiddetin ve saldırganlığın, tekil bireysel özelliklerin ötesinde, toplumsal ve siyasi birtakım belirleyicileri olduğu da ileri sürülmektedir. Toplumsal şiddetin ve saldırganlığın bugüne kadar üzerinde en çok durulan belirleyeni, ekonomik yoksunluk ve toplumsal huzursuzluğa verilen tepkilerdir. Araştırmacılar, ilk başta insanlara uygulanan baskı ile toplumun ona verdiği tepkinin belirli oranlarda arttığını, ancak baskı belirli bir yüksek düzeye eriştikten itibaren şiddet tepkisinin de baskıyla birlikte artmaya başladığını saptamışlardır. Siyasi şiddet üzerine çalışan bazı araştırmacılar, toplumdaki ayaklanma ve kargaşaya yol açan siyasi şiddeti, daha çok toplumsal ve siyasi alanlarda uzun süreli bir gelişmenin ve ilerlemenin ardından yaşanan kısa bunalım dönemlerine ve bu dönemlerde ihtiyaçların tatmin edilmemesine bağlama eğiliminde olmuşlardır (92).

Bu tür saldırgan davranışların toplumsal boyutunu spor olaylarında da her zaman görmemiz mümkündür. Seyirciler, tuttıkları takım yenilince ve beklentilerinin de gerçekleşmediğini görünce, karşı grupta şiddetsel olayların içerisine girmektedir. Ancak, toplumsal olayların çıkış noktası ve sebebi ne olursa olsun, varolan gerçek, iki grubunda şiddet olayları neticesinde büyük zararlar gördüğüdür. Landau tarafından ortaya atılan bir varsayımına göre saldırganlık, toplumsal destek sistemlerinin yetersiz olduğu veya tamamıyla çöktüğü toplumlarda artar. Enflasyon hızı, evlenme ve boşanma hızları arasındaki oranlar toplumsal ve ailevi stresin bir ölçüsü olarak kullanan Landau, 1960 ve 1970'li yıllarda çalıştığı 12 ülkeden 11'inde bu toplumsal ve ailevi bozukluk göstergesiyle şiddet suçu oranları arasında anlamlı bir bağlantı bulmuştur. Bu araştırmada, aradaki bağlantının gösterilmediği tek istisnai ülke Japonya olmuştur. Landau, bunu Japonya da aile

dışında da çok güçlü davranışsal kontrol sistemlerinin (örneğin; okul ve işyeri gibi) olmasıyla açıklamıştır (92).

2.4.2. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde saldırganlığın çok farklı türlerde sınıflandırıldığını görmekteyiz. Araştırmacılar genel olarak saldırganlığı aktif ve pasif saldırganlık olarak iki grupta incelemiştir. Aktif saldırganlıkta zarar verme niyetli eylemler yapılırken, pasif saldırganlıkta zarar verme niyeti eylemsiz yapılmıştır. Aktif saldırganlıkta, kişi karşısındakine somut bir biçimde zarar verme amacıyla harekete geçmektedir. Pasif saldırganlıkta ise kişi çevresindeki yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etme olanağı bulunduğu halde görmemezlikten gelmektedir. Bu durumda kişi kanunlardan ya da karşısındakinden zarar görme endişesi ile aktif olarak saldırganlık göstermemektedir.

2.4.2.1. Araçlı Saldırganlık

Biyolojik olarak uyarlanabilir saldırganlık tiplerinden biri de araçsal saldırganlıktır; bu tip saldırganlığın amacı gerekli ya da arzulanabilir olanı elde etmektir. Amaç pek de yıkım değildir. Bu saldırganlık, yalnızca, gerçek amaca ulaşmakta bir araç işlevi görür. Bu bakımdan, savunucu saldırganlığa benzer, ama başka önemli yönlerden farklıdır. Bu saldırganlık, savunucu saldırganlığı programlayana benzeyen, kalıtsal olarak programlanmış bir sinir temeline dayanır gibi görünmemektedir (46).

Bu tür saldırgan davranışa daha çok, çok iyi bir derece elde etmek, rakibini yenmek, rekor kırmak ya da madalya kazanmak için başvurulur. Alınan bir yenilgiyle yüksek bir primin ya da ödülün kaybedileceği durumlarda araçlı saldırganlık daha çok görülür. Temel amaç, rakibe acı ya da zarar vermek değildir. Saldırganlık, sonuç için bir araç olarak kullanılır. Bir futbol oyuncusunun, topa sahip olabilmek için hakemden gizleyerek rakibini itmesi bu tür saldırganlığa örnek gösterilebilir. Hentbol maçlarında savunma oyuncularının rakiplerini sürekli rahatsız etme girişimleri vardır. Bunlar kaza ya da yaralanma riskini artırır. Genç ve deneyimsiz hentbolcularda bu risk daha fazla görülür. Çünkü bu saldırgan girişimlerini rakibe zarar vermeyecek ya da yaralamayacak şekilde ayarlayamazlar (85).

Bununla birlikte Tiryaki'ye göre; Araçsal saldırganlıkta amaç, karşıdaki kişiye acı veya zarar vermek olmayıp, saldırganlığı, bir amacın gerçekleşmesi için bir araç olarak kullanmaktır. Bir başka anlatımla araçlı saldırganlık, sonuç için bir amaçtır. Örneğin, hentbolda pivot oyuncusunun, kendisine rahat bir atış olanağı sağlamak için savunma oyuncularına dirsek vurması araçlı saldırganlıktır. Ya da futbolda bir köşe vuruşu sırasında savunma oyuncusunun topa daha rahat sahip olabilmek için hakeme fark ettirmeden hücum oyuncusunu iteklemesi de araçsal bir saldırganlıktır (97).

2.4.2.2. Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Bu saldırganlık türü, düşmanlık duygusu içermektedir; asıl amaç, diğer bir kişiye zarar vermek, onu incitmektir. Bir başka deyişle düşmanlık içeren saldırganlık kendi içinde bir sonuçtur (99).

Bununla birlikte, düşmanlık içeren saldırganlığı karşısındakine tamamen zarar verme amacıyla hareket etme olgusu da denilebilir. Bu yüzden, saldırganın asıl hedefi hedeftekine zarar vermektir.

Örneğin bir hentbolcunun topu bilerek kalecinin yüzüne fırlatması, futbolda kasten atılan tekmeler düşmanlık içeren saldırganlığa örneklerdir (97).

Düşmanca saldırganlık ise toplumsal olarak onaylanmaz. Ne var ki, birçok saldırgan davranış, gerçekte, toplumsal kuralların zorlamasıyla oluşur ve bu yüzden de, özgeci olarak nitelenir. Kuralları destekleme ve uygulamaya yönelik eylemler, anne-baba disiplinli ya da maç sırasında koçun emirlerine uyma, uygun hatta gerekli görülmektedir (85).

Başlıca türleri şunlardır:

- Gözlerini dikerek bakmak,
- Birinin fikirlerini küçümsemek,
- Konuşmaya karşılık vermemek,
- Uygunsuz el kol hareketleri yapmak,
- Birinin arkasından konuşmak, dedikodu yapmak, söylenti çıkarmak,
- Birey üzerinde baskı kurmak,

- Birinin konuşmasını çirkin bir üslupla kesmek,
- Bir kişiyle veya işle alay etmek,
- Küçümseyici şekilde kendini ön plana çıkarmak,
- Şirketin üst düzey yöneticilerine yanlış bilgiler vermek,
- Biri geldiği zaman odayı terk etmek,
- Biri ya da birileri hakkında adaletsiz ve olumsuz performans raporu bildirmek,
- Sözlü cinsel tacizde bulunmak, küfür etmek,
- Birini suçlamak, itham altında bırakmak (57).

2.4.2.3. Atılganlık

Araştırmacılar, araçsal ve düşmanlık içeren saldırganlığın dışında üçüncü bir davranış şekli olan atılganlık kavramını ortaya koymaktadırlar. Atılganlık, kişinin düşünce, inanç ve isteklerini, karşısındakilerin haklarını çiğnemenin ifade edebilmesidir (99).

Atılganlık, saldırgan olma anlamına gelmez. İnsanın kendini kolayca ifade edebiliyor olması da bir tür atılganlık olabilir. Atılganlık, başkalarının haklarını ihlal etmeden, kişinin kendi haklarını kabul edilebilir biçimde savunmasıdır. Atılganlık, dolaysız yollardan faydalanılarak kurulan dürüstçe, etkileyici ve açık bir iletişim çeşididir. Ancak çeşitli gereksinimleriniz ve haklarınızı bu yolla savunurken, bu hakların sizin hakkınız olduğuna inanmanız gerekmektedir (23).

Araçsal saldırganlık, düşmanlık içeren saldırganlık ve atılganlık arasında tartışmalı bir alanın olduğunu ve sözü edilen ilk iki saldırganlıkla, atılgan davranışın birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (27).

2.4.3. Saldırganlığın Kaynağı ve Oluşumu

Literatürde yapılan incelemeye göre, saldırganlığın nedenlerinin ve bu davranışın kaynaklarının açıklanmasına yönelik genel olarak iki faktör ortaya konmaktadır:

1. Bireysel Faktörler

2. Bireyin Dışındaki Faktörler

Bireysel sebeplere dayanan kuramsal analizler saldırganlığın nedenini biyolojik, içgüdüsel ve psikososyal temellere dayanarak açıklamaya çalışırlar. Birey saldırgandır çünkü genetik olarak bu şekilde kodlanmıştır veya yapısal anormallikler (hormonsal dengesizlikler veya beyin hasarı) saldırganlığa yol açan faktörlerdir. Dışsal faktörlere odaklanan kuramlar ise saldırganlığın nedenlerinin sosyal ve kültürel durumlarla ilişkisine dayalı bir söylem geliştirmişlerdir. Birey saldırgandır çünkü bir başka birey onu sinirlendirmiştir ve bazı durumlarda saldırganlığın işe yaradığını öğrenmiştir (42).

Psikanaliz öğretisinin kurucusu olan Freud, ilk değerlendirmelerinde saldırganlığı; insanın yaşamını devam ettirici ve cinsel ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda gösterdiği tepkisel davranışlar olarak ele almıştır. Daha sonraki çalışmalarında ise insanlarda saldırganlık, şiddet ve yıkıcılık yönünde doğuştan gelen bir eğilimin varlığından söz edilmiştir. Freud'a göre bu eğilim, iki temel içgüdüden birisi olan, öldürme içgüdüsünden (thanatos) kaynaklanmaktadır. Bunun karşılığında ise yaşama ait davranışları, cinselliği ve kendini koruyucu içgüdüleri içeren yaşama içgüdüsü (eros) yer alır. Bütün davranışlarımız, bu iki içgüdü'nün birlikte hareketinden ortaya çıkar. Saldırganlık ve yıkıcılığın öldürme içgüdüsünün bir ürünü olduğunu savunmuştur. Bu yolla biriken enerji, yaşama içgüdüsünün etkisiyle kaslarımızıza yönlendirilir ve bu şekilde açığa çıkar. Bu her zaman karşısındaki kişiyi öldürme veya ona fiziksel bir zarar verme şeklinde görülmez. Sadece rekabet etme bile bir saldırganlık gösterisi sayılır (1).

Freud'u takip eden diğer psikanalistler, yeni yaklaşımlar öne sürerek Freud'un bu fikirlerine karşı çıkmışlardır. Hayvanların davranışlarını inceleyen ve bunlarla insan davranışları arasında paralellikler kurmaya çalışan Lorenz, saldırganlığın içgüdüsel olduğunu savunmuştur. "Sinir sistemimizde sürekli olarak biriken enerji, zararlı veya zararsız bir saldırganlık gösterisinden sonra boşalacak ve yeniden birikme süreci başlayacaktır." diye karşı fikirde bulunmuştur (1).

Freud, Lorenz ve arkadaşları saldırganlığın içgüdüsel olduğunu savunurken, başka bilim adamları, saldırganlığın içgüdüsel olmadığını savunmuşlardır. Demek

istenen şey; saldırgan davranışların, hele üst seviyedeki memelilerde kognitif kontrolün etkisi altında olduğu ve büyük bir ihtimalle “içgüdüsel” olmadığıdır. Çeşitli vakalar üzerinde yapılan çalışmalar, insanlarda agresif davranışlar, norolojik mekanizmaların idare ettiğini göstermektedir. Bazı beyin hasarlı kişilerde, korteksin kontrolü mümkün olmadığı için devamlı agresif davranışlar gözlenmektedir. Korteksin kontrolü ortadan kaldırılmadığı durumlarda, insanların saldırgan davranışları ortadan kaldırılmadığı durumlarda, insanların saldırgan davranışları daha çok çevresinden öğrendiklerinin, çevresindeki modellerin ve “kültürün” etkisi altındadır (2).

Sonuç olarak, bir kişinin günlük yaşamda karşılaştığı bazı durumlarda saldırgan olup olmadığını belirleyen birçok etken vardır: Kişilik yapısı, yakın toplumsal çevresi, alkol ve ilaçlar gibi maddeler, gürültü ve toplumsal baskı gibi çevresel etkenler, yorgunluk, uykusuzluk ve açlık gibi fizyolojik etkenler, bazı ruhsal bozukluklar. Bu etkenler genellikle saldırganlığı ortaya çıkaran etkenlerdir; saldırganlığın nedensel etkenleri değildir (34).

2.4.4. Saldırganlık Kuramları

Saldırganlığa, tarih boyunca, tüm insanlarda ve tüm toplumlarda rastlanmıştır. Bu nedenle; saldırganlık içeren davranışın, nereden kaynaklandığını ve nasıl oluştuğunu açıklamak için çok çeşitli görüşler ve kuramlar ortaya konmuştur. Araştırmanın bu bölümünde, bu kuramların en önemlileri açıklanmaya çalışılacaktır (32).

2.4.4.1. İçgüdü Kuramı

Psikoanalitik yaklaşımın kurucusu S.Freud'a göre, İnsanoğlunun doğuştan getirdiği iki temel eğilim vardır: Yapıcı cinsel enerji (eros = libido) ve yıkıcı saldırganlık enerjisi (thanatos). Bu iki güçlü eğilim, insanın toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşamasını zorlaştırır. Cinsellik ve saldırganlık, çocuğun sosyal bir varlık olarak yetişmesini sağlayan kişilerce (anne, baba, öğretmen vb.) sürekli baskı altında tutulur ve gerektiğinde cezalandırılır. Freud'a göre, “Toplumun hoş karşılamadığı cinsiyet ve saldırganlık duyguları bilinçaltına atılır. Bilinçaltına atılan bu arzuların farkında olamayız ancak onlar bizim davranışlarımızı etkilemeye devam ederler” (85).

Etolog K. Lorenz'e göre saldırganlık doğuştan gelmektedir. Ama Lorenz'in Freud'dan ayrıldığı nokta, saldırganlığın türlere hizmet eden bir fonksiyonunun bulunduğunu söylemesidir. Lorenz'e göre, saldırganlık, hayatta kalma ve türlerin korunması şansını artırır. Saldırganlık sayesinde türün en sağlıklı ve en güçlü liderleri seçilir, gelecek jenerasyona çok daha fazla kaynak bırakılır, türün yaşadığı sosyal ünite hiyerarşi belirlenir, en iyiler basamağın en üstünde yer alır. Bununla birlikte, Lorenz'e göre saldırganlık kabul edebilir ya da kabul edilemez şekilde değerlendirilebilir. Dolayısıyla savaş, insanın, saldırganlığını göstermesi için kabul edilemez bir eylemken, spor kabul edilebilir olarak görülmektedir (98).

Spor faaliyetleri, özellikle müsabaka ve zirve sporları saldırganlık eğilimlerinin, toplumda kabul edilebilmesine uygun bir zemin hazırlamaktadırlar.

Spor faaliyetleri, saldırganlık içgüdüsünün boşaltılması konusunda, bir subap görevi üstlenmiştir. Sporun bu özelliğine, “arınma” (katharsis) fonksiyonu denir. Saldırganlık içgüdüsünden spor yoluyla arınmanın ardından, bu enerji tekrar birikinceye kadar, yeniden saldırgan bir davranışta bulunma ihtimali azalır (54).

2.4.4.1.1. Katarsis

Saldırganlığın kökenlerine ilişkin kuramlardan hatırlanacağı üzere, psikanalizciler ve etologlara göre, saldırgan eylemin başlaması içgüdüsel; engellenme-saldırganlık modeline göre ise, saldırganlık, bir kez uyarıldığında dışarı vurulması gereken bir dürtüdür. Saldırganlığa ilişkin yaklaşımları farklı da olsa, üç kuram da saldırgan bir eylemin, içsel olarak üretilen saldırganlık içgüdüsü veya dürtüsünü azaltmaya hizmet ettiğini ileri sürmektedir. Bu, arınma (katarsis) ilkesidir (14).

Başka bir tanıma göre, katarsis, ruhun arındırılması olarak tanımlanmaktadır. Ruhun arındırılması, Aristo' nun klasik Yunan Trajedisinde verdiği tanıma gönderme yapılarak katarsis olarak tanımlanmaktadır. İnsanların günlük yaşamın ve mesleki sorunların vermiş olduğu sıkıntıdan kurtulabilmeleri amacıyla psikologların kullanmış oldukları bir tür terapi yöntemine benzetilebilir. Önceleri insanların daha kolay bir biçimde hipnoz olmalarını sağlamak amacıyla kullanılırken sonraları insanları gerilimden kurtarmak için de kullanılmıştır. Katarsis kullanımı şu anda

yaygın olarak insanları saldırgan davranışlardan soyutlamak ve bu güdünün yok edilmesi ya da en azından azaltılmasına yönelik kullanılmaktadır (18) .

Freud konuya dikkat çekerek birikmiş ve sürekli artan cinsel enerjinin cinsel aktiviteyle boşaltılması gibi, biriken ve sürekli artan tahrip edici, zarar veren enerjinin de bir şekilde azaltılması gerektiğini vurgulamıştır. Nasıl ki, içerisinde su dolu bir kaptan, su kaba basınç uyguluyorsa, saldırgan güdü de insana bu tür bir rahatsızlık vermektedir. Ancak suyun bir nebze de olsa kaptan boşaltılması durumunda olduğu gibi kişi rahatlayarak saldırganlık güdüsünü az da olsa tatmin etmiş olacaktır. Katarsis hipotezine göre ilk aşama duygusallıktır. Bu durumda öfke azalır ve insan durulur. Böylece saldırgan tutum sergileme eğilimi azalır. Bu davranışsal katarsistir. Bazen de insanlar kendilerini başkalarının yerine koyarak rahatlama yolunu seçerler. Bu durumun sakıncalarını Cüceloğlu şu şekilde dile getirmektedir: “birey hayal dünyasına kaçışı sık sık kullanmaya başladığı zaman, gerçeğe ilgisini kesmeye, hayal dünyasıyla gerçek dünyayı birbirine karıştırmaya baslar. Böyle bir durumda hayal dünyasına kaçış bireyin günlük yaşamına uyumunu zorlaştırmaya baslar”(28).

2.4.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre saldırganlık doğuştan gelen veya içgüdüsel olmayıp, edimsel koşullanma ve gözlemsel öğrenmeyle öğrenilen bir özelliktir. Yani saldırgan davranışın hem dışsal uyaranlardan, hem de içsel bilişsel süreçlerden etkilendiğini ileri sürmektedir (1, 60).

Sosyal öğrenme kuramcıları insanın doğuştan saldırgan olmadığını saldırganlığın toplumsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Sosyal öğrenme kuramında bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğu görüşü hâkimdir (4). Diğer kuramlarla karşılaştırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre davranışlar tarafından etkilenmektedir. Bu dinamik görüşler insanın saldırganlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden

kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunmaktadır. Bu kuram, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmiş deneyim ve öğrenmeden, dış durumsal etmenlere kadar yayılan çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak geçtiğini de savunmaktadır. Geçmişteki deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve de ne sıklıkla ortaya çıkacağını belirlediğini, çocukların model olarak aldıkları ana babalarının davranışlarından, nasıl davranmak gerektiğini öğrendiklerini, aile ve dış çevreden edindikleri saldırgan modellere özenerek saldırgan davranışlarda bulduklarını ileri sürmektedir (41)

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini; başka davranışların gözlemleyerek öğrenirler. Bandura' ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarını ve çevrenin etkisinin karmaşık etkileşimler sonucu gerçekleşir. Saldırgan davranışların pekişmesinde en önemli etken çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir. Çocuklar, anne ve babalarının, sorunları çözerken başvurdukları saldırgan davranışları öğrenerek bunları benimserler. Örneğin; babasının sık sık annesine şiddet uyguladığını tanık olan bir çocuğun, ileride eşine ya da çocuğuna zarar veren bir yetişkin olma olasılığı yüksektir (1).

Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlık konusunda cinsiyetler arasındaki farklılıklara da değinmiştir. Araştırmalarda bebeklikten erken çocukluk dönemine kadar, saldırganlık konusunda bir cinsiyet farkına rastlanmadığı ancak erkek çocukların biraz büyümeye başladıktan sonra daha saldırgan ve iş bölümüne kapalı oldukları, kız çocuklarınsa toplumsal ve bilişsel açıdan daha geniş oldukları görülmüştür. Erken yaşlarda bu konuda cinsiyet farkının görülmemesi, ileri yaşlardaki davranış farklılıklarının kökenin biyolojik olmadığı, bu davranışların öğrenildiği tezini desteklemektedir. Başka bir araştırmada ise saldırganlık konusunda cinsiyetler arasında görülen farkın, saldırganlığın dozu değil, dışa vuruluş biçiminde olduğu görülmüştür. Kendilerine gösterilen davranış modellerine bağlı olarak, erkek çocukların fiziksel ve sözel olarak, kız çocukların da ilişkilerinde geçimsizlik biçiminde sergiledikleri tespit edilmiştir (1).

2.4.4.3. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, tüm davranışlarımızın kökeninin beyin ve dolayısıyla merkezi sinir sistemi olduğu bilgisinden yola çıkarak, saldırganlığın kaynağını ve oluşumunu beyindeki bazı yapılar ya da bazı maddelerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu alandaki çalışmalar bir nörotransmitter olan seratoninde, bir hormon olan androjende, erkeklerde olan Y kromozomunda, hipotalamus, mesansafalon, amigdala gibi beyin yapılarında ve genetik etkenlerde yoğunlaşmıştır (32).

Saldırganlık ve kaçış söz konusu olunca birçok araştırmacının çalışmaları bunların beyindeki değişik sinir bölgelerince denetlendiğini ima etmiştir. Örneğin, etkili öfke tepkisinin ve buna uygun saldırgan davranış kalıbının, amigdala, yan hipotalamus, mesensefalonun bazı kısımları ve merkezdeki gri madde gibi çeşitli bölgelerin doğrudan elektrikle uyarılmasıyla harekete geçirilebileceği septum, singulumun katları ve kuyruksu çekirdek gibi başka yapıların uyarılmasıyla da engellenebileceği ortaya konmuştur. Bazı araştırmacılar, beynin birçok özgül bölümüne büyük bir cerrahi ustalıklarla elektrotlar yerleştirmeyi başardılar. Gözlem için iki hatlı bir bağlantı kurdular. Bir bölgeyi düşük gerilimli elektrikle uyararak, hayvanlardaki ve daha sonra da insanlardaki davranış değişikliklerini incelemeyi başardılar; örneğin belli bölgelerin doğrudan elektrikle uyarılmasıyla yoğun saldırgan davranışın ortaya çıkışını ve belli başka bölgelerin uyarılmasıyla da saldırganlığın engellenebildiğini gösterebildiler. Öte yandan, öfke, korku, haz, gibi heyecanlar çevresel uyaranlarla yaratıldığı zaman beynin bu çeşitli bölgelerinde meydana gelen elektriksel etkinliği ölçtüğünü ispatladılar. Beynin belirli bölgelerinin yok edilmesiyle ortaya çıkan etkileri de gözlemleyebildiler (46).

Bunun yanında saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafalon ve amigdala'nın uyarılmasının öfke ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (97).

2.4.4.4. Engellenme Saldırganlık Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramı -ki engellenme-saldırganlık hipotezi (frustration-aggression hypothesis) olarak isimlendirilir- 1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme (frustration) amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, boksta rakibin atmaya çalıştığı yumruklar vücut hareketiyle ya da alman uygun guardla engellenmeye çalışılır. Kurama göre bu engellenmeler arttıkça saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Örneğin futbolda savunma oyuncusunu geçemeyen santrafor, savunma oyuncusuna bilerek tekme ve dirsek atabilir ya da dünya ağır siklet boks şampiyonası unvan maçında olduğu gibi M.Tyson'ın, rakibi E.Hoolyfield'in kulağını ısırarak parçalaması gibi açık saldırgan bir davranış görülebilir. Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur (97).

Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiye, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunulmayabilir, başka bir davranışta bulunabilir veya saldırganlık bastırabilir. Bu görüş Berkowitz tarafından engellenme-saldırganlık kuramının yeniden ele alınmasına neden olmuştur (97).

Başka bir deyişle, engellenme kuramı ilk ortaya atıldığı zamanlarda her türlü engellenmenin saldırganlığa neden olduğunu savunduğu için çeşitli eleştiriler almış ve bu nedenle kuramın yeniden ele alınması ihtiyacı doğmuştur. Keyfi engellemelerle hedefe yaklaşma derecesinin engellenmenin saldırganlığa yol açıp açmamasında etkili olacağı şeklindeki açıklamalara ulaşılmıştır (101).

İnsanların gerek kendine gerekse başkalarına karşı şiddet kullanmasının altında yatan temel edenlerin başında “engellenme” duygusu gelir. Kendini ifade edememe, muhatap bulamama veya bulunan muhatap tarafından dikkate alınmama,

baskı altında kalma, istediği gibi davranmama, hedeflenen amaca yönelik bir eylemin durdurulması gibi pek çok durum insanı şiddete yöneltebilir (106).

Saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin kaynağı ister içgüdüler, ister toplum ve kültür olsun ortaya çıkışlarında engelleme önemli rol oynamıştır. Engellenme karşısında oluşan diğer tepkiler arasında geri çekilme, nesne değiştirme, gerçeklerden kaçma ve gerçek olaylar yerine gerçek dışı, düş, hayal ürünü nesnelere bağlanma bulunabilir. Bir güdünün engellenmesi, saldırganlık davranışının meydana çıkmasına neden olabilir (78).

2.4.5. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Saldırganlık ve şiddet eğilimleri, insanla ilgili diğer birçok özelliğe olduğu gibi, hemen hemen her şeyden etkilenmektedir. Bu bağlamda, doğanın değişen fiziksel ve kimyasal şartlarının insanı bedensel ve ruhsal açıdan etkilediği tespit edilmiştir. Şiddet eylemleri ve suç oranı ile rakım ve yıllık ısı ortalaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu, Avrupa'nın dağlık ülkelerinde ve güneyinde adam öldürme; düzlük yerlerinde, ovalarda ve kuzeyinde ise hırsızlık, soygun, yağma ve yankesicilik suçlarının daha çok olduğunu belirtmiştir (17).

Şahin, şiddeti ve saldırganlığı öngörmekte kullanılan araştırmalardan elde edilen bireylere ait bulguları psikolojik, sosyolojik, fiziksel, biyolojik ve sportif açıdan şu şekilde sıralamıştır:

1. Yüksek düzeyde zarar verme niyeti.
2. Kurbanın varlığı.
3. Sık ve açık tehditlerde bulunma.
4. Somut plan yapma.
5. Şiddet araçlarına kolaylıkla ulaşabilme imkânı.
6. Kontrolü yitirmeye dair önceki yaşamından sağlanan bilgi.
7. Öfke.
8. Şiddeti seyretmekten hoşlanma.
9. Merhametsizlik.

10. Kendisini kurban olarak görme.
11. Otoriteye küsme.
12. Çocuklukta kötü muamele görme ve yoksunluk.
13. Evde sıcaklık, şefkat ve ilgi azlığı (aile yaşamında çarpıklık).
14. Erken anne-baba kaybı.
15. Daha önceden şiddet eylemlerinde bulunmuş olma.
16. Devamlı düşmanlık duygusu.
17. İşe konsantre olamama.
18. Aşırı ve sürekli hastalık dönemleri.
19. Kendini kaybetme.
20. Beklentilerin gerçekleşmemesi.
21. Aşırı motivasyon.
22. Eğitim düzeyinin düşüklüğü.
23. Genetik yapı.
24. Arkadaş grubu.
25. Kitle iletişim araçları (TV, Gazete ve Dergi).
26. Tahrik.
27. Toplumsal sınıf ayrılıkları (Etnik farklılıklar).
28. Gelir düzeyindeki farklılıklar.
29. Hedeflerin büyüklüğü.
30. Ödüllerin büyüklüğü.
31. Hayal kırıklığı.
32. Aşırı yüklenme.
33. Aşırı ilgisizlik.
34. Hırs.

35. İdeolojik ve siyasi görüş ayrılıkları.
36. Bayanların adet dönemleri.
37. Erkeklerin ve bayanların yetişkinlik çağına girmeleri, fiziksel ve ruhsal birtakım değişikliklere uğrama süreçleri.
38. Hakemin taraflı tutumu.
39. Seyirci faktörü.
40. Kültür düzeyi.
41. Kuralların dışına çıkma.
42. Duygusallık.
- 43.Ön şartlanma.
- 44-Kazanma ve kaybetme kaygısı.
- 45.Bir kişiye veya olaya yoğunlaşma.
- 46.Baskı.
- 47.Söylenti ve iftiralar.
- 48.Aşırı enerji yoğunluğu ve bunun boşaltılamaması.
- 49.Olayları bireyselleştirme.
- 50.Aşırı coşku ve sevinç.
- 51.Organizasyon bozuklukları ve eksiklikler.
- 52.Karşılıklı ilişkideki tutum ve anlayış.
- 53.Dışlanmışlık.
- 54.Sosyal ve kültürel farklılıklar.
- 55.Yenilgiyi hazmedememe.
- 56.Prestij kaybetme kaygısı.
- 57.Tehdit.
- 58.Öz saygıyı kaybetme.

- 59.Dinsel faktörler.
- 60.Sadizm.
- 61.Aşırı kuralcılık.
- 62.Açlık ve susuzluk hisleri.
- 63.Vaadlerin yerine getirilmemesi.
- 64 Suçluluk duygusu.
- 65.Suçlanma.
- 66.Fanatizm.
- 67.Aşırı güven.
- 68.Kendini ispatlamaya çalışmak.
- 69.Tezahürat biçimi.
- 70.Küfür.
- 71.Haksızlık.
- 72.Cezalandırma.
- 73.Kendini ifade edememe ve yanlış anlaşılma.
- 74.Yorgunluk.
- 75.Uykusuzluk.
- 76.Sıkıcı konuşmalar ve uygunsuz davranışlar.
- 77.Aşırı sevginin karşılığını bulamama.
- 78.Ekolojik faktörler.
- 79.Değişik Yönde Eğilimler.
- 80.Algılama.
- 81.Kitlenin büyüklüğü.
- 82.Uluslar arası müsabakalarda tarihsel düşmanlık.
- 83.Abartı.

- 84.Aşırı ilgi.
- 85.Kararsızlık.
- 86.Karamsarlık.
- 87.Kitle kültürüne aykırı davranışlar.
- 88.Fiziki performansı zorlama.
- 89.Antrenman eksikliği.
- 90.Güçsüzlük.
- 91.Cinsiyet farklılıkları.
- 92.Uyumsuzluk.
- 93.Takımın oyun sistemine adapte olamama.
- 94.Ağrı.
- 95.Sakatlık.
- 96.Oyundan düşme.
- 97.Oyunda istediği başarıyı ortaya koyamama.
- 98.Elit ve yıldız sporcu olma.
- 99.Sorumsuzluk.
- 100.Kendini beğenmişlik.
- 101.Aşırı benlik duygusu.
- 102.Sürekli eleştirilme.
- 103.Beklenmedik olaylarla karşılaşma.
- 104.Cinsel ihtiyaçların karşılanamaması.
- 105.İklim şartları.
106. Rekabet
- 107.Fazla kilo.
- 108.Risk.

109.Müsabaka ve yarışmaların sonuçları.

110.Yaş seviyesi (çocukluk, gençlik veya ihtiyarlık).

Bu maddelerin dışında saldırganlığın nedenlerini farklı biçimlerde ele alınıp değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Buna göre; Herhangi bir tehlikeye karşı çıkan bir reaksiyon olarak fizyolojik anlamda yorumlanabilir. Çağdaş dünyada bu reaksiyonun, öğrenim yoluyla ortaya çıkması engellenirken, yine de bu metodun saldırganlığın kontrolünde çok güvenilir olmadığı açıktır (92).

2.4.6. Saldırganlığın Nedenleri

İnsan saldırganlığının kökenleri uzun süredir üzerinde durulan bir sorudur. Saldırganlığın insan doğasına miras olarak geçen bir davranış olup olmadığı görüşü tartışılmıştır. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar saldırganlığın kalıtsal olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Finlandiyalı psikolog Kirsti Lagerspetz ilk önce genç fareleri gözlemlerine dayanarak saldırgan ve saldırgan olmayan gruplara ayırmıştır. Sonuçta seçici yetiştirme programı onuncu nesle kadar aynı şekilde devam etmiştir. İnsanlar üzerinde de ikiz çalışmaları ile seçici yetiştirme programları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada çift yumurta ikizleri ve tek yumurta ikizleri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Rushton, Fulker, Neale, Nias ve Eysenck insanlar da saldırganlığın kısmen kalıtsal olduğunu ikna edici bir şekilde sunmuştur. Bu saldırganlık, atılganlık, fedakarlık ve empati dahil tek yumurta ikizi örneğinde güçlü bir şekilde karşılıklı münasebeti bulunmuştur. Buna göre saldırganlık hem genetik yapıda hem de yetişilen sosyal şartlarda ortaya çıkmaktadır (87).

Seyirciler ve oyuncular arasında yarışma ortamı potansiyel olarak yüksek stresli bir çevre oluşturur. Şiddetin, saldırganlığın etkisini anlamak için ülkemizde gazete okumak, TV seyretmek yeterli bir durumdur. Ne yazık ki spor olaylarına, bazen seyirci şiddetinin bir bakıma tarafların neden olduğu vakalar zarar vermektedir. Taraftarın ve camianın duygu ve düşünceleri, çoğu kez popüler literatür ve medya acısıyla ilişkili olarak betimlenmektedir. Bu bakımdan tarafların sporun birçok dalında özellikle futbolda saldırganlığın ve şiddetin, başarının tek yolu olduğuna inandıkları ve buna yöneldikleri izlenimleri elde ediliyor (52).

2.4.6.1. Davranış Türü

Futbol gibi önemli sayıda insanı farklı bir ruh hâlinde bir alanda toplayan bir spor karşılaşması, gelir düzeyi farklılıkları, kültürel hor görülmeler, kitle ruhu, genel ve kısmî hızlı sosyal değişme süreçleriyle yakından ilgilidir. Taraftarlığı spordan, saldırganlığı da taraftarlıktan fazla seven inan fenomeni, biz ve başkası aşırı derecede sosyal şizofrenik görünüm ve hemen hemen her zaman insanın yakasını bırakmayan kazanma ve bu duyguyla at başı giden taammüden olumsuz düşünceler, taşkın ve işgüzar görünme sevdası alkol, bir tür engellenmiş saldırganlık nedeni olabilmektedir (92).

Futbolsever taraftarlar ve "futbol sevmez" taraftarlar, tribünün yarısı ne kelime, Türkiye'nin dörtte üçünü dolduracak kadar kalabalıktırlar ve "alaturka holiganlar"dan sempatizanalara, çeşit çeşittirler. Kimisi dengelidir, öylesine taraftardır; takımına ve futbola sıkıca sarılır. Kimisi hafiften dengesizdir, "alaturka holigan" kimliğiyle taraftar çeşidini aşar, başka bir boyutun insan çeşidini temsil eder (92).

Kimisi de sıkı sınıksıkı taraftardır. Holiganlarla karıştırmayanlar için sevimli, eğlendirici ve hoş bir tiptir. Tribünlerin rengi, futbol muhabbetlerinin baş çeşnidir ve taraftarın resmi çekilecekse, en önde, en ortada o durmalıdır. Çünkü o, futbola da takımına da gerçekten çok şey verir, kimi zaman her şeyini... Böylesine verici olması, kendi hayatı dışında hiçbir şeyi değiştirmez. Vermesi gerekenin on katını verir, kimi zaman alması gerekenin onda birini alamaz ama yoluna devam eder. Kimseyi dinlemez, kolay kolay lâf anlamaz. Ne de olsa, anlı şanlı "sıkı taraftar"dır (70).

2.4.6.2. Taraftarlık

Karşıt grupların yani seyirci çokluğu veya azlığı bakımından eşit olmadığı durumunda güçsüz olan tarafların saldırılma beklentisi yüksek olmaktadır. Ama saldırı istekleri düşüktür. Güçlü gruplarda ise saldırı isteği yüksek ve saldırılma beklentisi düşük olmaktadır (53). Bu durumlarda güçlü seyirci tehdidine güçsüz seyirci karşılık vermeyip boyun eğresine zorlayıcı davranışlara gerek duymadan güçlü grubun tezahürat ve sloganlarını istemeyerek dinleyip kendi sevinç ve üzüntülerini büyük grubu tahrik etmeden sürdürecektir (73).

Britanya ve Kuzey Amerika futbolda, fanatik şiddetiyle ilgili faktörlerin bir karşılaştırmasını yaptı. Katılımcıların gözlemi ve anket metotlarını kullanarak yaptığı bir araştırmada, iki kültür arasında bir seri farklılık olduğunu saptadı. Bu durum onun şöyle bir sonuç almasına neden oldu. Futbol İngiltere’de (Britanya ‘da), topluluk şiddetine yol açarken Kuzey Amerika da böyle bir sonuca sebep olmuyor. İzleyicilerin sosyal durumlarındaki ve oyunun tarihsel gelişimindeki farklılıklara rağmen, o birçok yapısal faktör sıralandı. Başta gelen en önemli faktörler bunlardır. Britanyalılar stada yürüyerek geliyorlar ve maçtan önce veya sonra stadı karıştırıyorlar. Kuzey Amerikalılar ise arabaları ile geliyorlar ve olaysız dağılıyorlar. Kalabalık olaylarda Britanyalıların %70 i ayakta duruyor, Kuzey Amerikalı izleyicilerin %100 oturarak izliyor ve daha az kalabalıklar. Bütün Britanya taraftarları maçlarda hazır bulunuyorlar. Özellikle Kuzey Amerika maçlarında ev sahibi takımın taraftarı kesin bulunuyor (51).

2.4.6.3. Holiganlık

Tüm insanların temel gereksinimlerinden biri de, bir gruba ait olmaktır. Bu gereksinme gençlerde daha belirgindir. Bu nedenle gençler için arkadaş grupları ve onların içinde yer almak, onların görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek önemlidir. Ait olma duygusu, bireylere değerli olduklarını, kabul gördüklerini, toplumda bir yerlerinin olduğunu, yalnız olmadıklarını gösterir. Bu duyguyla kendilerini daha güçlü görürler (34).

Toplumda azınlık görüşleri savunan gruplar psikolojik olarak sapan kişiler olarak tanımlanırlar, bu grupların görüşleri sapma olarak görünerek küçümsenir. Sporda seyircilerden olan holigan gruplarda bu çerçevede aktivite gösterenlerdir (73).

Düşmanca saldırganlığın büyük bir ölçüde doğuştan gelen biyolojik faktörlerce belirlenen bir içgüdü veya dürtü olduğu, aracı saldırganlığın ise kendilerinden güçlü olan kimselerce yapıldığının görülmüş olması veya mükâfatlandırıcı olması sebebiyle öğrenilmiş tepkiler olduğudur (10).

Saldırganlık benliğin ihtiyacı bulunduğu bütün şeyleri elde etmek ve gerekli olanlarını yaptırmak için dışa dönük olan bütün aktif eğilimler ismi altında toplanır.

Saldırganlığın, biyolojik olduğu kadar toplumsal temeli de vardır. Saldırganlık sosyal bir davranış olup aile ve kültür ortamından büyük ölçüde etkilenir (59).

Freud saldırganlığı ölüm içgüdüsünün enerji boşalımı olarak ele alıyordu bu enerjinin bir kısmının sembolik saldırganlık şekilleri ile de boşalabileceğini ifade etmiş olmasına rağmen kendisi sosyal faktörlerin önemini oldukça küçümsemiştir. Freud saldırgan davranışları dürtü azaltıcı ve kendi acılarından mükâfatlandırıcı davranışlar olarak görmektedir (10).

2.4.6.4. Çevresel Nedenler

Çevresel faktörler denildiğinde birden fazla olumsuzluklar içeren unsurlar akla gelmektedir. Çevresel faktörlerin birkaçının bir araya gelmesiyle birlikte, insanda bir anda meydana gelen patlamalar saldırganlığa yol açar (20). Kişinin saldırgan davranışlar göstermesine çoğu zaman tek başına neden olmayan çevresel faktörler tamamlayıcı özellik göstermektedir. Çevre, kişinin geçmişten bugüne kadar ki konumu, ailesi, arkadaşları, okulu, eğitimi ve çevresinden etkilenerek edindiği deneyimlerin tümüdür (97).

Gürültü, sıcaklık, aşırı soğukluk, hava kirliliği, kalabalık, insan vücudunu tehdit eden unsurlar, psikolojiyi olumsuz etkileyen durumlar çevresel faktörler kapsamında olup saldırganlığa yol açmaktadırlar (55).

Saldırgan davranışları etkileyen çevresel belirleyiciler sırası ile;

2.4.6.4.1. Hava Kirliliği

Kimyasal ve endüstriyel ürünler tarafından üretilen kötü kokulara maruz kalma, bireylerin uyabilirliklerini artırarak saldırganlığın ortaya çıkmasına yol açabilir. Ancak bu etkinin bir noktada geçerli olabileceği kabul edilmelidir. Eğer ortaya çıkan koku gerçekten çok berbatsa, muhtemelen o ortamdan uzaklaşmak birincil mesele haline geldiği için saldırganlığı azaltan bir etki bile gösterebilir. Stadyumların çevresinin veya içerisinde temizliği, bakımı sporcuları etkileyen önemli çevresel faktörlerdir. 1997- 1998 sezonunda Türkiye ikinci futbol ligi takımlarında Diyarbakırspor'un, kendi sahasında oynadığı maçlardan birisinde rakip takımın soyunma odasına birtakım kimyasal içerikli ve kokulu (sinek ilacı, tiner) maddeler sıkıldığı iddia edilmişti. Bu çevresel faktörlerden etkilenen rakip sporcularda saldırgan

davranışlar göstererek tepkilerini dile getirmişlerdi. Bu gibi olayların örneklerini çok değişik şekillerde çoğaltabiliriz (92).

2.4.6.4.2. Gürültü

Birkaç çalışmada yüksek ve rahatsız edici derecede gürültüye ve sese maruz kalmış insanların böyle bir durum yaşamayan insanlara göre daha fazla saldırganlık gösterdikleri bulunmuştur. Maçlarda uğultu şeklinde gelen küfür ve benzeri gürültüler sporcuları en çok rahatsız eden faktörlerden birisidir. Maçlarda sürekli olarak yüksek sesle yapılan küfürler özellikle bir kişiyi hedef alıyorsa bu küfürler o sporcuyu maç içinde zaman ilerledikçe saldırgan duruma geçirir (92).

2.4.6.4.3. Kalabalık

Bazı çalışmalar, aşırı kalabalığın saldırganlık düzeyini yükseltebileceğini göstermiştir. Kalabalık diğer ortam belirleyenlerinin olumsuz olduğu durumlarda (örneğin engellenme, uyarılma ve sıkıntı hallerinde) saldırganlık patlamaları çıkmasını kolaylaştırmaktadır (92).

2.4.6.5. Alkol, Uyuşturucu ve İlaçların Etkisi

Saldırganlığın birçok nedeni var olsa da bunlar arasında en önemlilerinden biri de uyuşturucu madde ve alkol kullanımındır.

Saldırganlık davranışının önde gelen kaynaklarından birisi uyuşturucu madde kullanımındır. Alkol ve madde kullanımıyla, saldırganlık eylemlerinin birbirini tırmandırdığı tespit edilmiştir. Uyuşturucu maddelerin kimyasal etkileriyle saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında doğrudan rol oynamaktadır. Bu maddelerin insan beyni üzerinde kontrol mekanizmalarını zayıflatması veya yoğun enerji halinin ortaya çıkması neticesi, şahıslar daha saldırgan ve kontrolsüz davranış içerisinde olabilmektedirler (8).

Bununla birlikte, alkolün alınma miktarına göre farklı etkilerinin olduğu az miktarda alınan alkol, saldırganlığı ortadan kaldıracak şekilde, fazla alınan alkol ise davranış hâkimiyetini ortadan kaldırarak saldırganlığı artırabilmektedir. Alkolün saldırganlığa neden olması alkol alınmadan önceki engellenme durumuna veya ruh haline bağlı olarak etkilenmektedir (21).

2.4.7. Saldırganlığın Psikolojik Nedenleri

Saldırganlık içeren davranışların ortaya çıkışını, niteliğini, yoğunluğunu, özelliklerini bireyin psikolojik özellikleri belirler (32). Araştırmanın bu bölümünde saldırganlığın psikolojik nedenleri incelenecektir.

2.4.7.1. Mensubiyet Duygusu

Özellikle milli maçlarda bu ayrılık göze çarpmaktadır. Rakip ülkelerin taraftarları, maçın sonucuna ve gidişatına göre olayları sporun dışına çıkararak ve dini inançları da olayın içine katarak olayları değişik boyutlara götürmektedirler (59).

2.4.7.2. Engellenme

Bir canlının, fizyolojik veya toplumsal bir gereksiniminin doyurulmasını önleyen bir durum ya da eylemle karşı karşıya kalması durumuna engellenme denir. Doyurulması gereken bir gereksinim ya da eksiklik duygusu canlıda bir dürtü yaratır; Bu dürtünün amacı, bu eksikliği gidermek ve doyuma ulaşarak haz almaktır (32).

Cüceloğlu, engellenmeyi ortaya çıkaran üç nedenden söz eder; gecikme, önleme, çatışma. Gecikme engellenmesinde, kişinin bulunduğu ortamda neyin, ne zaman olacağına dair beklentiler önemli bir rol oynar. Kişi, çoğu zaman bu beklentilerin farkında değildir. Öngörülen süre içinde kişi, beklediği olay olmazsa engellenme duygusuna kapılır (28).

Bir amaca ulaşmayı önleyen, engel olan nedenler ise üç grupta toplanabilir: Fiziksel nesne ve olaylardan kaynaklanan nesnel önleyiciler, sosyal değer, gelenek, anlayışın temelini oluşturduğu sosyal ve yasal önleyiciler, kişinin gerçekçi olmayan beklentilerinden doğan, kişiden kaynaklanan engellenmeler (28).

Kişilerin, engellenmeye gösterdiği tepkiler, kişilik yapısı ve geçmiş deneyimlerinden de etkilenebilir. Farklı öğrenme deneyimleri, benzer engellenme durumlarında, farklı saldırganlık eğilimlerine yol açabilir. İçinde bulunulan durum, geçmişte gösterilen tepkiler, bu tepkilerin neden olduğu sonuçların geliştirdiği alışkanlıklar, engellenmeye karşı benimsenen tutum ve engellenmenin birbirinden farklı tepkiler doğurması engellenme ile saldırganlık arasında basit bir bağ kurulmasını zorlaştırır (32).

Bandura'ya göre engellenme doğuştan gelen faktörler sebebi ile saldırganlığa yol açmaz. Eğer insan saldırgan davranmanın mükâfatlandırıcı olduğunu öğrenmişse engellenme karşısında saldırgan davranacaktır (10).

2.4.7.3. Cinsiyet farklılığı

Sosyal ve kültürel değerlerle biyolojik faktörler göz önüne alınarak incelediğimizde, erkeklerin, kadınlardan daha fazla saldırganlığa yatkın oldukları, aynı zamanda saldırılara daha fazla hedef oldukları ortaya çıkmıştır. Biyolojik faktörler, saldırganlığı hormonal olarak etkiler. Floddy ve Ptaff'ın 1974'te yaptığı araştırmaya göre erkeklerde androjen, kadınlarda östrojen hormonunun saldırganlık üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Kadınlar ve erkeklerin televizyon karşısında etkileşimi farklıdır. Erkeklerle yönelik daha fazla saldırganlık gösterileri yapılırken veya spor karşılaşmalarında erkeklerin kıyasıya mücadelesi gösterilirken, bunlarda kadınların fazla yer verilmemesi erkekleri etkileyen nedenlerden biridir. Ayrıca erkeklerdeki biyolojik saldırganlık eğilimi, sosyalleşmenin yardımıyla azaltılabilmektedir. Televizyon programlarının düzenlenmesinde, şiddet içeren filmlerin küçüklere seyrettirilmemesi de göz önüne alınmaktadır (52).

2.4.7.4. Erotizm

Erotik filmler veya gösteriler de saldırganlığı etkiler. Özellikle eğitim düzeyi düşük veya sapık düşünceli kişilerde bu gibi durumlardan etkilenme ve özellikle kadınlara saldırı olaylarına karışma oranı yüksektir (52).

Son yapılan davranışsal araştırmalarda, cinsel uyarılmaya yol açan erotik materyalin, niteliğine göre bireyin tepkisinin ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre, kullanılan erotik materyal yumuşak nitelikte ise (örneğin; çekici çıplak kadın fotoğrafları) saldırganlık azalmaktadır. Ama açık cinsellik içeren materyal (örneğin; cinsel ilişki esnasındaki çiftler) saldırganlığı arttırmaktadır (92)

2.4.7.5. Algılar

Tecrübelerle birlikte duyular, algıyı meydana getirir. Alıcılarda oluşan uyarıcıların ancak küçük bir kısmı bilinçli olarak algılanır. Bilinçli olarak algılanan şeyler, nesnel dünyadan gelen uyarıcılar arasında bir seçim yapılması yoluyla gelir (20).

2.4.7.6. Kitle Faktörü

Taraftarlar, kalabalığın içine doluşur. Spor olayını seyrettiği koşullar, büyük gürültü ve sıkı sıkıya temas halinde bir kalabalık, onun davranışlarının yönlenmesindeki en büyük etkidir. Diğer insanlarla beraber olmakta bir değişiklik, heyecan ve teşvik bulan spor taraftarları için sadece kalabalık ile bir mıknatıs görevi üstlenebilir (73).

2.4.7.7. Kitlelerin Büyüklüğü

Spor kitlelerin analizinde kitlenin genişliği oldukça önemlidir. Küçük ve büyük kitleler arasında ne tür farklar vardır? Büyük kalabalıklarda sorumsuzca davranışların ortaya çıkma ihtimali daha fazla oluyor. Yine büyük kalabalıklarda bireyler arasında iletişim, irtibat ve uyum çok az ve ilkindir. Kalabalıktakiler, otoriteye karşı koymak için birtakım kurallar ve güç duygusu geliştirirler. Bir çeşit yaralanma olasılığı düşüncesi belirir ve sorumluluğun azaltılması yönünde bir eğilim baş gösterebilir (73)

2.4.7.8. Kişilik

Kişilik kavramı bu zamana kadar çok farklı biçimlerde tanımlana gelmiştir. Genellikle, bireyin, çevresiyle ve kendi iç tepkileriyle olan ilişkisinde gösterdiği kendine özgü süreklilik ve bütünlük, kişilik olarak tanımlanır. Kişilik, bireysel tepkilerin bütünlüğü, iç tutarlılığı ve sürekliliği olduğuna göre, karşılaşılan olayların yorumu, tepkilerin niteliği ve yoğunluğu, kişiliğe göre farklılık gösterir (52).

Kitleye mensup kimliksizleşme bireysel kişiliğin gelişme amacı ile motive edilen farklılaşma sürecidir. İnsanlar toplum içinde medeni davranma normuna karşı gelmemiş olmak için temeldeki tepkisel saldırgan ve bencil doğalarını pek göstermezler bu bastırılan özellikler kalabalıkta açığa çıkar. Buna aracı olan mekanizma ise kimliksizleşmedir (10).

2.4.8. Sporda Saldırganlık

Sporda saldırganlık, bir sporcunun, ilgili spor dalına ait kurallar dışına taşarak, karşısındakine zarar vermek niyet ve kastı ile davranışta bulunma eğilimidir. Küfür etmek gibi sözel saldırganlığın yanı sıra; yakın temas gerektiren bireysel mücadele sporlarında ortaya çıkan; çelme takmak, tekme atmak, yumruk atmak, spor

aletleriyle vurmak gibi bedeni saldırganlıktan söz edilmiştir. Yine en ileri boyutu intihar olan kendine yönelik saldırganlık ve saldırının sporcu dışında; hedef rakip oyuncu, antrenör, hakem veya takım arkadaşlarından birisi veya birkaçına, seyirci yöneldiği, dışa yönelik saldırganlık şeklinde de ayrımlara gidilmiştir (54)

Spor olgusunun içindeki saldırgan davranışların azlığı ya da çokluğu branşlarla da ilgili olmaktadır. Örneğin; bireysel mücadele sporları çok fazla temas gerektirir. Bu müsabakaların kurallarını bilmeyen seyirciler bu davranışları saldırgan davranışlar olarak algılayabilirler (62).

Buna bağlı olarak, karşılıklı temas halinde yapılan spor dallarından, belirli kurallar dâhilinde yapılan saldırganlık, anlayışlı olmayı gerektiren takımın faydasına olan ve spordaki özel durumdan doğan gerekliliklerdir. Kuralların ihlal edildiği ve rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi durumunda saldırgan davranıştan söz etmek mümkündür. Saldırgan davranışların oluşmasında; fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin getirdiği gerginlik, rakip takımın fizik gücü ve performansının yüksek oluşu, en önemlisi ise rakibin sürekli saldırgan davranışlarının hakem ya da seyirciler tarafından hoş görülmesi söylenebilir (37).

Başlangıçta, sporla bağdaşmayan olaylar olarak kabul edilse de saldırganlık ve şiddet olaylarına spor alanlarında rastlamak olasıdır. Hem spor karşılaşmalarına katılan sporcular arasında hem seyirciler arasında saldırganlık içeren davranışlar görülmekte, bu olaylara karışanlar, bu davranışlarını kendilerince haklı, çeşitli gerekçelere dayandırmaktadırlar. Oysaki sporun, insanları ve toplumları birbirine yakınlaştıran sosyalleştirici, temel felsefesi barış, kardeşlik, dostluk olan önemli bir olgu olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Tarihte, olimpiyatlar sırasında savaşımlara ara verildiği bilinmektedir (82).

Sporun insanları yakınlaştırmacı ve barışçı özelliklerinden söz edilmesine rağmen, antrenörlerin, sporcuların ve seyircilerin bazıları saldırganlığı sportif performansın bir elemanı olarak kabul ederler. Gerçekte bazı spor branşlarının ele alındığında (buz hokeyi ve Amerikan futbolu) vb. saldırganlığın kabul edilebilir bir davranış olarak görülmesi, daha fazla sert oynanması için seyircinin kışkırtması ve yeterince sert oynamadığı için oyundan çıkartılan sporcular olduğu bir gerçektir. Saldırganlık bir davranıştır. Bu nedenle saldırganlığın geçmiş yıllardan beri birçok

tanımı yapılmış olmasına rağmen yine tüm yazarların bir noktada birleştiği ortak kabul edilen bir tanıma mevcut değildir (13).

2.4.8.1. Sporda Saldırganlık ve Şiddet İlişkisi

Latince kökenli olan spor sözcüğü, “Delport” ve “Disport” sözcüklerinin kısaltılmış şeklidir. Oyun, oyalanma, işten uzaklaşma anlamlarını taşımaktadır (16). Spor sözcüğünün ilk kullanımı eğlenme, gevşeme, rahatlama anlamlarını içermektedir (39). C. Diem’e göre spor; “bireyin özgür istencine bağlı, belli değer ölçülerini içeren, kendisine özgü töresi olan, yarışma biçiminde, şenlik ve sevinç içerisinde yapılan; geliştirilmiş ve özgüleştirilmiş kuralları olan; yetkinleşmeyi öngören bedensel egzersizlerdir” (95). Spor pedagogu H. Neusel’e göre ise; “spor, boş zamanları değerlendirme, dinlenme, kendini iyilik halinde bulundurma ya da performans yetisini artırma amacıyla oyun ya da yarışma biçimleriyle düzenlenen her türlü motorik (devinim) aktiviteleri kapsayan bir eylem biçimi”dir. Toplumbilimci K. Heimann ise sporu belirleyici değişkenler yaklaşımıyla ele alarak şöyle tanımlamaktadır: “spor, bedensel bir aktivitedir; spor toplumsal normlara göre düzenlenir, spor üretime yönelik değildir” (80).

Başka bir tanıma göre spor; insanın doğayla ilk ya da toplumla işbirliği-iş bölümüne dayalı ileri ilişkilerinin bir benzetim modeli olarak, doğayla savaşım sırasında edinilen bedensel beceri ve geliştirilen araçlı-araçsız yöntemleri, sonuçları açısından barışçıl, yapan açısından tam güncü, izleyen açısından eğlendirici biçimde bireysel ya da toplu boş zamana uygulanan; oyun, oyalanma ve işten uzaklaşmanın araçlarını giderek “işin kendisi” yaparken kendi bağımsız ekonomik aygıtını da geliştiren estetik, teknik, fizik, yarışmacı, mesleki ve toplumsal bir süreçtir (45).

Spor, belirli kurallarla sınırlanan ve kendine özgü teknik yöntemleri bulunan, hem spor yapan kişilerde hem de seyircilerde büyük bir coşku ve haz uyandıran etkinlikler bütünüdür. Genel olarak spor yapmayanların yapanlara oranla daha saldırgan oldukları düşünülüp, bireylerin sporla iç içe olduklarında bu saldırgan hallerinden uzaklaşılacağı düşünülmektedir.

Sporda saldırganlık, sporcunun ilgilendiği spor dalına ait kuralların dışına çıkarak, söz, beden ve işaretlerle karşısındakine zarar vermek niyeti ile yaptığı davranışlar olarak tanımlanabilir (31).

Sporda saldırganlıktan söz edebilmek için özellikle bir davranışın ortaya çıkması, davranışın zarar ve incitme niyeti taşıması, zarar verme veya incitmenin gerçekleşmesi gerekir. Bu fiziksel ya da psikolojik olabilir. Vurmak veya tekmelemek kadar birisine küfür etmek ve kötü söz söylemekte saldırganlıktır (97).

Saldırgan davranışların oluşmasında fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin getirdiği gerginlik, rakip takımın fizik gücü ve performansının yüksek oluşu, en önemlisi de rakibin süregelen saldırgan davranışlarının hakem ya da seyirciler tarafından hoş görülmesi gelmektedir (71).

Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakibe veya hakeme karşı yapılan hareket veya alay etme sözlü saldırganlığa örnektir. İşaretlerle saldırganlık, yumruk, tenis raketi v.b. aletlerle de rakibi tehdit etmeyi kapsar. Aynı şekilde, bir takım el kol hareketleriyle veya bakışlarla da bu tür saldırganlık sergilenebilir. Bedeni saldırganlık ise, sadece yakın temasa izin veren ve bireysel mücadele sporlarında uygulanır. Çelme takma, tekme veya yumruk atma, spor aletleriyle rakibe vurma gibi (54).

Köknel'e göre; "Takımının renkleriyle birleşip, özdeşleşen genç; amaçlarını, beklentilerini, takımın gücüne, üstünlüğüne, yengisine bağlar. Gençler taraftarı oldukları takımın 'fedailiğini' yaparak toplumda rol ve yer kazandıklarına inanırlar. Takımlarının üstünlüğü uğruna saldırganlığı ve şiddeti saygınlık imgesi kabul ederler" (72).

Zani ve Kirchler'e göre ise; "Şiddet eylemlerine katılan fanatikler genellikle genç, işsiz ve kendi şiddet eylemlerini daha çok dış faktörlere bağlayan eğitim seviyesi düşük olan kimselerdir" (110).

2.5. Alanla İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmalar

2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Bilimsel Çalışmalar

Topuz yaptığı çalışmasında amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 223 amatör futbol oyuncusu alınmıştır. Araştırma sonucunda futbolcuların genel olarak saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu, saldırganlık envanterine ait atılganlık ve edilgen saldırganlık alt boyut puan ortalamalarının baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde

farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca futbolcuların saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının yaş, oynadıkları mevki, eğitim düzeyleri, anne ve baba meslekleri, ailelerinin gelir düzeyleri, sahip oldukları kardeş sayıları, evde birlikte yaşadıkları kişi sayıları ve evde alkol kullanan biri olup olmadığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (99).

Şahin yaptığı araştırmada psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik ihtiyacı) düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini; cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri okulun türüne, algıladıkları anne tutumuna, algıladıkları baba tutumuna, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine, ailelerinde şiddet uygulanma durumuna, öğrenim gördükleri okuldan memnuniyet düzeylerine ve serbest (boş) zamanlarında yaptıkları etkinliğin türüne göre incelemiştir. Araştırma grubunu 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Kayseri ilinin iki merkez ilçesi, Melikgazi ve Kocasinan'da bulunan Kayseri Endüstri Meslek Lisesi, Mimar Sinan Endüstri Meslek Lisesi, Sümer Lisesi ve Atatürk Lisesinin 1., 2. Ve 3. Sınıflarında okuyan 1011 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, Kocatürk (1982)'ün "Saldırganlık Envanterinden" yararlanılarak Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" ile ölçülmüştür. Öğrencilerin psikolojik ihtiyaç düzeyini belirlemek amacıyla, Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen Kesici, Bozgeyikli, Sünbül ve Üre (2002) tarafından Türk kültürüne uyarlaması yapılan "Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği" araştırmacı tarafından lise öğrencilerine uyarlanarak kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan diğer değişkenler ile ilgili bilgiler ise araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir. Verilerin analizindeki iki yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda F değerinin anlamlı çıkması durumunda farkın kaynağını belirlemek amacıyla, Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekildedir: Lise öğrencilerinin saldırganlık puanı üzerinde ilişki ihtiyacı düzeyi ile serbest zamanlarda yapılan etkinliğinin türü, yeterlik ihtiyacı düzeyi ile öğrenim görülen okuldan memnuniyet düzeyi ve özerklik ihtiyacı düzeyi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Ancak lise öğrencilerinin saldırganlık puanı üzerinde diğer değişkenlerin ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Cinsiyetin, algılanan anne tutumunun, algılanan baba tutumunun, ailede şiddet uygulanma durumunun, öğrenim görülen okuldan memnuniyet düzeyinin, ilişki ve

ihtiyacı düzeyinin öğrencinin saldırganlık puanları üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. Okul türünün, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yerinin, serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türünün ve özerklik ihtiyacı düzeyinin öğrencilerin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmamıştır (93).

Kabak “Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında, spor yapan ergenler ile spor yapmayan ergenlerin saldırgan davranışlarını karşılaştırmıştır. Araştırma 600 öğrenci üzerinde Kocatürk tarafından geliştirilen “Saldırganlık ölçeği” kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete ve ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık puanları arasında istatistiksel anlamda bir fark olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin kızlara göre istatistiksel anlamda daha yüksek saldırganlık puanına, aile aylık geliri 600 tl ve aşağısında olan öğrencilerin saldırganlık puanlarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır (55).

Bacıoğlu ve Özdemir’in 2012 yılında yapmış oldukları çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, algılanan akademik başarı ve öfke arasındaki ilişkilerini incelemiştir. Çalışma, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Edirne merkez ilçesindeki beş resmi ilköğretim okulunda öğrenim gören, 9–14 yaşları arasındaki 520 (% 49.8’i kız, % 50.2’si erkek) öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, öğrencilerin öfke ve saldırganlık düzeyleri ile ilgili veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, Saldırganlık Ölçeği ve Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve hiyerarşik çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, algılanan başarı durumu ve öfke arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Öfkenin, öğrencilerin saldırgan davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur (35).

Dervent spor ve saldırganlık ilişkisini tüm boyutlarıyla ortaya koyabilmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda spor yapan deneklerin spor yapmayanlardan daha atılgan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yıkıcı edilgen ve genel saldırganlık özellikleri açısından spor yapmayan ve spor yapan denekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır. Cinsiyetlerine göre tüm deneklerde saldırganlık özellikleri açısından da anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Spor yapan kız deneklerin yapmayan kızlardan daha atılgan oldukları saptanmış ancak diğer saldırganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Spor yapan kız ve erkek deneklerin atılganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiş, kızların erkeklerden daha atılgan oldukları anlaşılmıştır. Spor yapan kız ve erkeklerin diğer saldırganlık özelliklerinin ise birbirlerine yakın olduğu belirlenmiştir. Spor yapmayan erkek ve kız deneklerin saldırganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde spor yapan deneklerin yıkıcı saldırganlık envanter alt ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuş, babasının eğitim düzeyi ortaokul olan deneklerin daha fazla yıkıcı saldırganlık özelliğine sahip oldukları tespit edilmiştir. Diğer saldırganlık özelliklerinde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. Babalarının eğitim durumlarına göre spor yapmayan deneklerden babalarının eğitim düzeyi lise olanların edilgen saldırganlık özelliklerinin diğer deneklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (32).

Acet vd., üniversitelerarası futsal müsabakalarına katılan bayan sporcuların, futsal oyununa ilişkin erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerinin araştırılması amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde 2010 tarihinde yapılan Üniversitelerarası Futsal Süper Lige Terfi müsabakalarına katılan bayan sporcu öğrencilere sporda erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerini ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Gönüllü olarak anketi dolduran 57 sporcunun (Yaş 21.44 ± 1.722) cevapları değerlendirilmiştir. Toplam 22 maddenin yer aldığı anketin ilk bölümde deneklerin genel özelliklerini belirlemeye yönelik 5 madde, sporda saldırganlıkla ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik 12 madde ve sporda erdem anlayışlarını sorgulamaya yönelik 5 madde yer almıştır. İstatistik işlem olarak 0.05 önemlilik düzeyinde Ki-Kare testi (Chi-Square) ve Çapraz Tablolama (Cross-Tabulation) testleri uygulanmıştır. Test sonuçları üniversitelerarası futsal şampiyonasına katılan sporcu bayan öğrencilerin sporda erdem ($P<0.05$) ve saldırganlık anlayışları ($P<0.05$) arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Futsal oynayan bayan öğrencilerin rakipleri için yanlış buldukları bazı davranışları takımlarının menfaati için kendilerinin yapmasını normal karşıladıkları görülmüştür(3)

Özdevecioğlu ve Yalçın “Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmalarının örneklemini Antalya ilinde çeşitli branşlardaki 420 sporcu oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre spor tatmini ile stres ve saldırganlık arasında negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Yani sporcuların yaptıkları spordan tatmin olma düzeyleri arttıkça saldırganlıkları ve stresleri azalmaktadır. Çalışmada stres ile saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcuların stresleri arttıkça saldırganlık düzeyleri de artmaktadır. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise neden sonuç analizlerine dayalı olarak spor tatmininin hem stresi hem de saldırganlığı açıklayan anlamlı bir değişken olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile spor tatmini sporcuların stres ve saldırganlıklarını açıklayan anlamlı bir tutumdur (83).

Erdoğan çalışmasında 981 öğrencinin saldırganlık eğilimlerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmada, öğrencilere “Saldırganlık Envanteri” ve bilgi formu uygulanmıştır. Öğrencilerin saldırganlık eğilimleri, öğrencinin kendisi, ailesi ve okul ile ilgili faktörlere göre analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda spor tatmininin hem stresi hem de saldırganlığı azalttığı belirlenmiştir. Çalışmada ortaya çıkan bir başka bulgu stres ile saldırganlık arasındaki pozitif ilişkidir. Sporcuların stres düzeyleri arttıkça saldırganlık düzeyleri de artmaktadır (40).

Tekin vd. çalışmalarında kick-boks sporu ile uğraşan lisanslı sporcuların öfke ve saldırganlık düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya 50’si kadın 155’i erkek olmak üzere toplam 205 sporcu katılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet, yaş ve kuşak derecelerine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık, edilgen saldırganlık ve toplam saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır (96).

Kesen vd., yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin, saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ergenlerin yaş ve yurttaki kalma süreleri ile öfke ve saldırganlık düzeyi arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın evreni Konya ilinde bulunan erkek ve kız yetiştirme yurdunda kalan 2828 sayılı yasa ile korunma ve bakım altında bulunan ergenlerden oluşmuştur. Araştırma örneklemine toplam 201 ergen dahil edilmiştir. Ergenlerin yaş ortalamaları 15.20 dur. Araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin sürekli

öfke ve öfke tarzı alt boyutları ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yaşları ile “genel saldırganlık” ve alt boyutlarından, atak, dolaylı, sınırlı ve negatif saldırganlıklar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin yaşları ile sürekli öfke düzeyleri ve öfke dışı alt boyutları arasında da anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, ergenlerin yurtda kalma süreleri arttıkça saldırganlık ve öfke düzeyleri de artmaktadır (64).

Afyon vd., Türkiye 3. Ligi 6. Grupta mücadele eden büyükler kategorisinde Muğla ilindeki; (Muğlaspor, Marmarisspor, Dalaman Kağıtspor, Milasspor, ve Fethiyespor) profesyonel futbol takımlarının futbolcularının müsabaka öncesi saldırganlık düzeyini belirlemek ve karşılaştırma yapmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya Muğla ilinde 5 profesyonel takımın futbolcuları (n=75) dâhil edilmiş, sporcuların yaş ortalamaları; (22,071±4,03) yıl, boy ortalamaları; (178,333±2,45) cm, vücut ağırlıkları; (72,272±5,49) kg olduğu görülmüştür. Futbolcuların saldırganlık düzeylerini belirlemek için, Özcan Köknel’in saldırganlık ölçeği kullanılmış, istatistikî analizinde aritmetik ortalamalar (X) ve standart sapmalar (SS) alınmıştır. Takımların saldırganlık düzeyi için; One-Way ANOVA testi uygulanmış, gruplar arasındaki farklılaşma ise Tukey HSD ile $p<0,05$ ve $p<0,01$ düzeyinde incelenmiştir. Takımların saldırganlık düzeyi ortalamaları 15,19±2,92 olarak ortaya çıkmıştır. Futbol takımlarından Fethiye spor'un saldırganlık düzeyinin en yüksek (15,83±2,71), Milasspor'un ise en düşük (13,95±2,19) değerinde olduğu, saldırganlık düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre ise; Milasspor değerleri ile Fethiyespor değerleri arasında istatistiksel olarak $p<0,05$ düzeyine anlamlı ilişki bulunmuş, diğer takımlar arasında istatistiksel olarak bir anlamlılığa rastlanmamıştır. Sonuç olarak; saldırganlık düzeylerine göre sıralandığında en saldırgan eğilim Fethiyesporlu futbolcularda, sırasıyla; Dalaman Kağıtspor, Muğlaspor, Marmarisspor'un yer aldığı, en az saldırganlık eğilim ise Milas sporlu futbolcularda bulunmuştur (6).

Eroğlu lise ve üniversite öğrencilerinin saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve kitle iletişim araçlarının bu konuda yerlerinin belirlenmesi için bir araştırma yapmıştır. Araştırma örneklemini 2007–

2008 öğretim yılında Konya ilindeki liselerde öğrenim gören öğrenciler ve Selçuk Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan (1294'ü lise (%57,7), 948'i (%42,3) üniversite) toplam 2242 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verilerini toplamak amacıyla “kişisel bilgi formu” ve “saldırganlık ölçeği” kullanılmıştır. Lise ve üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri puan ortalamalarının devam edilen eğitim kurumu düzeyi ve cinsiyet değişkeni açısından farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Saldırganlık düzeyi puan ortalamalarının geldikleri yerleşim yerinin türü devam edilen /mezun olunan lise türü, baba eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzey değişkenleri açısından farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) kullanılmış, farklılaşmanın kaynağını belirlemek için tukey testi uygulanmıştır. Saldırganlık düzeyinin kitle iletişim araçlarını kullanma düzey ve biçimleri açısından incelenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda lise ve üniversite öğrencilerinin saldırganlık davranışının alt boyutları açısından anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan saldırganlık davranışının öğrencilerin cinsiyetleri açısından da anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Araştırma bulguları ışığında öneriler geliştirilerek tartışılmıştır (41).

Ersoy vd., genç erkek güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini Ankara Şeker, MTA ve TEDAŞ spor kulüplerinden çalışmaya katılmayı kabul eden 81 güreşçi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak için gençlerde genel saldırganlık düzeyini ortaya koyan Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen, “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen veriler spss 15 paket programında çözümlenmiş ve verilerin parametrik bir yapıya sahip olmadığı tespit edilmiştir. İstatistiksel analiz yöntemi olarak Kruskal-Wallis H testi, Mann-Whitney-U testi ve spearman testleri uygulanmıştır. Analiz bölümünde yaş, spor yaşı ve en yüksek derece değişkenlerine göre güreşçilerin saldırganlık düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu değişkenlerin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$). Değişkenlerin saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan spearman analizinde de istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$) (43).

Dervent vd., lise öğrencilerinin sportif aktivitelere katılımlarıyla saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmış bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesinin Kadri Yörükoğlu, Plevne ve Cumhuriyet Liselerinde öğrenim gören rastgele seçilmiş 354 öğrenci (167 kız, 187 erkek) oluşturmuştur. Araştırmada, veri toplama aracı olarak İpek İlter Kiper tarafından geliştirilmiş ve 30 maddeden oluşan “Saldırganlık Envanteri” kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre, spor yapan tüm öğrencilerin (kız, erkek) spor yapmayanlara göre atılganlık düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.($p<0,05$) Araştırmaya katılan tüm deneklerde cinsiyetlerine göre fark olmamasına rağmen, spor yapan kızların spor yapan erkeklerden daha fazla atılganlık özelliği gösterdikleri saptanmıştır.($p<0,05$) Spor yapmayan denekler arasında cinsiyet açısından fark görülmemiştir. Çalışma sonunda; spora katılımın, lise öğrencilerinde saldırganlığı azaltmadığı ancak atılganlık özelliğini arttırdığı, spor yapanların yapmayanlardan ve kızların erkeklerden daha atılgan oldukları saptanmıştır (33).

Bostan ve Kılıçgil “Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencisi Olan ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Saldırganlık Boyutları” adlı çalışmada, iki farklı grubun saldırganlık boyutu araştırılmıştır. Araştırmada geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış Saldırganlık Envanteri kullanılmıştır. Araştırma grubunu, Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri (100 öğrenci) ile Ankara Üniversitesinin çeşitli Fakülte ve Yüksekokullarındaki öğrenciler (200 öğrenci) oluşturmuştur. Araştırmaya toplam 300 öğrenci katılmıştır. Saldırganlık envanterine göre Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri, Ankara Üniversitesi’ nin çeşitli Fakülte ve Yüksekokullarındaki öğrencilere göre, “Yıkıcı Saldırgan” ve “Edilgen Saldırgan”dırlar. Ankara Üniversitesinin çeşitli Fakülte ve Yüksekokullarındaki öğrenciler ise Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerine göre “Atılgandırlar” (23).

Kırımoğlu vd., lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spor yapıp yapmama durumlarına göre belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Katılımcıların saldırganlık düzeyleri cinsiyetlerine, spor yapıp yapmama, müsabık olma, erkeklerin spor yapıp yapmama ve bayanların spor yapıp yapmama

durumlarına göre mukayese edilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “ Saldırganlık Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma grubunu, Aydın Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve il merkezinde bulunan lise, Anadolu lisesi ve fen lisesinde öğrenim gören 327 ‘si bayan, 396’sı erkek toplam 723 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 16.0 istatistik paket program kullanılmıştır. Normallik sınamasına göre, nonparametrik testlerden Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Araştırmanın sonucunda; katılımcıların cinsiyetleri açısından saldırganlık düzeyleri bayan katılımcıların erkek katılımcılara oranla saldırganlık ölçeği puanları anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($P<0,05$). Diğer karşılaştırmalarda ise, spor yapanlarla yapmayanlar, spor yapıp da müsabık olanlarla olmayanlar, spor yapan erkeklerle spor yapmayan erkekler ve spor yapan bayanlarla spor yapmayan bayanlar arasında saldırganlık düzeyleri bakımından istatistiksel olarak manidar bir farklılık tespit edilmemiştir (66).

Aktaş vd., “Profesyonel Erkek Basketbolcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Maç Başarıları Arasındaki İlişkinin Araştırılması” adlı çalışmada, üst düzeyde basketbol oynayan profesyonel basketbolcuların sezon boyunca gösterdikleri başarı yada başarısızlığın bir ölçütü olarak kabul edilen En Değerli Oyuncu (Most Value Player-MVP) puanlarının elde edilmesine etkisinin olabileceğini düşünülen saldırganlık düzeyleri ile maç başarısı arasındaki ilişkiyi saptamak amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu İzmir ilindeki Türkiye Basketbol Erkekler 1. ve 2. liginde yer alan Göztepe, Karşıyaka ve Altay takımlarında oynayan yaşları 19-36 arasında değişen 41 erkek basketbolcu oluşturmaktadır. 2002-2003 sezonu boyunca bu takımların oynadıkları maçlar izlenmiş, oyuncuların her maç istatistikleri tutulmuş ve bu istatistikler MVP (Most Value Player-En Değerli Oyuncu) skalasına dökülerek her oyuncu için MVP puanı elde edilmiştir. Ayrıca istatistiklerden her oyuncunun maç başına ortalama oynama süresi hesaplanmıştır. Bu dönem içinde tüm oyunculara, saldırganlık düzeylerini belirlemek için İpek İter (Kiper)’in Saldırganlık Envanteri uygulanmıştır. Araştırmamızda elde edilen veriler SPSS 10.0 istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Değerlendirme Mann-Whitney U testi ile Spearman Korelasyon uygulanarak yapılmıştır. Konuya ilişkin analizlere bakıldığında, MVP

puanları ile yıkıcı saldırganlık puanları arasında ($r= 0.049$) MVP puanları ile atılgenlik puanları arasında ($r= -0.053$) MVP puanları ile edilgen saldırganlık puanları arasında ($r= -0.001$), MVP puanları ile genel saldırganlık puanları arasında ($r= 0.000$) anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0.05$). Profesyonel erkek basketbolcuların MVP puanları ile oynadıkları süreler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0.636$; $p< 0.05$). Ayrıca, edilgen saldırganlık puanları ile yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0.686$; $p<0.05$) (7).

Cengiz vd., futbol hakemlerinin saldırganlık tiplerinin klasman düzeylerine göre incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmanın amacı, futbol hakemlerinin saldırganlık tiplerini klasman düzeylerine göre karşılaştırmaktır. Araştırmada; Kiper (1984) tarafından güvenilirliği test edilen saldırganlık envanteri uygulanmıştır. Verilerin aritmetik ortalaması ve standart sapmaları hesaplanmış, envanter puanlarının gruplar arasında farklılık gösterip göstermediğine tek yönlü Varyans analizi, farklı olan gruplarda ise Tukey testi yapılmış ve önem düzeyi (0,05) olarak alınmıştır. Bulgulara göre, Üst klasman hakemlerinin atılgenlik puanları Üst klasman yardımcı hakemlerine göre, Üst klasman hakemlerinin yıkıcı saldırganlık puanları ise klasman ve klasman yardımcı hakemlerine göre anlamlı derecede yüksektir ($p<0,05$). Sonuç olarak, çalışmaya katılan hakemlerde, klasman dereceleri yüksek olan hakemlerin, atılgenlik düzeylerinin de yüksek olduğu, stresin yoğunlaştığı durumlarda ise klasman ve yardımcı klasman hakemlerinin bu durumdan daha fazla etkilendikleri saptanmıştır (25).

Kalkavan vd., Kütahya'da minik ve miniminikler futbol müsabakalarına katılan futbolcuların sporda saldırganlık ve şiddetle ilgili görüşlerinin araştırılması amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma grubunu, Kütahya ilinde faal olarak 2006–2007 amatör futbol sezonunda mücadele eden toplam 18 takım ve 273 minik ve miniminik futbolcu oluşturdu. Minik futbolcuların saldırganlık ve şiddete ilişkin görüşlerini belirlemede 25 maddelik Lickert tipi anket uygulandı. Elde edilen verilere istatistik yöntem olarak $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare (Cross-Tabulation) testi uygulandı. Bu çalışmanın amacına yönelik hazırlanan anket öncelikle araştırma kapsamına alınmayan bir gruba uygulanarak veri toplama aracının güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapıldı. Araştırma sonuçları, minik ve mini-minik futbolcuların sporda saldırganlık ve şiddetin oluşmasında; kazanmanın kendileri için her şey

olmadığına ($P<0.05$), rakiplerini düşman gibi görmediklerine ($P<0.05$), saldırganlığın ortaya çıkışında medyanın ve spor köşe yazarlarının etkili olduğuna ($P<0.05$), amigoların da seyirciyi olumsuz yönlendirdiklerine ($P<0.05$), aile yapısının, seyircilerin, sporcuların, hakemlerin ve antrenörlerin etkisi olduğuna inandıklarını gösterdi (56).

Cengiz futbol antrenörlerinin saldırganlık türleri ve şiddet olaylarına bakış açıları adlı bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın evrenini 2004 Mayıs ve Temmuz ayları arasında, Türkiye Futbol Federasyonu ve Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği İşbirliği ile 41 ilde gerçekleştirilen "Bölgesel Futbol Antrenör Gelişim Semineri'ne katılan toplam 2180 futbol antrenörü, örneklemini ise seminerlerin yapıldığı 41 ildeki (Ankara, Bolu, Diyarbakır, Isparta, Kayseri, Kırşehir, Konya, Mersin, İstanbul, Şanlıurfa, Trabzon ve Van ili) T.Ü.F.A.D. üyeleri arasından tesadüfü olarak seçilen, 18-46 ve üstü yaş grubunda ve ilköğretim ve doktora eğitimi alanlar arasından 472 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada; ilk olarak probleme ilişkin, mevcut bilgiler ilgili literatürlerin taranmasıyla sistematik bir şekilde toplanarak değerlendirilmiş, böylece konu hakkında kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş, ayrıca antrenörlerin demografik bilgileri ile birlikte, futbolda farklı referans gruplarının seyirci saldırganlığı üzerinde hangi düzeyde etkili olduklarını belirlemeye yönelik 24 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket, uzmanların yardımıyla hazırlanmış olup, belirlenen anketör vasıtasıyla dağıtılmıştır. Bu şekliyle 50 futbol antrenörüne pilot uygulama yaparak anketin güvenilirliği Cronbach Alpha tekniği ile denemiş ve iç tutarlık katsayısı 81 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen verilerin her bir alt test puanları için aritmetik ortalaması (\bar{x}), standart sapmaları hesaplanmıştır. Saldırganlık Envanter Puanlarının gruplar arasında farklı olup olmaması T-Test ve her grup için saldırganlık türlerinin puanları arasında farklılığı ANOVA/Tukey testi ile sınanmış ve sonuçların 0.05 önem seviyesinde olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, deneklerin % 42,6'sının 36-45 yaş, %9,6'sının ise 18-25 yaş grubu içerisinde oldukları görülmektedir. Araştırma verilerine göre, antrenörlerin seyirci saldırganlığı üzerinde etkisine ilişkin sorusuna %91,9'unun "tamamen katılıyorum" ve "katılıyorum", %1,9'unun ise "hiç katılmıyorum" cevabı verdikleri tespit edilmiştir. Yapılan t-testi sonucunda, teknik direktörler ile A kategorisi antrenörlerin "Atılğan" ve "Yıkıcı" saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamış, "Edilgen"

saldırganlık puanları arasında ise anlamlı bir fark tespit edilmiştir. B-lisans antrenörleri ile amatör çalıştırıcıların karşılaştırılması sonucunda, grupların "Atılğan" ve "Edilgen" saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. B-Antrenörlerin, amatör çalıştırıcıları arasında $P<0.5$ düzeyinde anlamlı farklılık taşıdıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak; antrenörlerin, futbolda saldırganlık ve şiddetin oluşumunda spor medyasının haberleri işleyiş tarzı ile fanatik seyircilerin yanlış yönlendirilmesinin etkili olduğu, şiddet olaylarının ise "eğitimle" önlenebileceğini, hukuksal düzenlemeler, tel örgülerin kalkması gibi tedbirlerin uygulamayı kolaylaştıracağı görüşüne sahip oldukları söylenebilir. Türkiye'de görev yapan futbol antrenörlerinin saldırganlık tiplerine göre; ağırlık olarak A-kategorisi antrenörlerin "Edilgen", B-kategorisi antrenörlerin ise "yıkıcı" saldırganlık özellikleri taşıdıkları tespit edilmiştir. Antrenör gruplarının "Atılğan" davranış özellikleri arasında istatistik açıdan anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmektedir (26).

Demirel vd., okulları arası yarışmalarda dereceye giren sporcu kız öğrencilerin sporda saldırganlık ve şiddetle ilgili görüşlerinin araştırılması için bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada okullar arası yarışmalarda salon sporlarında (basketbol, voleybol ve hentbol branşlarında) dereceye giren sporcuların sporda saldırganlık ve şiddetle ilgili görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Kütahya ilinde salon sporlarında (basketbol, voleybol ve hentbol branşlarında) okullar arası yarışmalara katılan ilk ve orta öğrenim okullarının kız sporcuları, örneklemini ise yapılan müsabakalar sonucunda dereceye giren okul takımlarının sporcuları oluşturdu. (83 bayan). Sporcuların sporda saldırganlık ve şiddetle ilgili görüşlerini belirlemede 23 sorudan oluşan anket yöntemi uygulandı. Sporcuların sporda saldırganlık ve şiddetle ilgili görüşlerinin anlamlılık düzeyini belirlemede istatiki test yöntemi olarak Ki-Kare (Cross-Tabulation) testi uygulandı. Araştırma sonuçları; öğrencilerin kazanmak için gerekeni yapma ($P<0.05$). Rakiplerin centilmenlik dışı davranışları ($P<0.05$). Sporda saldırganlığa antrenör ve yöneticilerin sebep olması ($P<0.05$). Sporda saldırganlığa yazılı ve görsel basının sebep olması ($P<0.05$). Sporda saldırganlığa sosyal ekonomik ve kültürel farklılıkların ($P<0.05$). Sporda saldırganlığa seyirci ve amigoların sebep olduğuna ($P<0.05$) inandıklarını gösterdi (31).

Tutkun vd., takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmanın amacı takım ve bireysel spor yapan oyuncuların saldırganlık düzeylerinin, saldırganlığı etkileyen bazı faktörler açısından değerlendirilmesidir. Bu araştırmada İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen, 30 maddeden ve üç alt testten (yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık) oluşturulmuş saldırganlık envanteri kullanılmıştır. Araştırmaya 120 (%50)'si takım sporları 120 (%50)'si bireysel spor yapan toplam 240 sporcu katılmıştır. Çalışmada, bireysel spor yapan oyuncuların yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık ortalama puanları ile takım sporu yapan oyuncuların saldırganlık ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Spor, bireyleri ve grupları karşılıklı bir rekabet ve yarışma içine sokar. Rakiple doğrudan teması gerektiren sporların takım sporlarına göre saldırganlığa ve şiddete daha yatkın oldukları görülmektedir. Sporda çoğu zaman başarıya, galip gelmeye eşanlamlı olarak düşünüldüğünden fiziksel davranışlardaki kontrolsüzlük bir yerde galip gelme amacına hizmet etmektedir (100).

Karataş'ın 2008 yılında yaptığı çalışmada lise 9. 10. ve 11. sınıflara devam eden öğrencilerin cinsiyet, istediği okula gidip gitmeme, sınıf düzeyi ve alan türü değişkenleri açısından öfke ve saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş, öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Uygulamalar Adana Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan orta öğretim okulları arasından Seyhan ve Yüreğir ilçesinden iki okuldan toplam 260 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada öğrencilerin saldırganlık ve öfke düzeyleri ile ilgili veri toplamak için Saldırganlık Ölçeği (Can, 2002) ve Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi, t Testi, Pearson Korelasyonu ve Scheffe Testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinde cinsiyetleri açısından, öfke düzeylerinde istedikleri okula gidip gitmemeleri açısından, saldırganlık ve öfke düzeylerinde, sınıf düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Dolaylı saldırganlık düzeylerinde ise, alan türü açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca öfke ve saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (61).

Bir başka çalışmada, günümüzde seyircilerin takımlarına olan bağlılıkları gerçekleri görmeye karşı isteksiz olması gerek yetkili kurumların gerekse spor kamuoyu tarafından açıkça gözlenmektedir. Sporun çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırma ve öfke patlamalarının hafifletme imkânı sağladığından söz edilir. Ancak sporun toplumsal hayatta seyirci ve seyircilerin davranışlarında görülen değişiklikler son yıllarda müsabakaların yapıldığı yerlerde birçok problemler yaşanmış, seyircilerin ve taraftarların davranışlarında istenmeyen yönde değişiklikler olmuştur. Bu çalışma da üniversite öğrencilerinin sporda şiddet ve saldırganlıkla ilgili tutum ve davranış algılarının incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır (84).

2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Bilimsel Çalışmalar

Saldırganlıkla cinsiyet ilişkisinin ele alındığı araştırmaların birinde Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, saldırganlık davranışlarında gözlenen cinsiyet farklılıklarının yaşa göre ilişkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, sekiz yaş grubunda erkeklerin doğrudan saldırganlığa daha sık başvurduğunu, kızların ise çekilme davranışını daha çok sergilediklerini, dolaylı saldırganlık puanları açısından cinsiyetler arasındaki farkın anlamlı olmadığını ortaya koymuştur. On beş yaş grubunda yer alan erkeklerin fiziksel saldırganlığa, aynı yaş grubundaki kızların ise dolaylı saldırganlık ve çekilme davranışlarına daha sık başvurdukları da bulgular arasındadır. Bununla beraber, doğrudan sözel saldırganlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma sonucunda erkeklerin doğrudan saldırganlığa, kızların ise dolaylı saldırganlığa daha sık başvurduğu vurgulanmıştır (22).

Motahareh Moslehi, Abdulamir Saiari, Fatemeh Marashiyani, lisedeki erkek öğrencilerin saldırganlık, depresyon, kaygı ve omurga eğriliği arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada düşünülen şey lisedeki erkek öğrencilerin saldırganlık, depresyon, kaygı ve omurga eğriliği arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Fakat, kaygı anketinin kullanılmasıyla Beck Depresyon Envanteri(BDE), Eysenck Saldırganlık Envanteri(ESE) ve omurga eğriliği anormallikleri 327 öğrenciden 126'sında belirlendi. Daha sonra anketler test edilen öğrenciler arasında dağıtıldı. Korelasyon ve geçerlilik oranı, elde edilen verilerin istatistiksel analiziyle Pearson katsayı korelasyonu temel alınarak $P < 0/001$

seviyesinde test edildi. Sonuçlar gösterdi ki; saldırganlık, depresyon, kaygı gibi psikolojik yönler ve omurga eğriliği anormallikleri arasında olumlu ve belirgin bir ilişki vardır. Çalışmanın sonuçları bize zihin ve vücut arasında yüksek derecede zıt bir etkinin olduğunu gösteriyor (79).

Steffgen, G., Recchia, S., Viechtbauer, W., okul iklimi ve okuldaki şiddet arasındaki bağlantıyı meta analitik görüşe göre incelemişlerdir. Okul ikliminin ve şiddet davranışı arasında anlamlı nasıl bir bağlantı ve bir bağlantılı olup olmadığıyla ilgili önemli ilgi var. Şu anki meta-analiz, bu araştırma sonuçlarının yönünü ve toplam etkisini özetlemek için okul iklimi ve okulda şiddet anlatılarak çalışmalar yeniden incelendi. İki uzman tarafından veri tabanında ve edebiyatta yarar sağlanan 145 makale araştırılarak tekrar gözden geçirildi. Araştırmalar, okul iklimi ve okulda şiddet arasında anlatılan istatistiksel geniş bir etki olup olmadığını içeriyorlardı. Dışlama kriterleri, temel çeşitleri işlemeleştirme, çoklu yayınlardan araştırma bulguları, kullanılan çoklu seviye analizleri ve nitelikli çalışmalar belirsizdi. Meta analiz -.02 den -.53 kadar uzanan oranlarla bağımsız 36 çalışma ($N = 113,778$) içerdi. Rastgele etkiler modeli kullanılarak, ılımlı ortalama etki genişliği $r = -.26$, CI [-30, -21] bulundu. İstatistiksel bulgular, önemli heterojenlik ve çalışmalar arasında büyük bir farklılık yayılması gösterdi. Meta-durgunluk, farklı potansiyel ılımlı heterojenik ilişki faktörleri olarak analiz etti, ama bu faktörlerin hiç biri ılımlı olarak tanımlanamadı. Çalışmalar arasındaki büyük farklar yüzünden, kesin sonuçlara ulaşmak zor. Ama yine de, ılımlı etki ölçüsü okulda şiddete karışması için çevresel etkilerin rolünün altını çizdi (90).

Anders L. Sönderlund vd. “Spora Katılım, Alkol Kullanımı, Agresiflik ve Şiddet Arasındaki Bağlantı: Sistemik Bir Gözden Geçirme” adlı bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın amacı, alkol ile bağlantılı şiddet ve spor katılımı üzerine yapılmış yakın geçmiş araştırmasının incelenmesidir. Araştırma kapsamına almak amaçlı, konuyla ilgili araştırmaları tanımak için Sistemik İnceleme İçin Tercih Edilen Raporlama Araçları ve Meta-analiz yöntemleri kullanılmıştır. Altı tane veritabanının (EBSCOHOST) araştırması yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; İlk araştırmada toplamda 6890 çalışma tespit edilmişti. Bunların içinden 11 tanesi araştırma içine dâhil edilebilme kriterlerine uyum göstermektedir. Araştırmaların çoğu Amerikan kaynaklı olup ($n=10$) üniversiteli atletler ($n=7$), ergenler ($n=3$) ve

profesyonel/eski profesyonel atletler üzerinde yoğunlaşmaktadır (n=1). İncelenen araştırma, spor ile uğraşmayan nüfus ile karşılaştırıldığında, spor ile uğraşan nüfusun daha yüksek oranda alkol kullanıp şiddete başvurduğunu gösteriyor. Erkeklik, şiddet eğilimli sosyal kimlik ve belli spor dalları ile bağlantılı anti-sosyal normlar, sporcu kimliğe sahip nüfusun gösterdiği şiddet ve spor arasındaki bağlantıyı etkileyebilecek potansiyel etmenler olarak ortaya çıkıyor (9).

Duque, Klevens ve Ramirez, şiddetin ve saldırganlığın yaygınlığını, farklı saldırganlık türleri arasında ki ilişkiyi ve diğer ülkelerde ele alınan değişkenlerle saldırganlık arasındaki ilişkileri Latin Amerika'da araştırmıştır. Çalışma 15-60 yaş aralığında yer alan toplam 3007 kişiyle yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin ve 15-24 yaş arasındaki deneklerin daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Ayrıca bütün saldırganlık türlerinin birbiriyle örtüştüğü görülmüştür. Fiziksel olarak saldırgan davranışta bulunan, bıçak ya da silahla saldırıda bulunanların tamamına yakını sözel saldırganlığa da başvurduklarını ifade etmişlerdir (36).

Meysam Rahimizadeh, Batoul Arabnarmi, Mehran Mizany, Mehdi Shahbazi, Zahra Kaviri Bidgoli, sporcu ve sporcu olmayan erkek ve bayan öğrencilerin saldırganlık farkının belirlenmesi adlı bir çalışma yapmışlardır. Bu araştırmadaki temel soru spora ve yarışmalara katılımın saldırganlığı azaltması ya da tamamen ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır. Kashmar kentindeki 697 rehberlik okulu öğrencisi (Sporcu erkek (SE), sporcu olmayan erkek (SOE), sporcu bayan (SB), sporcu olmayan bayan (SOB) dahil 4 grup) istatistiksel örneklem olarak seçilmiş ve anket tarafından; kriz, şiddet ve inatçılık gibi 3 alt faktörde (KŞİ) incelendi. SE, SOE, SB ve SOB gruplarında saldırganlığın ortalaması ve standart sapması sırasıyla 2.76 ± 0.58 , 2.19 ± 0.26 , 2.53 ± 0.45 ve 2.56 ± 0.37 oldu. Ayrıca bu 4 grubun saldırganlıklarının 3 alt faktörünün ortalamaları ve standart sapmaları tespit edildi. Veri analizleri sporcu olan ve olmayan öğrenciler arasındaki saldırganlık hususunda önemli farklılıklar göstermiştir. Sonuçlar bayan ve erkek öğrenciler arasında büyük bir saldırganlık farkı olmadığını göstermiştir ($P=0.433$). Fakat kriz, şiddet ve inatçılık alt faktörleri açısından bayan ve erkekler arasındaki fark çok büyüktür ($P<0.001$, $P<0.001$ ve $P=0.002$). Sonuç olarak, sportmenliğin ve cinsiyetin interaktif etkisi saldırganlığı, kriz ve şiddet alt gruplarını etkiler ($P<0.001$, $P<0.001$ ve $P=0.003$) (76).

Mihaela Rodica Marasescu, spor müsabakası içeriğiyle sporcuların fiziksel saldırganlık ve şiddet ilişkisini incelemiştir. Burada ayrıntılı olarak araştırdığı teori, gençlik sporlarında sporcu saldırganlığının sosyo-ekonomik öngörülerini büyük ölçüde vurgulayarak, saldırganlık ve performans arasındaki ilişkiyi, ailelerin çocukların oyun deneyimlerindeki rol oynamasını, hokey oyuncularını arasındaki saldırganlık potansiyel nedenlerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada özellikle, gençlik hokey oyunlarında görülmeye değer davranışları keşfederek, kişisel gelişimi etkilemek için koçların sporcuların kapasitelerine olan inançları ve sporcularına karşı olumlu tutumları, sporun sosyal ürünleri olarak saldırganlık davranışları ve spor katılımcıları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyle ilgilenmiştir (77).

Green, Richardson ve Lago, iletişim ağı yoğunluğu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda yüksek yoğunluklu ağı içinde bulunan erkeklerin dolaylı saldırganlığı doğrudan saldırganlıktan daha fazla kullandığı görülmüştür. Kadınlarda ise iletişim ağı yoğunluğunun hem dolaylı hem de doğrudan saldırganlıkla ilişkili olmadığı, kadınların dolaylı saldırganlığı doğrudan saldırganlıktan daha fazla kullandıkları belirlenmiştir (48).

Dawn E. Stephens, Brenda Jo Light Bredemeier, ahlaki atmosferde spor psikolojisi ve kızların futbolunda saldırganlık hakkında hükümler: ahlak ve güdüsel çeşitliliği arasındaki ilişkileri incelemiştir. Son spor psikoloji araştırmaları spor saldırganlığına değinerek, ahlaki veya saldırgan davranışın güdüsel boyutlarına odaklanma eğilimindedir. Şu anki çalışma, iki farklı yaş grup liglerinde: 12 yaş altı ve 14 yaş altı, genç futbol katılımcıları (N=212) ile ilgili saldırganlık araştırması için hem ahlaki hem de güdüsel yapılarını kullandı. Adım adım çoklu gerileme analizleri, kendilerini rakibine karşı daha çok olasılıkla saldırgan tanımlayan oyuncular, aynı durumda saldırgan olacak bir çok takım arkadaşını tanımlamak için (a) rakiplerinin daha çok olasılıkla saldırgan olduğunu, (b) ego yönlü amaçlarında koçlarını en önemli yer olarak algılamayı ve (c) saldırgan hareket için daha çekici olarak geleneksel ahlaki güdülerden ziyade geleneksel önceleri içerecek durumları seçmeyi ortaya çıkardı. Bu sonuçlar, genç sporcuların saldırgan davranışlarının takımlarının 'ahlak atmosferinde', takım saldırganlık kurallarını içererek, bu takım kurallarını oyuncunun algılamaları ve koçun karakterleri, ve oyuncunun davranış için ahlaki güdüleri ile bağlantılı olduğunu gösterir (30).

Catharine P. Cross ve Anne Campbell, “Kadınlarda Saldırganlık” adlı çalışmasında, kızma bakımından erkek ve kadınların her ikisinde de aynı dürtü olmasına karşın kadınların kızgınlığı daha düşük düzeydedir. Fiziki bir tehlikeye karşı bir uyum mekanizması olarak korkunun rolünü dikkate almak suretiyle kadın kızgınlığının daha iyi anlaşılabilceğini düşünürüz. Samimi birlikteliklerde cinsiyet farkının olmayışı oksitosinden kaynaklanma ve bayanlarda korku azalması gerçekleşmektedir ve dolayısıyla streste de ciddi azalmalar meydana gelmektedir. Kadınlarda kızgınlığı anlamak için: Kadınların göreceli kızgınlığa ilişkin sınırlamalarının olduğunu kabul etmek, oksitosin korkusunun etkilerini azaltmada daha derinleri araştırmak ve bunların samimi birlikteliklerde ne denli işleyiş gösterdiğini dikkate almak, kültürel ve biyolojik faktörlerin nasıl etkileşim gösterdiğini dikkate almak gerekir (24).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin saldırganlık durumlarını iki veya daha fazla değişkene göre değerlendirmeyi amaçladığı için ilişkisel tarama modelindedir.

İlişkisel tarama modellerinin pek çok uygulama alanı mevcuttur. Bu tür araştırmalar için, bireylerin zekâ düzeyleri ile akademik başarı düzeyleri; sigara içme alışkanlığı ile akciğer kanserine yakalanma durumu; sosyo- ekonomik düzey ile ailedeki çocuk sayısı; eğitim düzeyi ile parti tercihleri vb. örnekler verilebilir. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu tür bir düzenlemede aralarında ilişki aranacak değişkenler, tekil taramada olduğu gibi ayrı ayrı sembolleştirilir. Ancak bu sembolleştirme (değerler verme, ölçme), ilişkisel bir çözümlenmeye olanak verecek şekilde yapılmak zorundadır. İlişkisel çözümlenme iki türlü yapılabilir. Bunlar: korelasyon türü ve ilişki ile karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişkilerdir (58). Bu çalışmada ilişki ile karşılaştırma modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde 2013-2014 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrenden tesadüfi olarak seçilen, 120'si erkek, 96'sı bayan olmak üzere toplam 216 sporcu oluşturmaktadır.

3.3. Araştırma Grubu

Araştırmayı Trabzon ili Karadeniz Teknik Üniversitesinde farklı bölümlerde okuyan, 120'si erkek, 96'sı bayan olmak üzere toplam 216 sporcu oluşturmaktadır. Bu sporcular üniversite takım sporları ve bireysel spor branşlarında aktif olarak üniversite adına sportif faaliyetlere katılan üniversite öğrencileridir.

Tablo 3.1: Araştırma Grubu

Spor Branşları	Cinsiyet	Öğrenci Sayısı
Futbol	Erkek	24
Basketbol	Erkek / Bayan	18 / 18
Voleybol	Erkek / Bayan	18 / 18
Hentbol	Erkek / Bayan	18 / 18
Salon Futbolu	Erkek / Bayan	18 / 18
Judo	Erkek / Bayan	4 / 4
Karate	Erkek / Bayan	4 / 4
Tekvando	Erkek / Bayan	4 / 4
Masa Tenisi	Erkek / Bayan	4 / 4
Tenis	Erkek / Bayan	4 / 4
Eskrim	Erkek / Bayan	4 / 4
Toplam	Erkek / Bayan	120/96
Genel Toplam	Erkek + Bayan	216

Tablo 3.2: Spor Yapma Yılına Göre Denekler

	SPOR YAPMA YILI	ÖĞRENCİ SAYISI		SPOR YAPMA YILI	ÖĞRENCİ SAYISI
	ERKEK	1-3 YIL		12	BAYAN
3-5 YIL		12	3-5 YIL	11	
5-8 YIL		25	5-8 YIL	25	
8-10 YIL		43	8-10 YIL	36	
10-20 YIL		28		17	
TOPLAM		120	TOPLAM	96	

Tablo 3.3: Cinsiyete Göre Denekler

CİNSİYET	ÖĞRENCİ SAYISI
KIZ	96
ERKEK	120
TOPLAM	216

3.4. Araştırma Tekniği ve Protokol

Araştırmanın konusu dâhilinde sporcu öğrencilerin kişisel özelliklerini belirleme adına danışmanla birlikte kişisel bilgi formu hazırlandı ve araştırmaya uygun ölçekler belirlenip arasından İpek İter Kiper'e ait saldırganlık envanteri danışmanla birlikte belirlendi. Çalışmanın örneklemini oluşturmak için Karadeniz Teknik Üniversitesindeki üniversitedeki spor faaliyetlerini yürüten Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığından hangi takımların sportif faaliyetlere katıldığı, bu takımların sorumlularının isimleri öğrenilerek bu kişilerle birebir iletişim kuruldu.

Anketler uygulanmadan önce antrenman saatlerinde sporculara öncelikli olarak araştırmanın önemi ve ciddiyeti hakkında bilgi verildi, ardından anket hakkında gerekli açıklama yapıldıktan sonra anketlerin uygulanmasına geçildi. Sporcuların anketleri rahatlıkla ve anlayarak cevaplandırmaları için sporculara gerekli zaman verildi. Öğrencilerin anketleri rahat ve güvenilir bir şekilde doldurmaları için isim yazmalarına gerek olmadığı ve bu bilgilerin gizli kalacağı öğrencilere aktarıldı. Bununla birlikte öğrencilere küçük hediyeler dağıtılarak anketin daha samimi olması için gerekli gayret gösterildi.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak anket kullanılmıştır. Anketin birinci bölümü kişisel bilgi formundan, ikinci bölümü saldırganlık envanterinden oluşmaktadır. Kişisel bilgi formu, araştırmanın örneklemini oluşturan üniversite öğrencilerinin demografik özelliklerini ve spor aktivitelerine katılma düzeylerini belirlemek amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İpek İter (Kiper) tarafından 1984 yılında geliştirilen saldırganlık envanteri 30 maddeden oluşmakta ve üç alt testi içermektedir. Bunlar: yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlıktır. Envanterde yer alan her bir alt test 10 soru ile belirlenmiştir.

Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler; 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29,

Atılganlıkla ilgili maddeler; 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28,

Edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 30'dur.

Envanterde kullanılan materyal soru formu ve yanıt kâğıdıdır. Sorular “Bana hiç uymuyor: -3”, “Bana biraz uymuyor: -2”, “Bana uymuyor: -1”, “Kararsızım: 0”, “Bana uyuyor: +1”, “Bana biraz uyuyor: +2”, “Bana çok uyuyor: +3”, arasında yanıtlamayı içeren 7’li likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren denek +30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt veren denek ise -30 puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılmayacağından dolayı ve sıfır sayısının da istatistiksel analizde sorun yaratacağı düşüncesiyle her toplam puana 31 sayısı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan puan 1, en yüksek puan 61 olmaktadır. Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir (50)

3.6. İstatistik Yöntem

Verilerin bilgisayar ortamına girilmesi ve grafiklerin çizilmesinde Windows için Microsoft Excel 2003, verilerin analizinde Windows için SPSS 20.0 paket programı ve tez yazımında Windows için Microsoft 2007 Ofis paketi kullanıldı.

Verilerin dağılımlarıyla ilgili olarak öncelikli olarak normallik testi (Kolmogorow-Smirnov D test) yapıldı. Yapılan normallik testi sonucunda verilerin normal dağılıma sahip olduğu görüldü.

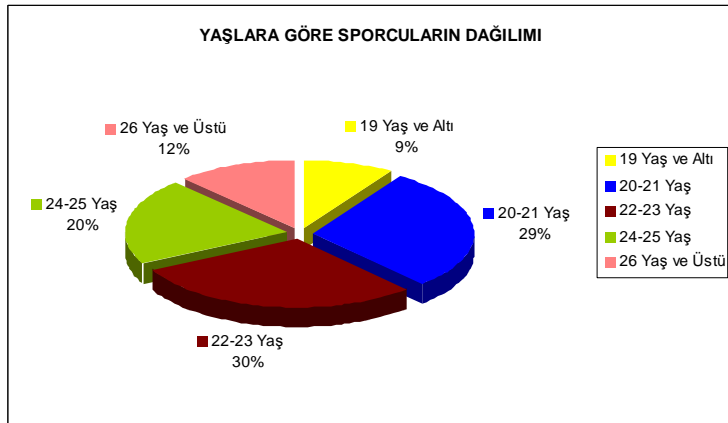
Araştırmaya katılan deneklerin yüzde ve dağılım frekansları tanımlayıcı istatistik ile belirlendi. Sporcuların cinsiyet ve spor türü değişkenine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız örneklem T Testi (Independent Sample T Test), yaş ve spor yapma yılı değişkenlerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında ise $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü varyans analizi (one way anova) uygulandı. Anlamlı bulunan değişkenlerin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ise Tukey HSD testi kullanıldı.

4.BULGULAR

4.1. Deneklerin Genel Özellikleri

4.1.1. Yaş Durumuna Göre Sporcuların Genel Özellikleri

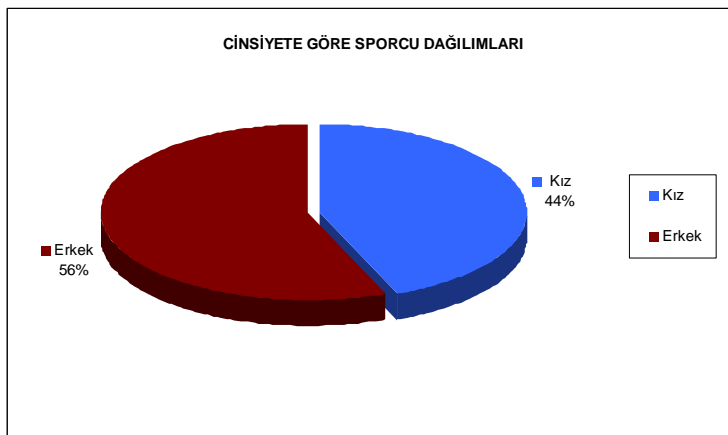
Yaş dağılıma göre bakıldığında sporcuların % 9.3'ü 19 yaş ve altı, % 28.7'si 20-21 yaş, % 29.6'sı 22-23 yaş, % 20.4'ü 24-25 yaş ve % 12'sinin ise 26 yaş ve üstü olduğu görülmektedir (Bak Grafik 4.1).

Grafik 4.1: Yaşa Göre Sporcuların Dağılımı

4.1.2. Cinsiyet Durumuna Göre Sporcuların Genel Özellikleri

Sporcuların cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında % 44'ünün erkek, % 56'sının ise kız olduğu görülmektedir (Bak Grafik 4.2).

Grafik 4.2: Cinsiyete Göre Sporcuların Dağılımı

4.1.3. Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Özellikleri

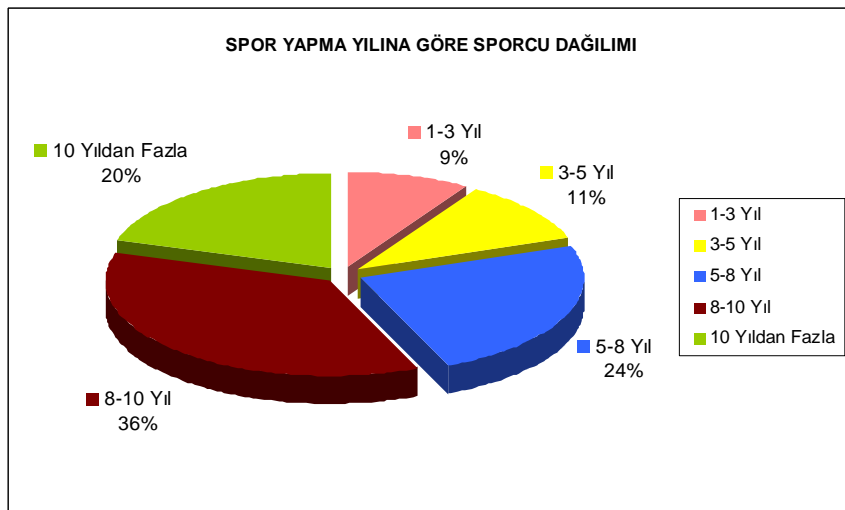
Spor türüne göre sporcuların dağılımlarına bakıldığında % 77.8'inin takım sporları % 22.2'sinin ise bireysel sporlar olduğu görülmektedir (Bak Grafik 4.3)

Grafik 4.3: Spor Türüne Göre Sporcuların Dağılımı

4.1.4. Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Özellikleri

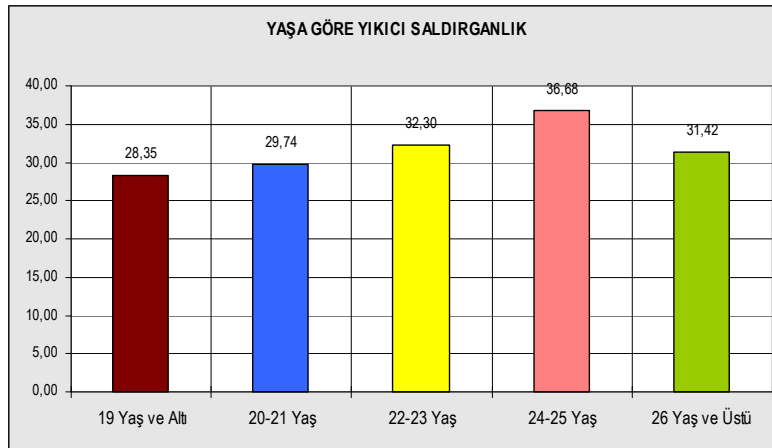
Sporcuların spor yapma yıllarına göre dağılımlarına bakıldığında % 8.8'inin 1-3 yıl, % 10.6'sının 3-5 yıl, % 24.1'inin 5-8 yıl, % 36.1'inin 8-10 yıl ve % 20.4'ünün 10 yıldan fazla olduğu görülmektedir (Bak Grafik 4.4)

Grafik 4.4: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Dağılımı

4.2. Hipotez 1: Yaşa Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

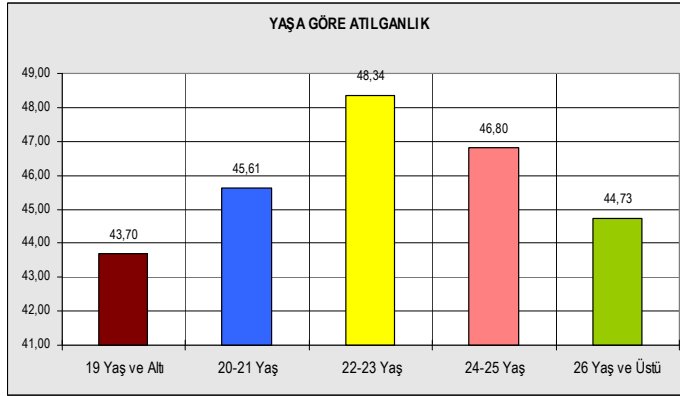
Yaşa göre sporcuların yıkıcı saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi (F 4,215; 3.512; $P<0.05$). Saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test sonuçları 24-25 yaş grubu sporcuların yıkıcı saldırganlık puanlarının (36.68 ± 10.822) 19 yaş ve altı (28.35 ± 13.343), 20-21 yaş (29.74 ± 8.533) gruplarından anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.5, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.5: Yaşa Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.3. Hipotez 2: Yaşa Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

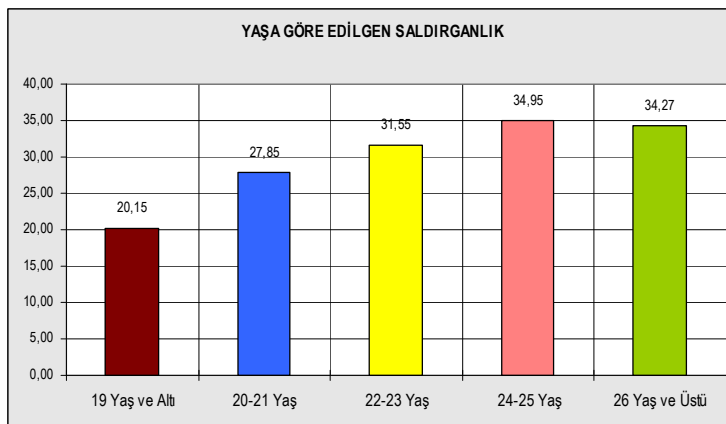
Yaşa göre sporcuların atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi (F 4,215; 1.503; $P>0.05$). Test sonuçlarından elde edilen atılganlık puanlarına bakıldığında 22-23 yaş grubu sporcularının puanları sırasıyla 24-25 yaş, 20-21 yaş, 26 yaş üstü ve 19 yaş altı sporcularından yüksek bulunmasına rağmen bu farklar anlamsız bulunmuştur (Bak Grafik 4.6, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.6: Yaşa Göre Sporcuların Atılgnlık Puanları

4.4. Hipotez 3: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırgnlık Puanları

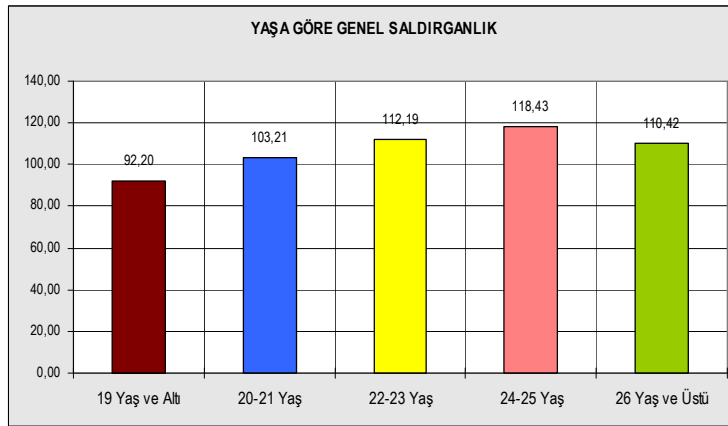
Yaşa göre sporcuların edilgen saldırgnlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşı bağılı olarak gruplar arasındaki edilgen saldırgnlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğunu gösterdi (F 4,215; 7.619; $P<0.05$). Saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test sonuçları 19 yaş ve altı grubu sporcuların edilgen saldırgnlık puanlarının (20.15 ± 12.145) 22-23 yaş (31.55 ± 10.497), 24-25 yaş (34.95 ± 11.745) ve 26 yaş ve üstü (34.27 ± 11.971) gruplarından anlamlı bir şekilde daha düşük olduğunu, 20-21 yaş grubunun ise (27.85 ± 11.215) 24-25 yaş (34.95 ± 11.745) grubundan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.7, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.7: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırgnlık Puanları

4.5. Hipotez 4: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

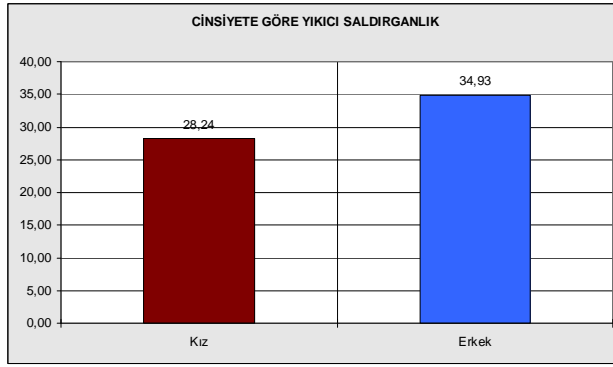
Yaşa göre sporcuların genel saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki genel saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğunu gösterdi (F 4,215; 5.785; $P<0.05$). Saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Test sonuçları 19 yaş ve altı grubu sporcuların genel saldırganlık puanlarının (92.20 ± 21.790) 22-23 yaş (112.19 ± 21.221) ve 24-25 yaş (118.43 ± 25.648) gruplarından anlamlı bir şekilde daha düşük olduğunu, 24-25 yaş grubunun ise (118.43 ± 25.648) 20-21 yaş (103.21 ± 21.327) grubundan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.8, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.8: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

4.6. Hipotez 5: Cinsiyete Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

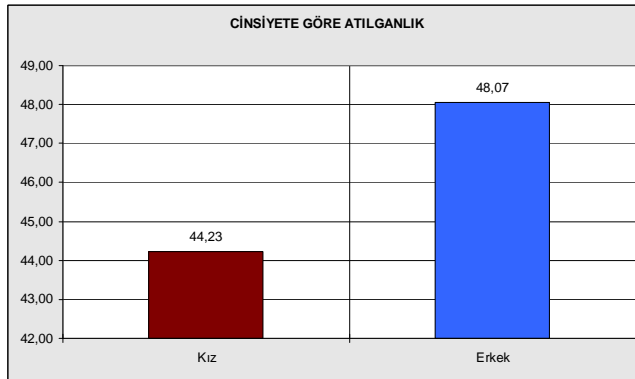
Cinsiyete bağlı olarak sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları kız ve erkek sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($t.05$; 4.741; $P<0.05$). Test sonuçları erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanlarının (34.93 ± 10.039) kızların puanlarından (28.24 ± 10.588) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.9, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.9: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.7. Hipotez 6: Cinsiyete Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları

Cinsiyete bağlı olarak sporcuların atılğanlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları kız ve erkek sporcuların atılğanlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($t.05$; 3.098 ; $P<0.05$). Test sonuçları erkeklerin atılğanlık puanlarının (48.07 ± 8.437) kızların puanlarından (44.23 ± 9.735) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.10, Ek 6 istatistik test sonuçları).

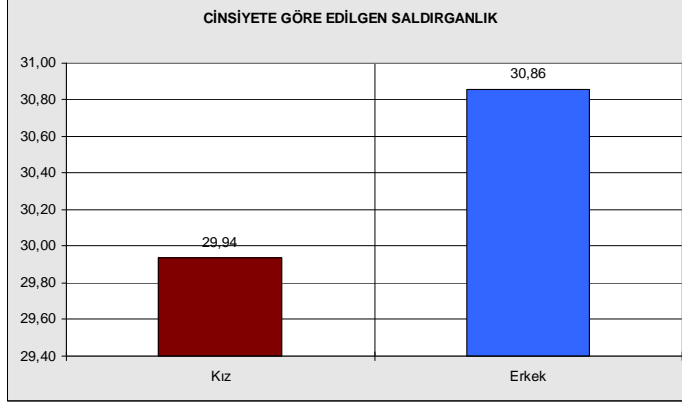

Grafik 4.10: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları

4.8. Hipotez 7: Cinsiyete Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Cinsiyete bağlı olarak sporcuların edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları kız ve erkek sporcuların edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t.05$; 0.561 ; $P>0.05$). Test sonuçları erkeklerin edilgen

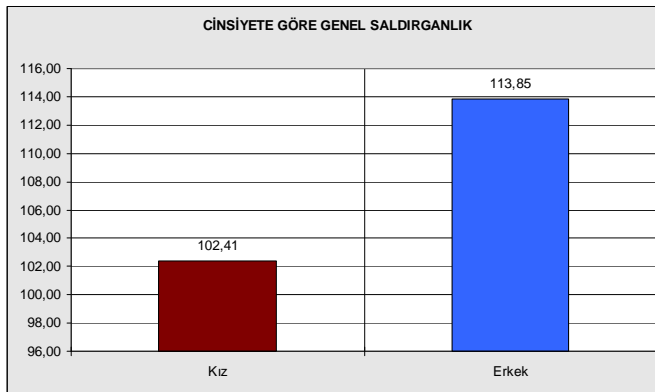
saldırıcılık puanlarının (30.86 ± 13.346) kızların puanlarından (29.94 ± 9.996) anlamsız bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.11, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.11: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

4.9. Hipotez 8: Cinsiyete Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

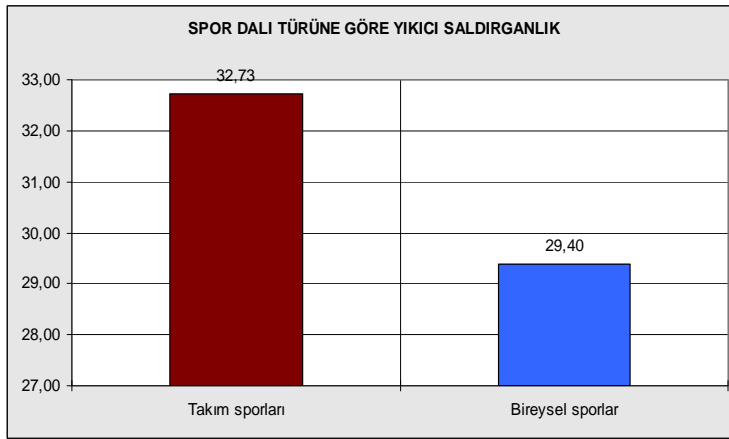
Cinsiyete bağlı olarak sporcuların genel saldırıcılık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları kız ve erkek sporcuların genel saldırıcılık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($t.05$; 3.557 ; $P<0.05$). Test sonuçları erkeklerin genel saldırıcılık puanlarının (113.85 ± 24.234) kızların puanlarından (102.41 ± 22.448) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.12, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.12: Cinsiyetlerine Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

4.10. Hipotez 9: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

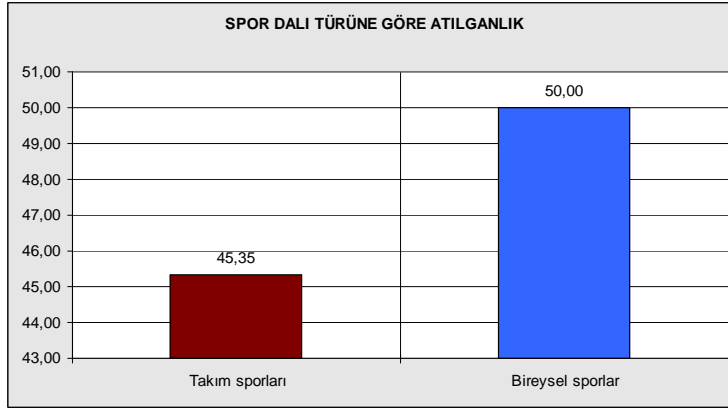
Spor türüne bağlı olarak sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları takım ve bireysel spor yapan sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t.05$; 1.898 ; $P>0.05$). Test sonuçları takım sporu yapan sporcuların yıkıcı saldırganlık puanlarının (32.73 ± 11.187) bireysel spor yapan sporcuların puanlarından (29.40 ± 8.865) anlamsız bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 13, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.13: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.11. Hipotez 10: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

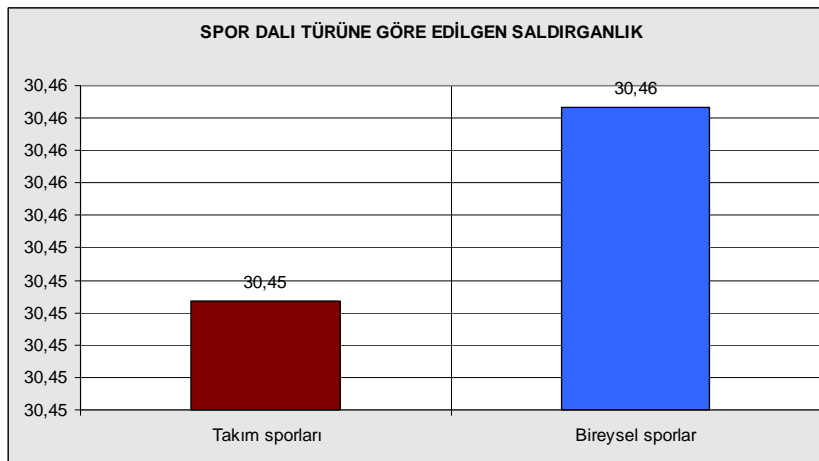
Spor türüne bağlı olarak sporcuların atılganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları takım ve bireysel spor yapan sporcuların atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi ($t.05$; 3.152 ; $P<0.05$). Test sonuçları bireysel spor yapan sporcuların atılganlık puanlarının (50.00 ± 8.397) takım sporu yapan sporcuların puanlarından (45.35 ± 9.192) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.14, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.14: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılğanlık Puanları

4.12. Hipotez 11: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırğanlık Puanları

Spor türüne bağılı olarak sporcuların edilgen saldırğanlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları takım ve bireysel spor yapan sporcuların edilgen saldırğanlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t.05$; 0.003 ; $P>0.05$). Test sonuçları bireysel spor yapan sporcuların edilgen saldırğanlık puanlarının (30.46 ± 10.370) takım sporu yapan sporcuların puanlarından (30.45 ± 12.419) anlamsız bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.15, Ek 6 istatistik test sonuçları).

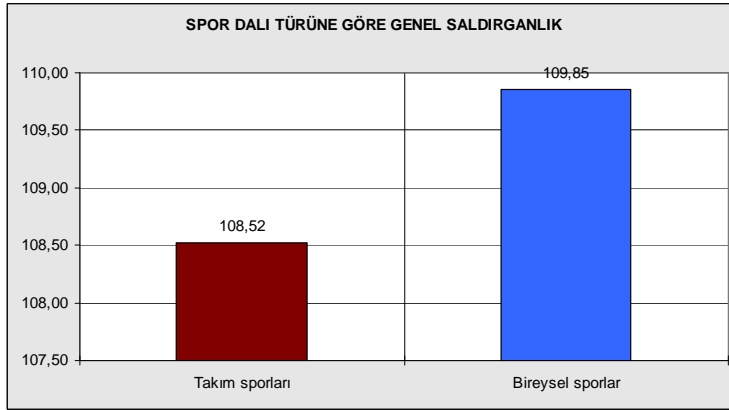

Grafik 4.15: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırğanlık Puanları

4.13. Hipotez 12: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırğanlık Puanları

Spor türüne bağılı olarak sporcuların genel saldırğanlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde

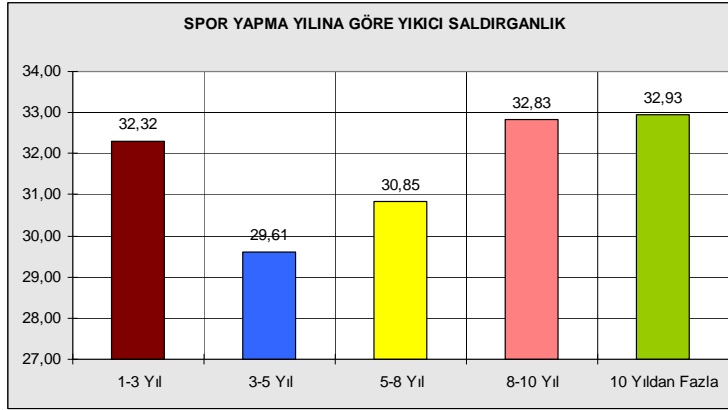
bağımsız iki grup için (independent sample t-test) t-testi uygulandı. Test sonuçları takım ve bireysel spor yapan sporcuların genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi ($t.05$; 0.337 ; $P>0.05$). Test sonuçları bireysel spor yapan sporcuların genel saldırganlık puanlarının (109.85 ± 18.913) takım sporu yapan sporcuların puanlarından (108.52 ± 25.422) anlamsız bir şekilde daha yüksek olduğunu gösterdi (Bak Grafik 4.16, Ek 6 istatistik test sonuçları).

Grafik 4.16: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

4.14. Hipotez 13: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

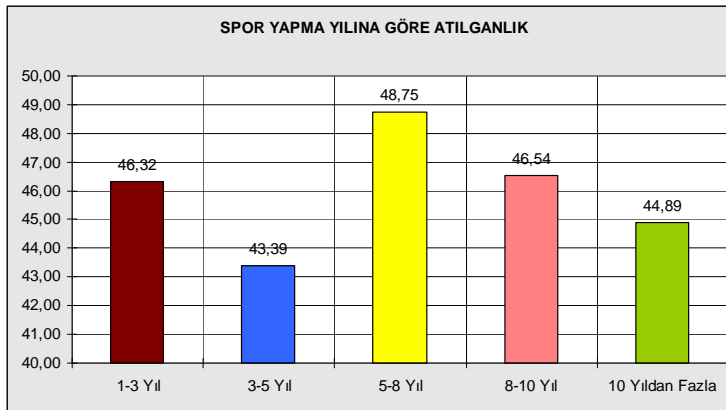
Spor yapma yılına göre sporcuların yıkıcı saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma yılına bağlı olarak grupların yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğunu gösterdi ($F 4,215$; 0.630 ; $P>0.05$). Test sonuçlarına bakıldığında sırasıyla 10 yıldan fazla, 8-10 yıl, 1-3 yıl, 5-8 yıl, 3-5 yıl spor yapanların yıkıcı saldırganlık puanları birbirlerinden yüksek çıkmasına rağmen bu farklar anlamsız bulunmuştur (Bak Grafik 4.17, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.17: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

4.15. Hipotez 14: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

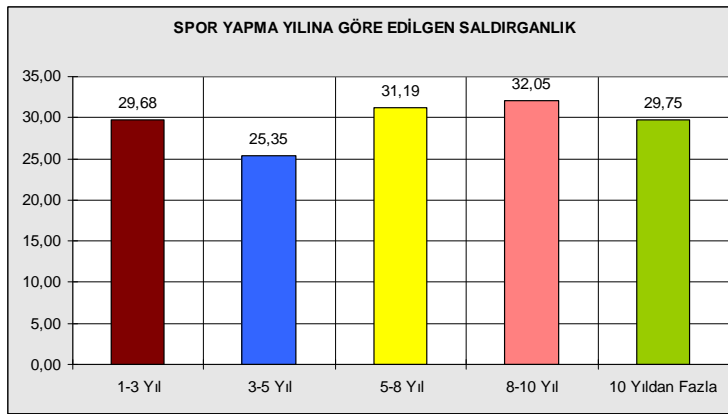
Spor yapma yılına göre sporcuların atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma yılına bağlı olarak grupların atılganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğunu gösterdi (F 4,215; 1.788; $P>0.05$). Test sonuçlarına bakıldığında sırasıyla 5-8 yıl, 8-10 yıl, 1-3 yıl, 10 yıldan fazla, 3-5 yıl spor yapanların yıkıcı saldırganlık puanları birbirlerinden yüksek çıkmasına rağmen bu farklar anlamsız bulunmuştur (Bak Grafik 4.18, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.18: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

4.16. Hipotez 15: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

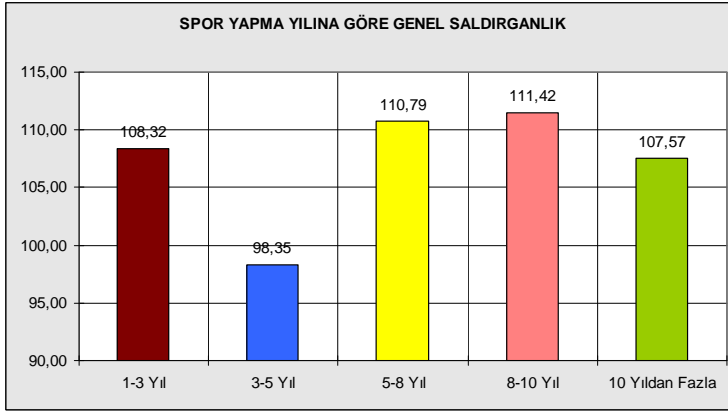
Spor yapma yılına göre sporcuların edilgen saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma yılına bağlı olarak grupların edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğunu gösterdi (F 4,215; 1.515; P>0.05). Test sonuçlarına bakıldığında sırasıyla 8-10 yıl, 5-8 yıl, 10 yıldan fazla, 1-3 yıl, 3-5 yıl spor yapanların edilgen saldırganlık puanları birbirlerinden yüksek çıkmasına rağmen bu farklar anlamsız bulunmuştur (Bak Grafik 4.19, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.19: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

4.17. Hipotez 16: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Spor yapma yılına göre sporcuların genel saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü anova (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları spor yapma yılına bağlı olarak grupların genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğunu gösterdi (F 4,215; 1.444; P>0.05). Test sonuçlarına bakıldığında sırasıyla 8-10 yıl, 5-8 yıl, 1-3 yıl, 10 yıldan fazla, 3-5 yıl spor yapanların genel saldırganlık puanları birbirlerinden yüksek çıkmasına rağmen bu farklar anlamsız bulunmuştur (Bak Grafik 4.20, Ek 6 İstatistik Test Sonuçları).

Grafik 4.20: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

5. TARTIŞMA

5.1. Hipotez 1: Yaş'a Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların yaş'a bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. 24-25 yaş grubu sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları 19 yaş ve altı, 20-21 yaş gruplarından manidar olarak yüksek bulunmuştur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar daha önce yapılmış çalışmalarla paralellik gösterirken (96), literatürdeki diğer çalışmalarla paralellik göstermedi (94, 108, 5, 99, 109).

Elde edilen bu sonuç, sporcuların yaşları ilerledikçe daha saldırgan olmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Bunun sebebi olarak sosyal faktörler ve çevre şartları bunun bir göstergesi olabilir.

5.2. Hipotez 2: Yaş'a Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların yaş'a bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. 22-23 yaş grubu sporcuların atılganlık puanları sırasıyla 24-25 yaş, 20-21 yaş, 26 yaş üstü ve 19 yaş altı gruplarından yüksek olmasına rağmen bu farklar manidar değildir. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik gösterirken (94, 108, 5, 99, 109), literatürdeki diğer çalışmalarla paralellik göstermedi (63, 96, 15, 47).

Şenyüzlü atılganlığın yaş'a bir ilişkisi bulunmaması, sonradan kazanılan bir davranış şekli olduğu düşüncesi çerçevesinde hayatın herhangi bir döneminde, farklı zaman dilimlerinde, çevresel faktörlerin etkisi ile kazanılabileceği görüşünü ortaya koymuştur (94).

Elde edilen bu sonuç, sporcunun yaşı ile atılganlığının birbiriyle ilişkilendirilmemesi gerektiğini, atılganlığın kişi de her zaman var olduğunu ve bunun farklı dönemlerde sosyal ve çevresel faktörlerin de etkisiyle ortaya çıktığını göstermektedir.

5.3. Hipotez 3: Yaşa Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların yaşa bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. 19 yaş ve altı grubu sporcuların edilgen saldırganlık puanları sırasıyla 22-23 yaş, 24-25 yaş, 26 yaş ve üstü gruplarından manidar olarak yüksek bulunmuştur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde paralellik gösterirken (96), literatürdeki diğer çalışmalarla paralellik göstermedi (94, 108, 5, 99, 109).

Elde edilen bu sonuç, genç yaşlardaki sporcuların, sporcu kimliklerinin henüz oturmadığını ve yeteri kadar olgunlaşmadıklarını bu yüzden de daha saldırgan davranışlar içerisinde olduğunu ortaya koyabilmektedir.

5.4. Hipotez 4: Yaşa Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların yaşa bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli ölçüde anlamlı olduğu bulunmuştur. 19 yaş ve altı grubu sporcuların genel saldırganlık puanları sırasıyla 22-23 yaş, 24-25 yaş, gruplarından, 20-21 yaş grubunun genel saldırganlık puanı ise 24-25 yaş grubundan manidar olarak düşük bulunmuştur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar literatürdeki önceki çalışmalarla genelde paralellik gösterirken (96, 21), literatürdeki diğer çalışmalarla paralellik göstermedi (94, 5, 99, 109, 43).

Elde edilen bu sonuç, genel olarak genç sporcuların yaşları kendilerinden büyük sporculara göre daha saldırgan olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun sebebi ise; yetişkinlik döneminin kimi sporcularda daha geç başlaması, onların kendilerini bir birey olarak ortaya koyabilmeleri için saldırgan davranışlarda bulunmalarına neden olabilmektedir.

5.5. Hipotez 5: Cinsiyete Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların cinsiyete bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Erkek sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları kız sporculardan manidar bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Erkek sporcuların kızlara oranla yıkıcı saldırganlıklarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir (94). Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen

1992 yılındaki araştırmaları sonucunda erkeklerin doğrudan saldırganlığa kızlardan daha fazla başvurduğunu bulmuşlardır (22).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine cinsiyet ile yıkıcı saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır (50, 32, 89, 109, 107, 96, 33,100) Dolayısıyla alan yazında fark sonuçların bulunduğu görölmektedir.

Elde edilen bu sonuca göre, erkeklerde yıkıcı saldırganlık puanının yüksek bulunması cinsiyete bağlı olarak değişen çevre şartları ve gelişen kişilikle de açıklanabilir. Bayan sporcularda ise bu farklılık gösterebilir. Bayan sporcuların fiziki ve ruhsal yapıları erkeklere göre daha hassas ve yumuşak olup, saldırganlığa kalıtımsal olarak erkekler kadar uygun değildirler. Bununla birlikte genel olarak saldırganlığın ortaya çıktığı müsabakalarda erkeklerin bu saldırganlığın meydana gelmesinde sebebiyet verdikleri görölmektedir.

5.6. Hipotez 6: Cinsiyete Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların cinsiyete bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Erkek sporcuların atılganlık puanları kız sporculardan manidar bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Yapılan araştırmalar bu araştırmada da olduğu gibi cinsiyet ile atılganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Dolayısıyla alan yazında ortak sonuçların olduğu görölmektedir (107).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine kız sporcuların erkeklere oranla atılganlıklarının anlamsız şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir (50, 94, 32, 89, 33, 100).

Bunun yanında cinsiyetin atılganlığı etkilemediğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (15).

Atılganlık bireyin başkalarının haklarını kabul ederek, kendi hakkını kullanmasını sağlayan davranış olarak tanımlanabilir. Atılganlıkta birey kendi haklarını, duygu ve düşüncelerini ifade ederken karşısındaki kişinin hakkını göz ardı etmez (44).

Araştırmadan elde edilen sonuçtan da yola çıkılarak, atılganlığın bir saldırganlık davranışı olarak değerlendirilebileceğini, çevresel faktörlere bağlı olarak sonradan öğrenilen ve fiziksel güce dayalı bir kavram olabileceği düşüncesiyle ortaya çıkan bir kavram olabileceği söylenebilir.

5.7. Hipotez 7: Cinsiyete Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların cinsiyete bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. Erkek sporcuların edilgen saldırganlık puanları kız sporculardan yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (94, 32, 107, 96, 33), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (50, 89, 109, 108, 100).

Erkek sporcuların edilgen saldırganlıklarının kız sporculardan yüksek bulunması sonucu, erkeklerin karşısındaki kişinin öfkesini ve kızgınlığını kazanmadan, kendi içindeki saldırganlık duygusunu tatmin etmesini amaçlamasıyla açıklanabilir. Edilgen saldırganlıkta amaç, karşısındaki soyut olarak değil somut olarak yaralamak olduğu için erkeklerin edilgen saldırganlıklarının her zaman bayanlara göre yüksek olacağı söylenebilir.

Şenyüzlü erkeklerin kızlardan daha fazla dolaylı saldırganlığı kullanması yine yıkıcı saldırganlıktaki açıklanan sebeplere bağlı olarak hedefe ulaşmadaki içsel ve dışsal faktörlere bağlanabileceğini öne sürmüştür (94).

Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, araştırmaları sonucunda kızların dolaylı saldırganlığa erkeklerden daha fazla başvurduğunu bulmuşlardır (22).

5.8. Hipotez 8: Cinsiyete Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların cinsiyete bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. Erkek sporcuların genel saldırganlık puanları kız sporculardan manidar bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Elde edilen bu sonuç, erkeklerin kızlara göre daha saldırgan, hırslı ve agresif bir yapıya sahip olmaları erkeklerin genetik faktörleri de göz önüne alınarak doğuştan böyle yaratılmalarıyla ilgili olabilir. Yapılan branşlar göz önüne alındığında, yapılan spor faaliyetlerinde erkeklerin tekniğin yanında kuvveti daha çok kullanmaları saldırgan olmalarını ortaya koyabilmektedir.

Yapılan araştırmalar bu araştırmada da olduğu gibi erkek sporcuların kızlara oranla genel saldırganlıklarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir (94, 91, 65, 102, 11, 38,).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine cinsiyet ile genel saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır (50, 32, 89, 109, 107, 96,33, 100, 86, 20).

5.9. Hipotez 9: Spor Türüne Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor türüne bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. Takım sporu yapan sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları bireysel spor yapan sporculardan yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, takım sporu yapanların bireysel spor yapanlardan manidar olmasa da yüksek derecede saldırgan olduklarını ortaya koymaktadır.

Takım sporları yapan sporcuların müsabaka esnasında saldırgan olmalarına sebebiyet verecek takım arkadaşları, rakip takım oyuncularını, antrenörler, hakemler ve taraftarlar gibi faktörler söz konusudur. Bir sporcu kendisiyle alakalı olmasa bile takım arkadaşının yapmış olduğu saldırgan davranıştan etkilenip kendisi de saldırgan davranışlar sergileyebilir. Bireysel sporlarda ise sporcular kendi yaptıkları davranışlardan kendileri sorumludurlar. Çevresel faktörlerin olduğu durumlar bireysel sporları da etkilese de sporcu kendi kararlarını müsabaka esnasında kendisi verir ve saldırgan olup olmayacağı kendisi tarafından belirlenir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar önceki çalışmada elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir (32, 109,107).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine spor türüne göre sporcuların yıkıcı saldırganlık düzeyleri anlamlı bulunmuştur (50, 100).

5.10. Hipotez 10: Spor Türüne Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor türüne bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. Bireysel spor yapan sporcuların atılganlık puanları takım sporu yapan sporculardan manidar bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Elde edilen bu sonuca göre bireysel sporlar yapan sporcularda atılganlık seviyesi her ne kadar yüksek olsa da takım sporları ve bireysel sporlar yapanların atılgan davranışları farklı düşünülmemelidir. Sporcular rakip takım oyuncularının agresifleştiren oyun stratejisinde oynayarak rakibini daha saldırgan bir oyun stratejisi sergilemesine sebep olabilirler. Örneğin; bir tenis oyuncusu rakip sporcuya direkt bir saldırgan davranışta bulunamasa bile, oyunu rakibinden daha atak oynayarak, topu rakip sahaya daha sert göndererek ve topu rakibin uzanamayacağı noktalara vurarak rakibini daha saldırgan bir oyuna sürükleyebilir.

Yapılan araştırmalar bu araştırmada da olduğu gibi spor türüne göre sporcuların atılganlıklarının anlamlı olduğu bulunmuştur (32, 109, 107).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine spor türüne göre sporcuların atılganlık düzeyleri atılganlıklarının anlamsız olduğunu göstermektedir (50, 100).

5.11. Hipotez 11: Spor Türüne Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor türüne bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. Bireysel spor yapan sporcuların edilgen saldırganlık puanları takım sporu yapan sporculardan yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H₀ hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu sonuç, spor türü ne olursa olsun içerisinde biraz da olsa saldırganlığın var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu saldırgan davranışlar kişiye, yapılan spor türüne, sporun yapıldığı şartlara ve koşullara göre farklılıklar gösterebilir.

Yapılan araştırmalar bu araştırmanın sonuçlarına benzerlik gösterip, spor türüne göre sporcuların edilgen saldırganlık düzeylerini anlamlı bulunmamıştır (32, 109, 107).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine spor türüne göre sporcuların edilgen saldırganlık düzeyleri bireysel spor yapanların takım sporu yapanlardan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (50, 100).

5.12. Hipotez 12: Spor Türüne Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor türüne bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. Bireysel spor yapan sporcuların genel saldırganlık puanları takım sporu yapan sporculardan yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu sonuç, sporun genel olarak saldırganlıkla iç içe olduğunu göstermektedir. Sporda farklı branşlarda mücadele edilse de saldırganlığın spor müsabakalarının içinde daima var olduğu rahatlıkla söyleyebiliriz. Saldırganlığın türleri, spor müsabakalarına göre farklılıklar göstermiş olsa da, sporcuların psikolojik durumları, çevresel faktörler, kalımsal faktörler vb. saldırganlığın en önemli sebeplerindedir.

Yapılan araştırmalarda spor türüne göre sporcuların genel saldırganlık puanları anlamlı bulunmamıştır (50, 32, 109, 107, 86, 102).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine bireysel spor yapanların takım sporu yapanlardan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (100).

5.13. Hipotez 13: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor yapma yılına bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. 10 yıldan fazla spor yapan sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları sırasıyla 8-10 yıl, 1-3 yıl, 5-8 yıl, 3-5 yıl spor yapanların puanlarından yüksek

bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu sonuç, spor yapma yılı ne kadar uzun olursa yıkıcı saldırganlığın o kadar arttığını ortaya koymaktadır. Bu da sporun zaman geçtikçe sporcu da tükenmişlik, agresiflik ve saldırgan bir kişi olmaya yönelik eğilimini ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan araştırmalarda spor yapma yılına göre sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları bu çalışmayla paralellik göstermektedir (109, 86, 89).

5.14. Hipotez 14: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Atılganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor yapma yılına bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. 5-8 yıl spor yapan sporcuların atılganlık puanları sırasıyla 8-10 yıl, 1-3 yıl, 10 yıldan fazla, 3-5 yıl spor yapanların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Bu sonuçlara göre, spora ilk başladığı yıllarda ve sporun ilerleyen dönemlerinde atılgan davranışların ortaya çıktığı söylenebilir. İlk zamanlarda sporun içerisinde olup biteni anlama çabası sporcuları atılgan davranışlarda bulunmasından uzaklaştırmış olabilir. Zaman geçtikçe ve tecrübe kazandıkça da aynı şekilde sporcular olgunlaşıp bu tarz saldırgan davranışlardan kaçınmış olabilirler. Bu bize spora ilk başladığında ve yıllar geçtikçe yapılan saldırgan davranışların paralel şekilde artıp, azaldığını göstermektedir.

Yapılan araştırmalarda spor yapma yılına göre atılganlık puanları bu çalışmayla paralellik göstermektedir (75, 89).

Bazı araştırmalarda ise bu bulguların tersine spor yapma yılına göre sporcuların atılganlık puanları bu çalışmayla paralellik göstermemektedir (99).

5.15. Hipotez 15: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Edilgen Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor yapma yılına bağlı olarak edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu

bulunmuştur. 8-10 yıl spor yapan sporcuların edilgen saldırganlık puanları sırasıyla 5-8 yıl, 10 yıldan fazla, 1-3 yıl, 3-5 yıl spor yapanların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu sonuç, 8-10 yıl spor yapan sporcuların edilgen saldırganlıkları biraz farklılık gösterebilecek olsa da, genel olarak sporcuların edilgen saldırganlıklarının benzer düzeyde olduklarını söyleyebiliriz.

Yapılan araştırmalarda spor yapma yılına göre sporcuların yıkıcı saldırganlık puanları bu çalışmayla paralellik göstermemektedir (89, 5).

5.16. Hipotez 16: Spor Yapma Yılına Göre Sporcuların Genel Saldırganlık Puanları

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sporcuların spor yapma yılına bağlı olarak genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. 8-10 yıl spor yapan sporcuların genel saldırganlık puanları sırasıyla 5-8 yıl, 1-3 yıl, 10 yıldan fazla, 3-5 yıl spor yapanların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farkın anlamsız olduğu bulunmuştur. Bu durumda H0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçla, sporcuların genel olarak saldırgan davranışlar içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuçlar yıllara göre değişkenlik göstermiş olsa da, aralarındaki farkın anlamsız olması saldırganlığın bir spor branşına girmeden önce de insanlarda var olabileceğini fakat spor yapmaya başladıktan sonra bunun ortaya çıktığı söylenebilir.

Yapılan araştırmalarda spor yapma yılına göre sporcuların genel saldırganlık puanları bu çalışmayla paralellik göstermektedir (89, 86).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Araştırmada bulgulardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar;

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan sporcu öğrencilerin yaşa göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrenciler büyüdükçe yıkıcı saldırganlık puanlarının arttığı tespit edilmiş olsa da 26 yaş ve üstü sporcularda yıkıcı saldırganlığın azalmaya başladığı tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan sporcu öğrencilerin yaşa göre atılganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrenciler atılganlık puanları belli bir yaşa kadar arttığı ve bu yaştan sonra sporcuların yaşı ilerledikçe atılganlık seviyelerinin azaldığı tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrencilerin yaşları büyüdükçe genel olarak edilgen saldırganlık puanlarının arttığı tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin yaşa göre genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Sporcuların yaşları büyüdükçe genel saldırganlık puanlarının arttığı tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Erkek sporcuların yıkıcı saldırganlık puanlarının kız sporculardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre atılganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Erkek sporcuların atılganlık puanlarının kız sporculardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Erkek sporcuların edilgen saldırganlık puanlarının kız sporculardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Erkek sporcuların atılmalık puanlarının kız sporculardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor türüne göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Takım sporu yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının bireysel spor yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor türüne göre atılmalık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Bireysel spor yapan öğrencilerin atılmalık puanlarının takım sporu yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor türüne göre edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Bireysel spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının takım sporu yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor türüne göre genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Bireysel spor yapan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının takım sporu yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor yapma yılına göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor yapma yılına göre atılmalık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor yapma yılına göre edilgen saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin spor yapma yılına göre genel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

6.2. Öneriler

1- Takım sporları ve bireysel sporlarda farklı kontrol grupları oluşturularak benzer çalışmalar yapılması önerilir.

2- Benzer çalışmaların amatör, profesyonel ve elit sporculara uygulanarak, sonuçlarının ülke sporuna fayda getirecek şekilde uygulamaya koyulması önerilir.

3- Üniversitede takım sporları ve bireysel spor faaliyetlerinin koordinatörlüğünü yapan takım sorumlularının, öğrencilere örnek davranışlarda bulunmaları ve öğrencileri saldırganlığa itecek davranışlardan kaçınmaları önerilir.

4- Antrenörlerin Fair Play ruhuyla mücadele eden sporcular yetiştirmeleri, aynı zamanda sporun dostluk, barış ve kardeşlik olduğunu sporcularına unutturmamaları gerektiği önerilir.

5- Günümüzde sporda saldırgan davranışların artması sebebiyle, benzer çalışmaların farklı bölgelerde, farklı üniversitelerde ve farklı örneklem grupları üzerinde yapılması önerilir.

6- Yapılan yarışmaları kazanma-kaybetme döngüsünden çıkarıp daha çok festival ve şölen havasına büründürerek sporun eğlenceli yönünün ortaya koyulmaya çalışması önerilir.

7- Ülkemizdeki spora başlama yaşını düşürmeye yönelik yapılan çalışmaların desteklenmesi konusunda bütün eğitim kurumlarının ve bilim insanlarının özverili şekilde gerekli çalışmaları yapmaları önerilir.

8- Üniversitelerde belli zaman aralıklarında spor kültürünün gelişmesi amacıyla seminerler ve eğitimler verilmesi önerilir.

9- Sporda saldırganlığı tetikleyecek davranışlardan saha içerisinde ve dışarısında kaçınılması gerektiğinin sporculara öğretilmesi önerilir.

10- Nitel araştırma yöntemleriyle yeni çalışmalar yapılarak, literatüre farklı bakış açısıyla birlikte katkılar sağlanabilir.

Coğrafi bölgelere göre ve yaşadığı çevre koşulları göz önüne alınarak yeniden bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
2. Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. Akt: ARIK, A.: Motivasyon ve Heyecan Ders Notları, s. 198, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
3. Acet, M., Akkoyunlu, Y., Kalkavan, A., Koç, H. (2010). Üniversitelerarası Salon Futbolu Müsabakalarına Katılan Bayan Futbolcuların Sporda Saldırganlık ve Şiddet Anlayışlarının Araştırılması. *11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 10-12 Kasım 2010, Antalya.
4. Acet, M., Kalkavan, A., Koç, H., Demirel, P., Şinoforoğlu, O.T., (2006). Okullararası Yarışmalarda Dereceye Giren Sporcu Erkek Öğrencilerin Sporda Saldırganlık ve Şiddet İle İlgili Görüşlerinin Araştırılması, *Bildiri Kitabı*, 9. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, Muğla Üniversitesi, Atatürk Kültür Merkezi, 3-5 Kasım, 899-904.
5. Açak, M. (2011). *İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
6. Afyon, Y. A., Özkan, H. ve Yıldız, S. M. (2005). Profesyonel Futbol Takımlarının Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. Cilt.3.,3.
7. Aktaş vd. (2004). Profesyonel Erkek Basketbolcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Maç Başarıları Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. II, (3), 127-134.
8. Altuner, D. ve ark. (2009). Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*. 7 (2),87-94.
9. Anders L. Sønderlund, Kerry O'Brien, Peter Kremer, Bosco Rowland, Florentine De Groot, Petra Staiger, Lucy Zinkiewicz, Peter G. Miller (2014). The association between sports participation, alcohol use and aggression and violence: A systematic review. *Journal of Science and Medicine in Sport*. 17, 2–7.
10. Arkonaç, A.S. (1998). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Alfa Basımevi.

11. Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., Saygın, Y. (2010). Ergenlerde Saldırganlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-388.
12. AÜAÖF (1993). *Spor Psikolojisi*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
13. AÜAÖF (2012). *Spor Bilimlerine Giriş*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
14. AÜAÖF (2013). *Sosyal Psikolojisi*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
15. Aydın, B. (1991). Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini Açısından Atılganlık Seviyesinin İncelenmesi. *M.Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 3, 25-36.
16. Balcıoğlu, İ. (2003). *Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi*. İstanbul: Bilge Yayınları.
17. Balcıoğlu, İ., (2001), *Şiddet ve Toplum*, Bilge Yayınları, 45-46. 3.Baskı , İstanbul.
18. Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall.
19. Başer, E. (1998). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
20. Baumann, S. (1994). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. (Çev. C. İkizler, A.O. Özcan). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
21. Bayram, Y. (2012). *Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
22. Björkqvist, Kaj, Kirsti M. J. Lagerspetz ve Ari Kaukiainen. (1992). Do Girls Manipulate and Boys Fight?. *Developmental Trends in Regard to Direct and Indirect Aggression. Aggressive Behavior*. 18: 117-127.
23. Bostan, G., Kılıçgil, E. (2008). Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencisi Olan Ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Saldırganlık Boyutları. *Spormetre, Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2008 3 : 133-140.

24. Catharina P. Cross ve Anna Campbell (2011). Women's Agression. *Agression and Violent Behaviour*.16, 390-39.
25. Cengiz vd. (2008). Futbol Hakemlerinin Saldırganlık Tiplerinin Klasman Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2.
26. Cengiz, R. (2004). *Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
27. Cox, R. H. (1985). *Sport Psychology*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown
28. Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
29. Dalbudak, İ. (2012). *13-15 Yaş Arası Görme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
30. Dawn E. Stephens, Brenda Jo Light Bredemeier (1996). Sport Psychology Moral Atmosphere and Judgments About Aggression in Girls' Soccer: Relationships Among Moral and Motivational Variables. *JSEP Journal of Sport and Exercise Psychology*, Volume 18, Issue 2, June 1996.
31. Demirel, P., Kalkavan, A., Acet, M., Koç, H. ve Şinoforoğlu, O.T. (2006). Okullar arası Yarışmalarda Dereceye Giren Sporcu Kız Öğrencilerin Sporda Saldırganlık ve Şiddet ile İlgili Görüşlerinin Araştırılması. 9. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*, 3-5 Kasım 2006, Muğla. 854-857.
32. Dervent, F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
33. Dervent, F., Arslanoğlu, E., Şenel, Ö. (2010). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul İli Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 521-533
34. Doğan, O. (2005). *Spor Psikolojisi*. Adana: Nobel Kitapevi.
35. Donat Bacioğlu, S. ve Özdemir, Y. (2012).İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları İle Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler. *ULUSLARARASI E-DERGİ Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt:2 Sayı:2.

36. Duque, Luis.F., Joanne Klevens ve Clemencia Ramirez. (2003). Overlap and Correlates of Different Types of Aggression Among Adults: Results From A Cross-Sectional Survey In Bogotá, Colombia. *Aggressive Behavior*. 29, 191-201.
37. Dürdane, D. (2011). *Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
38. Efilti, E.(2008). Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencileri Saldırganlık Ve Denetim Odağının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 213-230.
39. Erdemli, A. (1995). *İnsan, Spor ve Olimpizm*. İstanbul: Sarmal Yayınları.
40. Erdoğan, M.Y.(2010). Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmeleri. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13 November, Antalya.
41. Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:21, 205-221.
42. Eroğlu, S. E. (2009). *Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
43. Ersoy, A., Tazegül, Ü., Sancaklı, H. (2012). Güreşçilerin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Açısından İncelenmesi (Ankara İli Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 385-397.
44. Erşan E.E., Doğan O., Doğan S. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açısından Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 2009; 31: 231-238.
45. Fişek, K. (1983). *Spor Yönetimi*. Ankara:SBF Yayınları, No: 525.
46. Fromm E. (2011) *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. (Çev. Ş. Alpagut.) İstanbul: Payet Yayınları.

47. Gacar, A. ve Coşkun Z. (2010). Güreşçilerin Atılganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 5 Sayı: 3, 195-203.
48. Green, Laura, R., Deborah, R., Richardson ve Tania Lago. (1996). “How Do Friendship, Indirect and Direct Aggression Relate?”. *Aggressive Behavior*, 22: 81-86.
49. Gümüşdağ, H. (2004). *Profesyonel Futbolda Fauller ve Saldırganlık Teorileri Bakımından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
50. Güner, B.Ç. (2006). *Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. 19 Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.Samsun.
51. Güner, B.Ç. (2006). *Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. 19 Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.Samsun. Akt: Roadburg, A., (1980) . Factors Precipitating Fan Violence: A Comparison of Professional Soccer in Britain and North America. *British Journal of Sociology*, 31(5),265-276
52. Harleigh, B.T. (1964). *Sosyal Grup Çalışması: Prensipler Ve Tatkibatı*. (Çev. N. Ulusoy). Ankara: Gürsoy Basımevi.
53. Hortaçsu, N. (1998). *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
54. İkizler, C. Karagözoğlu, C. (1997) *Sporda Başarının Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
55. Kabak, F. (2009). *Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
56. Kalkavan, A. Acet, M. Özdilek, Ç. Karavelioğlu, M. B. Koç, H. Şinforoğlu O. T. (2007). Minik ve Miniminiklerde Lig Müsabakalarına Katılan Futbolcuların Sporda Saldırganlık ve Şiddet Anlayışlarının İncelenmesi. *Fenerbahçe Spor Kulübü 100. Yıl Spor ve Bilim Kongresi Bildiri Kitabı*.

57. Karaca, M. (2007). *Organizasyonlarda Saldırgan Davranışlara Maruz Kalma ve Mağdurların Kişiliğiyle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
58. Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (10. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
59. Karasüleymanoğlu, A. (1989). *Yeni Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Engin Yayınları.
60. Karataş, H., Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbalığa Yaklaşım. *DEYHYO ED*, 2 (2), 61-74.
61. Karataş, Z. (2008). Lise Öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 277-294.
62. Karayılmaz, A. (2006). *Amatör Küme Futbolcularını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
63. Kaya, Z. (2001). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Atılganlık ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
64. Kesen, N. F., Deniz, M. E. ve Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasında İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:17, ss.353-364.
65. Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
66. Kırımoğlu, H ve ark.(2008).Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2.
67. Koç, Ş. (1994). *Spor Psikolojisine Giriş*. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.
68. Konter, E. (1995). *Sporda Motivasyon*, İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.
69. Konter, E. (2006). *Spor Psikolojisi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayınevi.

70. Kozanoğlu, C. (1996). *Türkiye’de Futbol*. “Bu Maçı Alıcaz. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
71. Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
72. Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Açından Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.
73. Kuru, E. (2000). *Sporda Psikoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
74. Martin, R., Watson, D. & Wan, C. K. (2000). A three-factor model of trait anger: Dimensions of affect, behavior and cognition. *Journal of Personality*, 68, 870-897.
75. Menteş, A. (2007). *Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Sporun Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
76. Meysam Rahimizadeh, Batoul Arabnarmi, Mehran Mizany, Mehdi Shahbazi, Zahra Kaviri Bidgoli (2011). Determining the difference of aggression in Male & Female, athlete and non-athlete students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 30, 2264 – 2267.
77. Mihaela Rodica Marasescu (2013). Athletes’ Involvement in Violence and Aggression within the Context of Sports Competition. *Contemporary Readings in Law and Social Justice Volume 5(2)*, 183-188.
78. Morgan, C.T. (1980). *Psikolojiye Giriş* (Çev.: Arıcı H., ve öte.), Ankara :Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
79. Motahareh Moslehi, Abdulamir Saiiri, Fatemeh Marashiyan (2011). Study of the relationship between Kyphosis, anxiety, depression and aggression of high school boy students. *Procedia Social and Behavioral Science*. 15,1798–1801.
80. Orhun, A. (1991). *Pedagojik Açından Performans Sporunu*, (Der: Erdemli, A.) Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Meva Yayınları.
81. Öncü, E. (2002). *Türkiye Profesyonel Futbol 1. Süper Ligi 2001-2002 Futbol Sezonunda Müsabaka Ortamında Sergilenen Saldırgan Davranışların Hangi Faktörlere Bağlı Olarak Değiştiğinin Tespit Edilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

82. Özbaydar, S. (1983). *İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
83. Özdevecioğlu, M. ve Y.Yalçın.(2010). Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1):48-61.
84. Özen, Ü. Eygü, H. ve Kabakuş A.K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 7, Ocak 2013.
85. Özerkan, K. N. (2004). *Spor Psikolojisine Giriş*, Temel Kavramlar. İstanbul: Nobel Yayınları.
86. Özkatar Kaya. E. (2010). *18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
87. Russell, G. W. (2008). *Aggression in the Sports World: A Social Psychological Perspective*, Department of Psychology & Neuroscience, University of Lethbridge, Canada.
88. Saçaklı, M. (1994), “*Psikolojik ve Sosyolojik Açından Sporda Şiddet*” , 1. Olimpik Akademi Dergisi, TMOK Yayınları, Sayı: 1-2, 22-30.
89. Solak, N. (2011). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Çorum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
90. Steffgen, G., Recchia, S., Viechtbauer, W. (2013). The Link Between School Climate and Violence in School: A Meta-Analytic Review. *Aggression and Violent Behavior*, 18(2), 300-309.
91. Şahan, M. (2007). *Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
92. Şahin H. M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

93. Şahin, E. S. (2007). *Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
94. Şenyüzlü, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
95. Talimciler, A. (2003). *Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
96. Tekin, A., Tekin, G. ve Eliöz, M. (2011). Kick-Boksörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 34-48.
97. Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*. Mersin: Eylül Kitap ve Yayınevi.
98. Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*. Mersin: Eylül Kitap ve Yayınevi. Akt: Lorenz, K. (1966). *On Agression*, Harcourt, Brace and World.
99. Topuz, R. (2008). *Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
100. Tutkun, E. vd. (2010). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
101. Tuzgöl, M. (1998). *Ana- Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
102. Yalçın, Y. (2009). *Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
103. Yaşankul, N. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri Ve Eğitim Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.

104. Yetim, A (2011). *Sosyoloji ve Spor*. Akt: Coakley, Joy J., *Spor In Society, Issues and Controversies*, College Publishing, Santa Clara, 1986.
105. Yetim, A. (2011). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Berikan Yayınevi.
106. Yıldırım, H. L. (2009). *Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Olaylarına Bakış Açıları*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
107. Yıldız, S. (2009). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
108. Yılmaz, İ. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
109. Yılmaz, S. (2013). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
110. Zani, B. ve Kirchler, E. (1991). When Violence Overshadows The Spirit of Sporting Competition: Italian Football Fans and Their Clubs. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Vol.1. 5-21.

EKLER**Ek-1: Bilimsel Çalışma İzni**

T.C.
DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Sayı :91647215/2
Konu : Bilimsel Çalışma İzni Hk.

06 / 01 / 2014

İLGİLİ MAKAMA

Üniversitemiz, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisi olan **Fatih KIRKBİR**' in yürütmekte olduğu "*Üniversiteler arasında yapılır spor müsabakalarında yarışan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması*" konulu Yüksek Lisans Tez çalışması kapsamında; Üniversitenizde anket çalışması yapacaktır. Üniversitenizde uygulanacak olan anket çalışması ekte sunulmuştur.

Gereğini Bilginize Arz Ederim

Doç. Dr. Mehmet ACET
Bed. Egt. ve Spor Anabilim Dalı Başkanı

Ek-2: Yazışmalar

T.C
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
KÜTAHYA

Anabilim dalınızın 201271511029 numaralı kayıtlı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Danışmanım olan Doç. Dr. Mehmet ACET ile birlikte "Üniversiteler arasında yapılan spor müsabakalarında yarışan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması" konulu yüksek lisans tez çalışması yapmak istiyorum. Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde gerekli izin ve bu çalışmayı yapacağıma dair bir yazının tarafıma verilmesi hususunda;

Gereğini arz ederim.

16.12.2013

Fatih KIRKBİR

Ekler;

1. Demografik Kısım Saldırganlık Envanter (2 sayfa)

Ek-3: Veri Formu**ANKET FORMU**

Değerli sporcu arkadaşlarım;

Bu anketin amacı; Karadeniz Teknik Üniversitesinde okuyan ve üniversiteler arası müsabakalara katılan sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesidir.

İki bölümden oluşan anketin 1. Bölümünde "Genel bilgiler" 2. Bölümde ise "Saldırganlık davranışlarının belirlenmesiyle" ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu anket sadece bilimsel bir araştırma amaçlı olduğu için isim yazmanıza gerek yoktur. Aşağıdaki sorulardan size uygun seçeneğe işaret koyarak veya boş bırakılmış yerlere(...)bu konudaki düşüncelerinizi yazmanızı bekliyorum. Katkılarınız için teşekkür eder saygılarımı sunarım.

GENEL BİLGİLER

1.Yaşınız : a) <19 Yaş ve Altı b) 20-21 yaş c)22-23 yaş d)24-25 Yaş e) 26 yaş ve üzeri

2. Cinsiyetiniz : a) Kız b) Erkek

3. Kaç yıldan beri aktif olarak spor yapıyorsunuz?

a)1-3 b)3-5 c)5-8 d) 8-10 e)10-20

4. Hangi spor branşıyla ilgileniyorsunuz?.....

5. Babanızın eğitim durumu?

a)İlkokul b)Ortaokul c)Lise d)Üniversite e)Yüksek lisans f) Doktora

6. Annenizin eğitim durumu?

a)İlkokul b)Ortaokul c)Lise d)Üniversite e)Yüksek lisans f) Doktora

7. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

a) 600 TL'den az b) 601-1500 TL c) 1.501-2.500 TL

d) 2.501-3 500 TL. e) 3 501-4 500 TL f) 4.501 TL ve üstü

8 Sigara kullanıyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

9.Alkol kullanıyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

Ek-4: İpek İlter Kiper'in Saldırganlık Envanteri

SALDIRGANLIK ENVANTERİ		Bana Çok Uygun	Bana Kısmen Uygun	Bana Uygun	Kararsızım	Bana Uygun Değil	Kısmen Uygun Değil	Hiç Uygun Değil
1	Haklı olan kişi, karşındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir.							
2	Beni öfkeliendiren kişiye genellikle öfkelenirim							
3	Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır							
4	Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneğin; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.							
5	Başarısızlık karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam.							
6	Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.							
7	Bir kişi beni küçük düşürmezse içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim							
8	Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem, imada bulunurum							
9	Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum.							
10	Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşünceyi savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.							
11	Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim							
12	Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz rahatça açılabilirim.							
13	Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüeyebilirim.							
14	Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağızımdan çıkan sözlerin farkında olmam.							
15	Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.							
16	Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım.							
17	Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da, ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir işe benzemez.							
18	Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.							
19	Bir kimseyi görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim							
20	Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşünceyi savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.							
21	Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.							
22	Benimkini tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir.							
23	Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim.							
24	Kişinin hakkını yedirmemek amacıyla başkalarının hakkını yemesi ters bir davranış değildir.							
25	Çevremdekiler istediklerimi yapana dek, imalar, işnelemelerle onları tedirgin ederim.							
26	İstemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparım.							
27	Bir arkadaşım bir isteğimi yapmamakta direnirse ona, vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım.							
28	Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm.							
29	Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim							
30	İstemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm							

101	2	1	4	5	4	3	4	1	2	1	-3	0	-3	-1	-1	-3	-3	-1	1	0	0	0	-3	-3	-1	-1	-1	-2	-3	0	3	-3	3	-2	-3	15	34	14	63		
102	2	1	4	5	4	3	4	1	2	1	-3	0	-3	-1	-1	-3	-3	-1	1	0	0	0	-3	-3	-1	-1	-1	-2	-3	0	3	-3	3	-2	-3	15	34	14	63		
103	2	1	2	5	4	4	6	2	2	1	-2	0	-2	1	2	1	-2	0	-1	1	0	-2	-3	-2	-3	0	-2	-1	-2	-3	-3	3	1	-2	-2	19	34	7	60		
104	1	1	1	5	4	4	5	2	2	1	-2	0	-2	1	2	1	-2	0	-1	1	0	-2	-2	-2	-2	0	-2	-2	-2	-2	0	1	-1	-2	-2	19	33	11	63		
105	2	1	2	5	2	1	2	2	2	1	0	3	1	0	0	1	-3	-1	-2	-1	0	0	-2	-3	-1	1	0	-1	-1	-3	-1	-1	0	-1	-1	32	32	16	80		
106	2	1	2	5	2	1	2	2	2	1	0	3	1	0	0	1	-3	-1	-2	-1	0	0	-2	-3	-1	1	0	-1	-1	-3	-1	-1	0	-1	-1	32	32	16	80		
107	4	1	5	5	4	4	6	2	2	1	0	0	1	1	0	0	1	-1	-1	0	1	-1	-2	-1	1	0	1	-1	-1	0	-1	0	-3	-3	27	35	32	94			
108	3	2	2	5	4	4	5	1	1	1	1	0	0	1	2	3	0	-3	-3	2	1	2	1	1	0	-1	-2	-1	-3	2	-1	-3	-3	-3	34	45	9	88			
109	1	2	1	5	5	4	4	2	2	1	1	0	0	-1	3	3	-2	-1	-1	3	3	2	1	1	-2	-2	-1	1	2	1	1	0	-2	0	0	35	43	13	91		
110	3	2	3	5	4	4	4	1	2	1	1	0	0	0	2	2	-3	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	3	1	1	0	-2	0	0	35	42	13	90	
111	2	2	3	5	4	3	3	2	2	1	1	0	0	-1	3	3	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	1	1	0	-2	0	-2	0	32	39	15	86		
112	2	2	5	5	4	3	3	1	1	1	1	0	0	0	3	3	-3	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	1	0	0	-2	-1	0	32	40	12	84		
113	2	2	3	5	3	3	3	1	2	1	1	0	0	0	3	3	-2	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	3	1	2	0	-1	-3	36	42	11	89		
114	1	2	3	5	3	1	3	2	2	1	1	0	0	0	3	2	-2	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-3	-2	-1	1	3	1	2	0	-1	-3	36	42	11	89	
115	2	2	4	5	3	3	3	1	2	1	1	0	0	-1	3	3	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	2	1	1	0	-2	0	0	35	43	13	91		
116	1	2	2	5	4	3	4	2	2	1	1	0	0	-1	3	3	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-2	-1	1	2	1	1	0	-2	0	0	35	43	13	91		
117	1	2	2	5	4	4	4	2	2	1	1	0	0	1	2	3	0	-3	-3	2	1	2	1	1	0	-1	-2	-2	-1	3	2	-1	1	3	-2	3	3	3	3		
118	1	2	2	5	4	4	4	2	2	1	1	0	0	0	1	3	0	-3	-3	2	1	2	1	1	0	-1	-2	-2	-1	3	2	-1	1	3	-2	3	3	3			
119	2	2	2	5	4	4	4	2	2	1	1	0	0	1	3	2	-2	-2	-2	3	2	2	1	1	-2	-3	-2	-1	1	3	1	2	0	-2	0	-1	-3	3			
120	2	2	2	5	4	4	4	2	2	1	1	0	0	-1	3	2	-2	-2	-1	-1	3	2	2	1	1	-2	-3	-2	-1	1	3	1	2	0	-2	0	-1	-3			
121	2	2	4	5	4	3	3	2	2	1	-1	-2	0	3	3	-2	-2	0	-3	-3	1	3	0	-1	-3	2	3	0	-1	3	0	-3	0	-1	2	0	-1	-2			
122	1	2	4	5	4	3	2	2	2	1	-3	0	3	1	-3	-1	-3	-1	-3	1	2	0	-1	0	-1	-1	1	1	1	0	-3	-3	-2	-1	-1	-2	20	47	14	81	
123	2	2	4	5	3	2	2	2	2	1	-3	-2	0	-1	-2	0	-1	-2	0	-1	-2	-3	-3	-2	-1	-2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
124	2	2	4	5	3	3	1	2	2	1	3	3	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3	2	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
125	3	2	4	5	4	3	5	2	2	1	0	2	-1	3	3	0	0	0	0	0	1	-2	-1	-1	-1	0	1	2	0	-1	1	1	0	-1	0	0	32	45	31	108	
126	2	1	5	6	4	4	6	2	2	1	0	3	3	3	2	3	-3	-3	-2	3	3	2	1	2	-3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
127	4	1	4	6	4	4	6	1	1	1	1	0	-1	-3	-3	-3	-2	-1	-1	-2	-3	-3	-1	-2	0	-1	-1	-3	3	0	-1	-1	-2	-3	0	0	15	10	18	43	
128	5	1	5	6	4	4	6	2	2	1	0	-1	0	-1	-2	-2	-2	-1	-3	-3	-1	-1	-3	-3	-1	0	0	3	3	2	-1	-1	-1	0	0	0	29	33	22	84	
129	4	1	4	6	4	3	5	2	2	1	3	2	0	-1	0	-2	-1	-1	-3	2	1	0	1	-1	-3	3	1	0	3	3	-2	-1	3	1	0	3	-1	40	38	116	
130	3	1	4	6	2	3	4	2	2	1	3	2	1	0	1	1	-1	-1	-1	3	3	1	-2	0	0	3	0	-1	-3	3	2	1	1	0	-2	1	3	46	40	39	125
131	5	1	4	6	3	4	5	1	1	1	0	-1	-2	0	-3	-2	-2	-1	0	-2	3	0	0	-1	-2	-2	-3	-1	0	-2	-3	-1	-1	-2	0	-1	19	17	15	51	
132	4	1	5	6	3	2	4	1	2	1	3	3	2	2	2	0	1	3	3	2	1	1	3	1	0	-1	2	1	0	0	-3	-2	1	3	3	2	1	47	38	48	133
133	3	1	4	6	4	4	4	2	2	1	3	-2	0	0	-1	-2	-3	-1	-3	-2	-2	-3	-1	0	-1	-2	-3	-1	-2	1	0	-2	-3	-1	-1	0	21	14	18	53	
134	4	1	4	6	3	4	5	2	1	1	3	2	2	1	2	2	-1	-1	0	3	2	3	3	-3	3	2	2	-1	-1	-3	3	0	2	2	0	49	41	45	135		
135	5	1	3	6	2	2	4	1	1	1	0	-1	0	-2	3	-2	0	-2	-3	-1	0	-1	-3	3	2	1	1	2	-1	-3	3	0	-2	0	2	30	40	90	90		
136	4	1	4	6	3	2	5	2	2	1	3	3	-3	2	2	1	3	3	-2	2	1	3	-2	3	0	-2	0	-1	2	2	1	1	3	3	2	49	47	44	140		
137	5	1	5	6	4	4	5	2	2	1	3	3	3	2	0	0	1	3	3	1	-1	-1	-3	2	-1	-3	2	-1	3	2	-1	3	2	3	3	41	48	46	135		
138	4	1	5	6	4	3	4	2	1	1	3	2	2	3	0	-1	3	3	2	1	2	1	2	-1	-1	-3	-1	3	2	2	-3	-3	-1	-1	3	2	46	46	35	121	
139	3	1	4	6	3	3	3	2	2	1	3	2	2	3	3	1	2	2	3	3	1	2	2	3	-1	-1	3	2	2	3	0	-3	1	3	2	3	3	3			
140	5	1	5	6	4	4	4	2	1	1	3	2	-1	-1	-1	-1	-3	2	-2	-2	1	0	-3	-2	0	0	3	2	2	1	0	0	-3	-3	3	3	3				
141	3	1	5	6	4	4	6	2	2	1	2	3	0	1	0	3	-1	-3	-2	2	2	0	2	0	-2	3	0	-1	2	2	3	0	-1	0	-3	0	3				
142	4	1	5	6	3	3	3	2	2	1	3	1	-2	-1	3	2	1	3	2	1	3	1	1	1	1	2	2	2	2	2	0	3	3	-3	-3	3	3	3			
143	4	2	5	6	3	3	3	2	2	1	3	1	-2	-1	3	2	1	3	2	1	3	1	1	1	1	2	2	2	2	2	0	3	3	-3	-3	3	3	3			
144	2	2	5	6	4	3	3	2	2	1	2	2	0	2	3	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	1	1	0	1	1	49	48	46	143	
145	4	2	5	6	4	3	3	2	2	1	2	2	0	2	3	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	1	1	0	1	1	3	3			
146	2	2	5	6	4	2	4	2	2	1	-2	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	30	37	33	100		
147	3	2	4	6	3	2	3	2	2	1	-3	-1	-3	1	3	3	-3	-3	-3	3	3	1	-1	-3	-3	-3	3	3	0	-1	-3	-3	-3	-3	-3	18	59	7	84		
148	3	2	2	6	2	1	3	2	2	1	-3	-1	-3	1	3	3	-3	-3	3	3	1	-1	-3	-3	-3	3	3	0	-1	-3	-3	-3	-3	-3	-3	18	59	7	84		
149	2	2	3	6	3	4	3	2	1	1	-1	0	3	1	2	3	-2	-1	-3	2	1	2	2	-2	0	1	2	2	3	2	-3	1	1	1	-1	1	35	52	36	123	
150	2	2	4	6	4	3	3	2	1	1</																															

Descriptives

Yıkıcı Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
19 Yaş ve Altı	20	28,35	13,343	2,984	22,11	34,59	6	48
20-21 Yaş	62	29,74	8,533	1,084	27,57	31,91	12	60
22-23 Yaş	64	32,30	10,069	1,259	29,78	34,81	5	60
24-25 Yaş	44	36,68	10,822	1,631	33,39	39,97	14	58
26 Yaş ve Üstü	26	31,42	12,962	2,542	26,19	36,66	5	58
Total	216	31,99	10,785	,734	30,54	33,43	5	60

ANOVA

Yıkıcı Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1561,286	4	390,322	3,512	,008
Within Groups	23447,672	211	111,126		
Total	25008,958	215			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Yıkıcı Saldırganlık
Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
19 Yaş ve Altı	20-21 Yaş	-1,392	2,711	,986	-8,85	6,07
	22-23 Yaş	-3,947	2,700	,589	-11,38	3,48
	24-25 Yaş	-8,332*	2,843	,030	-16,15	-,51
	26 Yaş ve Üstü	-3,073	3,135	,864	-11,70	5,55
20-21 Yaş	19 Yaş ve Altı	1,392	2,711	,986	-6,07	8,85
	22-23 Yaş	-2,555	1,878	,654	-7,72	2,61
	24-25 Yaş	-6,940*	2,078	,009	-12,66	-1,22
	26 Yaş ve Üstü	-1,681	2,463	,960	-8,46	5,10
22-23 Yaş	19 Yaş ve Altı	3,947	2,700	,589	-3,48	11,38
	20-21 Yaş	2,555	1,878	,654	-2,61	7,72
	24-25 Yaş	-4,385	2,064	,214	-10,07	1,30
	26 Yaş ve Üstü	,874	2,452	,997	-5,87	7,62
24-25 Yaş	19 Yaş ve Altı	8,332*	2,843	,030	,51	16,15
	20-21 Yaş	6,940*	2,078	,009	1,22	12,66
	22-23 Yaş	4,385	2,064	,214	-1,30	10,07
	26 Yaş ve Üstü	5,259	2,608	,262	-1,92	12,43
26 Yaş ve Üstü	19 Yaş ve Altı	3,073	3,135	,864	-5,55	11,70
	20-21 Yaş	1,681	2,463	,960	-5,10	8,46
	22-23 Yaş	-,874	2,452	,997	-7,62	5,87
	24-25 Yaş	-5,259	2,608	,262	-12,43	1,92

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Descriptives

Atılğan Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
19 Yaş ve Altı	20	43,70	6,457	1,444	40,68	46,72	31	53
20-21 Yaş	62	45,61	8,735	1,109	43,39	47,83	28	61
22-23 Yaş	64	48,34	9,318	1,165	46,02	50,67	14	61
24-25 Yaş	44	46,80	9,971	1,503	43,76	49,83	10	61
26 Yaş ve Üstü	26	44,73	10,070	1,975	40,66	48,80	17	61
Total	216	46,38	9,209	,627	45,14	47,61	10	61

ANOVA

Atılğan Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	505,249	4	126,312	1,503	,202
Within Groups	17727,622	211	84,017		
Total	18232,870	215			

Descriptives

Edilgen Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
19 Yaş ve Altı	20	20,15	12,145	2,716	14,47	25,83	9	48
20-21 Yaş	62	27,85	11,215	1,424	25,01	30,70	7	58
22-23 Yaş	64	31,55	10,497	1,312	28,92	34,17	7	58
24-25 Yaş	44	34,95	11,745	1,771	31,38	38,53	8	58
26 Yaş ve Üstü	26	34,27	11,955	2,345	29,44	39,10	7	58
Total	216	30,45	11,971	,815	28,85	32,06	7	58

ANOVA

Edilgen Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3888,410	4	972,102	7,619	,000
Within Groups	26921,127	211	127,588		
Total	30809,537	215			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Edilgen Saldırganlık
Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
19 Yaş ve Altı	20-21 Yaş	-7,705	2,905	,065	-15,70	,29
	22-23 Yaş	-11,397*	2,894	,001	-19,36	-3,44
	24-25 Yaş	-14,805*	3,046	,000	-23,19	-6,42
	26 Yaş ve Üstü	-14,119*	3,360	,000	-23,36	-4,88
20-21 Yaş	19 Yaş ve Altı	7,705	2,905	,065	-,29	15,70
	22-23 Yaş	-3,692	2,013	,357	-9,23	1,85
	24-25 Yaş	-7,100*	2,227	,014	-13,23	-,97
	26 Yaş ve Üstü	-6,414	2,639	,111	-13,68	,85
22-23 Yaş	19 Yaş ve Altı	11,397*	2,894	,001	3,44	19,36
	20-21 Yaş	3,692	2,013	,357	-1,85	9,23
	24-25 Yaş	-3,408	2,212	,537	-9,49	2,68
	26 Yaş ve Üstü	-2,722	2,627	,838	-9,95	4,51
24-25 Yaş	19 Yaş ve Altı	14,805*	3,046	,000	6,42	23,19
	20-21 Yaş	7,100*	2,227	,014	,97	13,23
	22-23 Yaş	3,408	2,212	,537	-2,68	9,49
	26 Yaş ve Üstü	,685	2,794	,999	-7,00	8,37
26 Yaş ve Üstü	19 Yaş ve Altı	14,119*	3,360	,000	4,88	23,36
	20-21 Yaş	6,414	2,639	,111	-,85	13,68
	22-23 Yaş	2,722	2,627	,838	-4,51	9,95
	24-25 Yaş	-,685	2,794	,999	-8,37	7,00

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Descriptives

Genel Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
19 Yaş ve Altı	20	92,20	21,790	4,872	82,00	102,40	63	142
20-21 Yaş	62	103,21	21,327	2,709	97,79	108,63	60	175
22-23 Yaş	64	112,19	21,221	2,653	106,89	117,49	53	177
24-25 Yaş	44	118,43	25,648	3,867	110,63	126,23	43	177
26 Yaş ve Üstü	26	110,42	27,602	5,413	99,27	121,57	51	177
Total	216	108,82	24,093	1,639	105,59	112,05	43	177

ANOVA

Genel Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12333,593	4	3083,398	5,785	,000
Within Groups	112472,366	211	533,044		
Total	124805,958	215			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Genel Saldırganlık

Tukey HSD

(I) Yaş	(J) Yaş	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
19 Yaş ve Altı	20-21 Yaş	-11,010	5,937	,345	-27,35	5,33
	22-23 Yaş	-19,987*	5,914	,008	-36,26	-3,71
	24-25 Yaş	-26,232*	6,226	,000	-43,36	-9,10
	26 Yaş ve Üstü	-18,223	6,867	,065	-37,12	,67
20-21 Yaş	19 Yaş ve Altı	11,010	5,937	,345	-5,33	27,35
	22-23 Yaş	-8,978	4,114	,190	-20,30	2,34
	24-25 Yaş	-15,222*	4,551	,009	-27,74	-2,70
	26 Yaş ve Üstü	-7,213	5,394	,668	-22,06	7,63
22-23 Yaş	19 Yaş ve Altı	19,987*	5,914	,008	3,71	36,26
	20-21 Yaş	8,978	4,114	,190	-2,34	20,30
	24-25 Yaş	-6,244	4,521	,640	-18,69	6,20
	26 Yaş ve Üstü	1,764	5,369	,997	-13,01	16,54
24-25 Yaş	19 Yaş ve Altı	26,232*	6,226	,000	9,10	43,36
	20-21 Yaş	15,222*	4,551	,009	2,70	27,74
	22-23 Yaş	6,244	4,521	,640	-6,20	18,69
	26 Yaş ve Üstü	8,009	5,711	,627	-7,71	23,72
26 Yaş ve Üstü	19 Yaş ve Altı	18,223	6,867	,065	-,67	37,12
	20-21 Yaş	7,213	5,394	,668	-7,63	22,06
	22-23 Yaş	-1,764	5,369	,997	-16,54	13,01
	24-25 Yaş	-8,009	5,711	,627	-23,72	7,71

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Group Statistics

	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı Saldırganlık	Kız	95	28,24	10,588	1,086
	Erkek	121	34,93	10,039	,913
Atılğan Saldırganlık	Kız	95	44,23	9,735	,999
	Erkek	121	48,07	8,437	,767
Edilgen Saldırganlık	Kız	95	29,94	9,996	1,026
	Erkek	121	30,86	13,346	1,213
Genel Saldırganlık	Kız	95	102,41	22,448	2,303
	Erkek	121	113,85	24,234	2,203

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı Saldırganlık	Equal variances assumed	1,665	,198	-4,741	214	,000	-6,684	1,410	-9,462	-3,905
	Equal variances not assumed			-4,711	196,750	,000	-6,684	1,419	-9,481	-3,886
Atılgan Saldırganlık	Equal variances assumed	,223	,637	-3,098	214	,002	-3,835	1,238	-6,274	-1,395
	Equal variances not assumed			-3,045	186,691	,003	-3,835	1,259	-6,319	-1,350
Edilgen Saldırganlık	Equal variances assumed	8,150	,005	-,561	214	,575	-,923	1,644	-4,162	2,317
	Equal variances not assumed			-,581	213,560	,562	-,923	1,589	-4,054	2,209
Genel Saldırganlık	Equal variances assumed	,787	,376	-3,557	214	,000	-11,441	3,217	-17,781	-5,100
	Equal variances not assumed			-3,590	208,187	,000	-11,441	3,187	-17,724	-5,158

Group Statistics

	Spor Dah Türü	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı Saldırganlık	Takım sporları	168	32,73	11,187	,863
	Bireysel sporlar	48	29,40	8,865	1,280
Atılgan Saldırganlık	Takım sporları	168	45,35	9,192	,709
	Bireysel sporlar	48	50,00	8,397	1,212
Edilgen Saldırganlık	Takım sporları	168	30,45	12,419	,958
	Bireysel sporlar	48	30,46	10,370	1,497
Genel Saldırganlık	Takım sporları	168	108,52	25,422	1,961
	Bireysel sporlar	48	109,85	18,913	2,730

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı Saldırganlık	Equal variances assumed	,878	,350	1,898	214	,059	3,330	1,755	-,128	6,789
	Equal variances not assumed			2,158	94,027	,033	3,330	1,543	,266	6,395
Atılgan Saldırganlık	Equal variances assumed	,001	,975	-3,152	214	,002	-4,655	1,477	-7,566	-1,744
	Equal variances not assumed			-3,315	81,987	,001	-4,655	1,404	-7,448	-1,861
Edilgen Saldırganlık	Equal variances assumed	1,503	,222	-,003	214	,998	-,006	1,964	-3,877	3,865
	Equal variances not assumed			-,003	89,197	,997	-,006	1,777	-3,537	3,525
Genel Saldırganlık	Equal variances assumed	4,318	,039	-,337	214	,737	-1,330	3,951	-9,119	6,458
	Equal variances not assumed			-,396	100,510	,693	-1,330	3,361	-7,999	5,338

Descriptives

Yıkıcı Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1-3 Yıl	19	32,32	10,817	2,482	27,10	37,53	14	58
3-5 Yıl	23	29,61	9,885	2,061	25,33	33,88	12	47
5-8 Yıl	52	30,85	11,307	1,568	27,70	33,99	6	59
8-10 Yıl	78	32,83	12,220	1,384	30,08	35,59	5	60
10 Yıdan Fazla	44	32,93	7,531	1,135	30,64	35,22	15	48
Total	216	31,99	10,785	,734	30,54	33,43	5	60

ANOVA

Yıkıcı Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	294,977	4	73,744	,630	,642
Within Groups	24713,982	211	117,128		
Total	25008,958	215			

Descriptives

Atılgan Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1-3 Yıl	19	46,32	8,240	1,890	42,34	50,29	32	61
3-5 Yıl	23	43,39	7,433	1,550	40,18	46,61	32	61
5-8 Yıl	52	48,75	8,241	1,143	46,46	51,04	30	61
8-10 Yıl	78	46,54	10,804	1,223	44,10	48,97	10	61
10 Yıdan Fazla	44	44,89	7,992	1,205	42,46	47,32	31	61
Total	216	46,38	9,209	,627	45,14	47,61	10	61

ANOVA

Atılgan Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	597,720	4	149,430	1,788	,132
Within Groups	17635,150	211	83,579		
Total	18232,870	215			

Descriptives

Edilgen Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1-3 Yıl	19	29,68	14,111	3,237	22,88	36,49	9	58
3-5 Yıl	23	25,35	13,262	2,765	19,61	31,08	7	49
5-8 Yıl	52	31,19	12,240	1,697	27,78	34,60	8	58
8-10 Yıl	78	32,05	11,654	1,320	29,42	34,68	7	58
10 Yılda Fazla	44	29,75	10,114	1,525	26,68	32,82	7	50
Total	216	30,45	11,971	,815	28,85	32,06	7	58

ANOVA

Edilgen Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	860,093	4	215,023	1,515	,199
Within Groups	29949,444	211	141,940		
Total	30809,537	215			

Descriptives

Genel Saldırganlık

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1-3 Yıl	19	108,32	27,871	6,394	94,88	121,75	63	177
3-5 Yıl	23	98,35	21,094	4,398	89,23	107,47	60	140
5-8 Yıl	52	110,79	22,586	3,132	104,50	117,08	69	177
8-10 Yıl	78	111,42	27,558	3,120	105,21	117,64	43	177
10 Yılda Fazla	44	107,57	17,531	2,643	102,24	112,90	67	154
Total	216	108,82	24,093	1,639	105,59	112,05	43	177

ANOVA

Genel Saldırganlık

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3326,129	4	831,532	1,444	,221
Within Groups	121479,830	211	575,734		
Total	124805,958	215			